

Ročník 18/2013 • www.enviromagazin.sk • 1 €

Enviromagazín

ODBORNO-NÁUČNÝ ČASOPIS O ŽIVOTNOM PROSTREDÍ

2

20. výročie
Slovenskej agentúry životného prostredia

ENVIROFILM 2013

Štátna environmentálna politika od vzniku SR

Túžba po zelenom a pre život vyhovujúcejšom svete

Ministerstvo životného prostredia
Slovenskej republiky

- 4 **Envirofilm nadobudol celoslovenský, európsky a svetový rozmer**
- 6 **Envirofilm 2013 zavedie divákov do najrozmanitejších kútov sveta**
- 7 **Kráska a žralok**
- 8 **Zelená púšť**
- 9 **Kateřina Javorská: *Envirofilm – to je zásah do srdca a mozgu...***
- 10 **Jubilujúci Slovenský filmový ústav na Envirofilme 2013**
- 11 **Z rozhovoru s Petrom Dubeckým**
- 12 **Programy luventy pomáhajú mládeži aj životnému prostrediu**
- 13 **Spoločnosť AVON Cosmetics sa angažuje v boji za zelenšiu planétu
Štátna ochrana prírody na Envirofilme**
- 14 **Túžba po zelenom a pre život vyhovujúcejšom svete**
- 16 **Posolstvo Pierre de Coubertina je stále viac aktuálnejšie**
- 18 **Návrat Gastona po 10 rokoch**
- 20 **Dni vody**
- 21 **Vivienne Westwood vybrala Vlajku pre budúcnosť**
- 22 **Štátna environmentálna politika od vzniku Slovenskej republiky**
- 26 **Dvadsať rokov systematického hodnotenia životného prostredia**
- 28 **Botanická záhrada UPJŠ v Košiciach nie sú len izolované rastliny**
- 30 **Obnova európskeho priemyslu**
- 31 **Trnavská automobilka pomáha životnému prostrediu**
- 32 **Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (LIII.)**
- 35 **Nie je papier ako papier**

Na obálke: Kvetnica – jedna z prvých rezervácií na Slovensku (1876), dnes súčasť Národnej prírodnej rezervácie Velická dolina v Tatranskom národnom parku. V pozadí Gerlachovský štít (2 655 m n. m.), foto: Karol Demuth

Enviromagazín – odborný-náučný časopis o životnom prostredí, XVIII. ročník, druhé číslo, máj 2013, vydáva Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a Slovenská agentúra životného prostredia, www.enviromagazin.sk. Adresa redakcie: SAŽP, Tajovského 28, P. O. Box 252, 975 90 Banská Bystrica, tel./fax: 048/4230694, e-mail: enviro@sazp.sk.
Zodpovedný redaktor: Ing. Martin Vavřínek, redaktorka: Mgr. Alena Kostúriková, predseda redakčnej rady: RNDr. Jozef Klinda, členovia: RNDr. Zita Izakovičová, RNDr. Vlasta Jánová, Ing. Pavel Jech, prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., Ing. Zuzana Lieskovská, Ing. Michaela Mrázová, Mgr. Pavlína Mišíková, Ing. Marta Slámková. Nakladateľ: EM DESIGN, Zvolen. Pisomné objednávky prijíma redakcia. Reg. MK SR č. EV 636/08, ISSN 1335-1877. Nevyžiadané materiály redakcia nevracia.

Vytlačené na ekologickom papieri Hello. Výrobca má certifikovaný FSC, PEFC, EMS podľa medzinárodných noriem ISO 9001, 140001 a EMAS. Tieto certifikácie obsahujú rôzne environmentálne iniciatívy, napr. spoločnosť získava 30 % svojej spotreby energie z biopalív a 40 % prepravy realizuje pomocou nízko emisných prostriedkov, ako sú železnice alebo siete kanálov. Hello je plne recyklovateľný papier a môže byť použitý na získanie papierovej drviny najvyššej kvality.

Deň Zeme v envirorezorte

Vyčistiť korytá a brehy riek na Slovensku, zveľadiť okolie záhrad a parkov, ale aj podporovať výchovno-vzdelávacie programy pre deti a mládež. Aj takýmto spôsobom si rezort životného prostredia 22. apríla pripomenul Svetový deň Zeme. Cieľom týchto aktivít je vzbudiť záujem o životné prostredie a svojim aktívnym prístupom urobiť niečo pre svoje okolie. Práve Deň Zeme je vhodnou príležitosťou ako podnietiť verejnosť a riešiť globálne problémy našej planéty.

Pracovníci Slovenskej agentúry životného prostredia so sídlom v Banskej Bystrici vyčistili okolie svojho pracoviska a zorganizovali čistenie verejných priestorov na bansko-bystrickom sídlisku Sásová, v mestskej časti Podlavice a v spolupráci s Mestskými lesmi Banská Bystrica a Envirofuture, o. z., čistenie lokalít Laskomera a Urpína. K výzve SAŽP urobiť niečo pre svoje okolie sa pripojil aj Klaster Horehronie a Oblastná organizácia cestovného ruchu Nízke Tatry Juh jarným upratovaním prírody. Zároveň v SAŽP začala úvodná časť školenia *Ekologická stopa – výchova k trvalo udržateľnému rozvoju pre učiteľov materských škôl*, základných a stredných škôl. Školenie je súčasťou kontinuálneho vzdelávania pedagógov a koordinátorov environmentálnej výchovy. Žiakom *základných a stredných škôl* bol určený interaktívny workshop *Aká je vaša ekologická stopa?* Program *Zem je len jedna* bol zostavený špeciálne pre deti v Detskej fakultnej nemocnici v Banskej Bystrici. SAŽP spoločne s Fakultou prírodných vied Univerzity Mateja Bela uskutočnili prezentáciu zelených aktivít katedry životného prostredia a otvorili výstavu Dušana Beňu *Portréty hmyzej ríše*. Ďalšie workshopy sa uskutočnili v Krupine. V Bardejove vyhodnotili a predstavili práce výtvarnej a literárnej súťaže s názvom *Odkazy Zemi*.

Štátna ochrana prírody SR, Správa Chránenej krajiny oblasti Východné Karpaty v Medzilaborciach, vyhlásila akciu *Vyčistíme si Laborec*. Do čistenia brehov rieky, zberu komunálneho odpadu a monitoringu divokých skládok popri vodnom toku sa zapojilo 13 obcí (Kochanovce, Veľopolie, Lubiša, Hankovce, Koškovce, Hrabovec nad Laborcom, Brestov nad Laborcom, Radván nad Laborcom, Volica, Čabiny, Krásny Brod, mesto Medzilaborce a Habura), pracovníci pridelení na aktivačné práce, základné školy a ďalší dobrovoľníci. Čistenie sa začalo v pondelok 22. apríla 2013 o 8. hodine a potrvá podľa možností a vývoja. Rezort pripravuje ďalšie podobné opatrenia v okolí niektorých vodných nádrží a tokov.

Zdroj: MŽP SR a SAŽP

Na spoločnej ceste k lepšiemu životnému prostrediu

Od nástupu novej vlády uplynul rok a je tu priestor obzrieť sa aj na dianie v rezorte životného prostredia. Tento prvý rok môžeme hodnotiť ako náročný, ale úspešný a plný výziev. Podarilo sa nám napríklad uvoľniť čerpanie európskych peňazí z Operačného programu Životné prostredie. Stalo sa tak už vlni koncom júna po intenzívnych rokovaniach s Európskou komisiou. Uvoľnením platieb sme si uvoľnili ruky, aby sme mohli v tomto období vyčerpať čo najviac prostriedkov. Našej krajine to pomôže najmä pri plnení záväzkov voči Európskej únii vo vodnom hospodárstve, pri dobudovaní protipovodňovej ochrany a eliminovaní rizík environmentálnych záťaží. Operatívne bolo potrebné odstrániť dedičstvo minulosti v podobe viacerých konaní Európskej únie voči Slovensku, najmä v odpadovom hospodárstve, kde nám reálne hrozila vysoká pokuta.

Slovenská republika prijala minulý rok nový systém obchodovania s emisnými priemyselnými kvótami (EUA). Kvalitnú prípravu rezortu potvrdzuje aj fakt, že sa podarilo v minulom roku na dražbe úspešne predať postupne celý objem emisných povoleniek (EUA), pridelených pre rok 2012. Intenzívne pracujeme aj na predaji emisných kvót (AAU) na základe Kjótskeho protokolu. Dôsledkom týchto procesov by malo byť

zníženie emisií CO₂ a zvýšenie účinnosti boja proti globálnemu otepľovaniu. Za dôležitý pokladáme aj prínos envirorezortu pri rokovaniach o rozhodnutí podniku U. S. Steel zostať v Košiciach. Zaujali sme jasný a zásadný postoj v zložitých prípadoch ťažby nerastných surovín. V rámci nich zaznela moja jednoznačná podpora verejnosti pri zákaze ťažby zlata v Detve kontroverznou kyanidovou metódou a rezonoval aj môj rozhodný nesúhlas s ťažbou uránu v lokalite Jahodná – Kurišková pri Košiciach.

V uplynulom roku sme si pripomenuli viacero okrúhlych výročí, napríklad dvadsať rokov prevádzky vodného diela Gabčíkovo. Predstavitelia štátov sveta sa zišli v brazílskom Riu de Janeiro na Samite RIO+20, kde sme podporili viaceré racionálne ciele a zámery EÚ na riešenie globálnych environmentálnych problémov, ktoré majú značný dopad na sociálno-ekonomický rozvoj. Svet začal hovoriť o zelenej ekonomike, zelenom raste a zelenej budúcnosti ako asi jedinej reálnej perspektíve ľudstva, ohrozeného prírodnými pohromami, krízami a najmä úbytkom viacerých strategických zdrojov pri rastúcich nárokoch na ich využívanie. Envirorezort sa preto za uplynulý rok sústredil na úsporné ciele a prípravu viacerých opatrení nielen zvyšujúcich efektívnosť práce a využívanie potenciálu, ale aj skvalitňujúcich právne a ekonomické nástroje v prospech zlepšovania životného prostredia a života našich občanov. Intenzívne však pracujeme na významných rozvojových dokumentoch environmentalistiky. Koncom marca sme schválili Orientáciu, zásady, priority a hlavné úlohy starostlivosti o životné prostredie SR na roky 2014 – 2020 ako novú prierezovú rezortnú koncepciu štátnej environmentálnej politiky aj pre prípravu Operačného programu v oblasti životného prostredia na uvedené roky. V rámci 7 priorít ide o 85 hlavných úloh najmä investičného charakteru, zameraných na ochranu a racionálne využívanie vôd a integrovaný manažment povodí, adaptáciu na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy a protipovodňovú ochranu, starostlivosť o biologickú diverzitu, prírodné dedičstvo a krajinu, ochranu ovzdušia a ozónovej vrstvy Zeme,

zavádzanie nízkouhlíkových a environmentálne vhodných technológií, ochranu a racionálne využívanie horninového prostredia, odstraňovanie osobitných environmentálnych rizík a environmentálnych záťaží, minimalizáciu, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadu, efektívne využívanie zdrojov a rozvoj zelenej ekonomiky.

Len nedávno sme predstavili legislatívny zámer zákona o odpadoch. Veríme, že Slovensko sa posunie aj v tomto smere k moderným európskym krajinám a podarí sa nám zvrátiť stav, keď väčšina odpadu končí na skládkach. Samozrejme, pred nami je ešte dlhá cesta a zložitá pripomienkové konanie, ale veríme, že na konci budeme mať funkčný a pokrokový systém zaobchádzania s odpadom. Ako väčšina zásadných zmien si však aj tieto vyžadujú nové poznatky a zmenu myslenia celej spoločnosti. Preto sme do novej environmentálnej koncepcie zaradili ako prioritu aj podporu environmentálnej výchovy, vzdelávania, vedy, výskumu a vývoja, environmentálneho monitoringu a informatiky, ako aj zavádzania dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky. V rámci environmentálnej výchovy sme pripravili aj 19. ročník medzinárodného festivalu ENVIROFILM, ktorého popularita rastie a každým rokom sa k nemu pripájajú nové mestá. Ani tento rok nie je výnimkou. V tomto roku sa dokonca festivalovým mestom stala aj Bratislava. Verejnosť od západu až po východ Slovenska tak bude mať možnosť navštíviť jeho bohatý program a uzrieť množstvo kvalitných environmentálnych filmov z celého sveta. Záujemcovia o Envirofilm už nebudú musieť cestovať len do jeho srdca – Banskej Bystrice. V každom z deviatich festivalových miest ich na pripravovaných enviropodujatiach srdečne privítame.

Peter Žiga
minister životného prostredia Slovenskej republiky

Envirofilm nadobudol celoslovenský, európsky a svetový rozmer

Stojíme na prahu už 19. ročníka Medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm. Už jeho vek dokazuje, že je to úspešné podujatie s vysokým medzinárodným kreditom. Každým rokom sa ho zúčastňuje zvyšujúci sa počet návštevníkov vo všetkých festivalových mestách, ktorých počet neustále pribúda. O tom, aký bude tento ročník festivalu, sme sa porozprávali s riaditeľom festivalu, doc. Ing. Jánom Ilavským, CSc., štátnym tajomníkom Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky.

Vyhlasovateľom Medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm je Ministerstvo životného prostredia SR. Kde všade sa festival uskutočnil a aké obsahové zameranie sa vybralo pre 19. Envirofilm 2013?

Ministerstvo životného prostredia SR v súčinnosti so Slovenskou agentúrou životného prostredia v Banskej Bystrici, ktorá bola aj tento rok poverená zorganizovaním tohto najväčšieho environmentálneho osvetovo-propagačného podujatia v SR, podporilo jeho realizáciu vo viacerých mestách. Okrem Banskej Štiavnice, Košíc, Kremnice, Krupiny, Poltára, Skalice, Zvolena aj na pôde tohoročného nováčika v Bratislave. Podujatie sa pritom uskutoční pod patronátom Európskej environmentálnej agentúry, Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku a Slovenskej komisie pre UNESCO, v spolupráci s ďalšími spoluorganizátormi, partnermi, sponzormi a médiami. Keďže 8. októbra 2012 bola v Londýne vyhlásená celoeurópska kampaň Európskej komisie na zlepšenie klimatických podmienok na svete, pod názvom *Dobrá klíma pre svet, ktorý mám rád*, Slovenská republika sa k nej prihlásila aj prostredníctvom Envirofilmu 2013. Nazdávam sa, že táto ústredná téma festivalu je plne opodstatnená, lebo s nepriaznivými dôsledkami zmeny klímy sa už začíname stretávať skoro denne a prispôbovanie sa im sa stane nevyhnutnosťou, napriek tomu, že sa ich budeme snažiť zmieriňovať. To neznamená, že festival a jeho sprievodné podujatia a aktivity sa budú venovať hlavne otázkam zmeny klímy. Pôjde však o široké spektrum environmentálnych problémov a počas festivalového týždňa sa budeme spolu s účastníkmi festivalu, z radov zainteresovaných odborníkov, umelcov, mládeže i celej verejnosti, venovať skoro všetkým sektorom starostlivosti o životné prostredie.

Prečo sa tento už medzinárodne etablovaný festival oproti predchádzajúcim rokom uskutočňuje v posunutom termíne a ako si predstavujete jeho priebeh?

Festival sa začne 3. júna, teda dva dni pred Svetovým dňom životného prostredia. Takéto načasovanie pokladáme na najvhodnejšie, veď poslaním festivalu a jeho sprievodných podujatí je vyburcovať v ľuďoch záujem o aktuálne problémy životného prostredia v rozmanitých kútoch našej Zeme, na ktorej existuje pre nás veľmi podstatný fľačik – naše Slovensko. Či chceme alebo nechceme, sme súčasťou nielen európskeho, ale aj celosvetového priestoru a globálnym environmentálnym problémom sa nedokážeme vyhnúť. Envirofilm tak prispieva aj k zlepšeniu informovanosti širokej verejnosti a k zvyšovaniu environmentálneho povedomia nášho obyvateľstva v súlade s Programovým vyhlásením vlády SR. Túto úlohu považujeme za mimoriadne dôležitú, lebo môže výrazne napomôcť aj prevencii pred vznikom environmentálnych škôd. Zabezpečenie environmentálnej bezpečnosti, vhodnosti a využiteľnosti považujeme za prioritu na ceste k udržateľnej budúcnosti. Ohlasy, s ktorými sme sa stretli počas minuloročného festivalu, potvrdzujú, že Envirofilmu sa darí významne podporovať toto poslanie. Verím, že tohoročný festival túto orientáciu a snahu ešte umocní.

To, že o všetky podujatia festivalu je záujem, svedčia aj programy vo festivalových mestách, ktoré počas celého týždňa budú žiť viac „environmentálne“. V tomto roku sa prvý raz začne festival vo viacerých festivalových mestách dokonca netradične – hromadnou cyklojazdou mestom za účasti známych športovcov.

Aké podujatia pripravili organizátori pre návštevníkov festivalu v jednotlivých festivalových mestách?

Začnem tradične Banskou Bystricou v srdci Slovenska, ktorá predstavuje aj srdce festivalového diania. Už skoro dve desaťročia sa tu premietajú všetky súťažné filmy, v ostatných rokoch v kinosále Múzea SNP. Novinkou v tomto hlavnom meste festivalu bude zapojenie Okresného osvetového strediska a Akadémie umení do premietania nesúťažných filmov v

Foto: Jozef Klinda

Riaditeľ festivalu Ján Ilavský na slávnostnom otvorení Envirofilmu 2012 sa prihovril auditióriu

ich kinosálach. Po celý festivalový týždeň sa tu budú uvádzať vybrané filmové dokumenty, príťažlivé a poučné pre školskú mládež. Študenti Fakulty dramatických umení Akadémie umení sa zároveň vložia do úlohy sprievodcov uvádzaných filmov. Pre kategóriu študentov stredných a vysokých škôl, environmentálnych aktivistov bude v ponuke niekoľko podujatí v Záhrade – centre nezávislej kultúry, napríklad workshop výroby predmetov z recyklovaného materiálu, workshop k európskemu programu Mládež v akcii či workshop pod názvom *Máš nápad? Získaj kompetencie a peniaze na realizáciu!* Festival chce skutočne zaujať čo najširšie spektrum obyvateľov. Ako Relax, zábava, enviro aj v shopping centre sa festival netradične presúva do nákupných centier, kde chce krátkymi filmami pod názvom *Generation 92* z produkcie Európskej environmentálnej agentúry v Kodani priťahovať pozornosť verejnosti na súťažné festivalové filmy a aspoň trochu zmeniť hodnotový rebríček dnešného spotrebiteľa a mladého človeka. Týmto programom chceme poukázať na súčasné problémy, kde jedinou cestou z globálnej krízy je trvalo udržateľné hospodárstvo.

Bratislava debutuje a stáva sa najmladším členom „klubu festivalových miest“. Rozhodlo sa tak len nedávno na úrovni primátora. Predpokladáme, že tohoročná prvá skúsenosť bude viesť k postupnému rozširovaniu podujatí Envirofilmu aj na pôde hlavného mesta. Premietanie súťažných i nesúťažných festivalových filmov pre Bratislavčanov a návštevníkov mesta je pripravené v Kultúrnom centre Dunaj.

Pre obyvateľov Skalice budú denne, aj vo večerných hodinách, premietané súťažné filmy v Kine Sloboda. O Tajoch Afriky im bude hovoriť skalický cestovateľ. V Záhorskom múzeu Skalica je možné navštíviť výstavu *Včelárstvo v Pomoraví*. Školská mládež vymaluje staré elektrospotrebiče a každý si bude môcť pozrieť výstavné práce *Ekoplagát 2013*.

Pre najmenších v Banskej Štiavnici sú pripravené nesúťažné filmy a bábkové divadielko. Školská mládež získa zručnosti vo využívaní druhotných surovín v tvorivých dielňach. Práve tradičnej súťaže *My* sa nevieme sťažovať nahlas si účastníci festivalu budú môcť pozrieť spolu so stálymi expozíciami *Praveké jaskynné maľby* a tvarovanie z hliny, *Tajomstvo banickej kladivky* a *železka*. Kolekciou filmov o svetovom dedičstve si Banskosťiavničania pripomenú 20. výročie zápisu ich mesta do Zoznamu svetového dedičstva.

Vyhlasovateľ:

Organizátori:

Spolupráca:

Slovenská komisia pre UNESCO

Krupina tohtoročný festival odštartuje tiež hromadnou cyklojazdou. Slávnostné otvorenie festivalu bude sprevádzať výsadba loga Envirofilmu z trvaliek. Pre verejnosť a školy počas celého týždňa sa budú premietiť súťažné filmy, uskutoční sa náučná vychádzka, ako aj obhliadka mesta s odborným výkladom. Škôlkari budú maľovať v parku a zabavia sa pri bábkovom divadielku.

Kremnica sa taktiež pripojí k akcii S Envirofilmom pre zdravšiu mladú generáciu. Mestské festivalové dianie uvedie propagačná festivalová cyklojazda a prezentácia aktivít podporovateľov nemotorovej dopravy a zdravého životného štýlu. Okrem premietania súťažných filmov a podujatí v Krajskej knižnici J. Kollára sa Kremničania pokúsia aj o envirorekord so žiakmi Základnej školy na Angyalovej ulici. Tiež sa chystajú pomalovať staré elektrospotrebiče a umožniť všetkým záujemcom pozeranie slnka s planetáriom Maximiliána Hella.

V **Poltári** Envirofilm otvorí hromadnú cyklojazdu a podujatie Poltárska vetvička, spojené s odbornými prednáškami. Obyvatelia mesta si budú môcť zaspomínať s filmami Slovenského filmového ústavu. Školáci svoju kreativitu preukážu pri maľovaní na elektrospotrebiče. Pripravené sú pre nich ekohry, ekomapy a tvorivé dielne, samozrejme, popri premietaní súťažných filmov. S pedagógmi vyčistia okolie a vytriedia nazbieraný odpad. Práce poltárskych detí a výrobky z plastov si verejnosť bude môcť pozrieť na pripravovaných výstavách.

Pre **Zvolenčanov** je aj v tomto roku pripravené premietanie súťažných filmov v Aule Technickej univerzity. Pribudnú k nim aj zaujímavé filmy zo Slovenského filmového ústavu, beseda so Strážou ochrany prírody a súťaž Spoznaj a chráň, organizovaná Štátnou ochranou prírody SR. Na námestí sa školská mládež sústreďí na tvorivé dielne, pohybové hry o biodiverzite a ochrane prírody, nemotorovú dopravu a získanie zručnosti pri práci

s mapou. Okrem stálych výstav Drevo je vždy živé a Les v zrkadle vedy si verejnosť môže pozrieť umelecké práce študentov na výstave Ekoprúdy.

Európske hlavné mesto kultúry – **Košice 2013** – pripravuje prehliadku súťažných filmov vo viacerých priestoroch a v rôznych časoch, pre dospelých vo večerných hodinách. Od najmenších až po stredoškôlkov tu budú pripravené súťaže, tvorivé dielne či aktivity zamerané na triedenie odpadu. Stredoškôlkov môžu zaujať informácie o energetickej efektívnosti, spojené s prehliadkou elektromobilu, prípadne to, ako vzniká nový plastový výrobok.

Zatiaľ sme nezrátili všetky podujatia, no celkovo ich odhadujem vyše stovky. Snáď účastníkom Envirofilmu bude priať aj počasie, lebo nepresedia celý festival iba v kinosálach.

Aké sú vaše očakávania ako riaditeľa Envirofilmu?

Verím, že tohtoročný Envirofilm bude úspešnejší než vlnajší, čo naznačuje aj vysoký počet kvalitných súťažných environmentálnych filmov z dielne tvorcov mnohých štátov, ale aj množstvo malieb, kresieb, fotografií a animovaných filmíkov z tvorivých rúk detí a mládeže, zaslaných do tradičnej sprievodnej výtvarnej súťaže **Zelený svet**. Tohtoročnou novinkou bude aj literárna súťaž mladých tvorcov na danú tému. Som presvedčený, že na budúci rok jubilejný 20. Envirofilm sa bude organizovať vo viac než v desiatich mestách Slovenska. Už dnes nám avizujú záujem o tento festival ďalšie mestá zo všetkých svetových strán od Banskej Bystrice. Nebránime sa tomu a nevylučujeme ani obce, ktoré majú podmienky a záujem. Možno sa nám postupne podarí dosiahnuť náš sen, že Envirofilmom, a tým aj starostlivosťou o životné prostredie, bude aspoň týždeň žiť celé Slovensko. Tou starostlivosťou o našu krajinu snáď raz aj všetkých týždňov a dní v roku.

Za odpovede poďakovala Alena Kostúriková

Súťažný film Envirofilmu 2013

S Pavlom Barabášom o jeho *Posadnutí horami*

Dokumentárny seriál filmov Príbehy tatranských štítov z dielne Pavla Barabáša získal už viacero ocenení, žne úspechy na jednom festivale za druhým. Jeho tretia časť – **Posadnutí horami** zaujala aj členov výberovej komisie Envirofilmu, ktorá ho zaradila medzi 52 súťažných titulov. Film prináša aj pre laikov, ktorí sa horolezectvom nezaobierajú, množstvo zaujímavých informácií o začiatkoch horolezectva v Tatrách a prvých pokoriteľoch jednotlivých tatranských štítov. A k tomu nádherné zábery našich

Ako vznikol nápad spracovať príbehy jednotlivých štítov práve takýmto ojedinelým spôsobom?

Tatry sú symbolom Slovenska, sú to prvé slová našej hymny. Ich histórii a nepoznaným príbehom, ktoré ovplyvnili dianie nielen pod Tatrami, tomu sa venujem od študentských čias, keď som ako nosič vynášal náklady na Zbojnícku chatu. Bolo mi ľúto, ako umierajú svedectvá starých Tatrancov, nezachytené spolu s nimi. A okrem toho som chcel ukázať nielen nevšednú krásu najkrajších štítov Tatier, ale zároveň príťažlivým spôsobom odhaľovať príbehy i odkazy generácií, zapísaných v žule.

Od nápadu po jeho realizáciu niekedy prejde veľa času. Ako to bolo v tomto prípade?

Nakrútil som niekoľko filmov s tatranskou tematikou, ale téma objavovania tatranských štítov vo mne dozrievala každým jedným výstupom na tatranské vrcholy. Je to veľmi náročný projekt na čas, na organizáciu nakrúcania, ktoré často ovplyvňuje rýchlo sa meniace počasie na štítoch, ale i hľadanie pravdy medzi pamätníkmi na slovenskej a poľskej strane najmenších veľhôr sveta.

Koľko času a spolupracovníkov vyžiadala realizácia celého cyklu?

Výroba šesťdielneho cyklu začala v roku 2011 a jeho posledné dve časti budú dokončené v priebehu tohto roku. Na filmoch pracovalo niekoľko členov štábu, kameramanov, horolezcov, tatranských horských vodcov i historikov na obidvoch stranách Tatier.

Odkiaľ ste čerpali faktografické informácie a obrazové materiály?

Bola to pre nás mravenčia práca pri vyhľadávaní materiálov v múzeách, archívoch televízií. Veľa materiálov bolo zo súkromných zbierok Tatrancov a nadšencov histórie. Veď najviac informácií sme získali prostredníctvom autentických výpovedí ľudí, ktorí rozprávali príbehy, o ktorých často celý život mlčali.

Považujete aj seba za človeka posadnutého horami?

Jasně! Som posadnutý kadečím.

Envirofilm 2013 zavedie divákov do najrozmanitejších kútov sveta

Najvýznamnejšou časťou Envirofilmu je prehliadka súťažných filmov. Nás, organizátorov nesmierne teší, že tento festival už pozná celý svet, filmoví tvorcovia z blízokých i vzdialených krajín. Tento rok do súťaže prišlo 189 filmov z 29 krajín sveta. Popri krajinách, ktoré už tradične majú na Envirofilme – pokiaľ ide o počet filmov – najsilnejšie zastúpenie, sa objavili aj snímky z Azerbajdžanu, Kolumbie, Spojených arabských emirátov, Taiwanu. Výberová komisia vybrala do súťažnej prehliadky 55 filmov z 15 krajín sveta. Do Envirofilmu 2013 ide s najväčším počtom filmov Česká republika (12), nasleduje Nemecko (10) a Slovensko (10), Francúzsko (8) a Rakúsko (6). Filmy zavedú divákov do najrozmanitejších kútov sveta. Umožnia divákovi pozeráť sa očami ich tvorcov, vidieť a spoznať aj to, čo bolo pre nich doteraz neznáme.

Zaujímavé témy

Na tohtoročnom Envirofilme si každý príde na svoje. Filmári a milovníci filmového umenia sa môžu opäť tešiť na vynikajúco spracované dokumentárne filmy prinášajúce zaujímavé témy. Viaceré pochádzajú od tvorcov, ktorí „žnú“ na medzinárodných festivaloch jednu cenu za druhou, ako je napr. Talian Daniel Atzeni, Nemeč Florian Guthknecht, ale aj náš Pavol Barabáš. Prekvapili aj mladí slovenskí tvorcovia. Tí, ktorí radi cestujú, majú možnosť prostredníctvom Envirofilmu navštíviť krajiny, o ktorých doteraz len čítali. Večne zamrznutú Arktídu, tajomné vody ďalekých oceánov, tropický ostrov Borneo, Pygmejov v Kamerune, Guatemalu, súostrovie Lofoty, Indiu, Zambézi, Kaukaz, Baškirsko atď. Zaujímajú sa o svet fauny a flóry? Potom si nenechajte ujsť, napríklad snímky Kráska a žralok, Koráby púšte, Magické hory – svet kamzíkov, Dunaj – tepna Európy a iné. Všetkých, ktorí sa dokážu nadchnúť prírodnými krásami, určite oslovia filmy Posadnutí horami, Pygmeovia – deti džungle, Dych tundry...

Každého, komu nie je ľahostajný osud našej Zeme, určite zaujmú filmy, upozorňujúce na aktuálne problémy ochrany životného prostredia – likvidáciu žralokov kvôli kulinárskej pochúťke – žraločím plutvám; dôsledky zakladania palmových plantáží; prírodné katastrofy, ktoré sú pravdepodobne dôsledkami zmeny klímy; vplyv ťažby dechtových pieskov na životné prostredie a obyvateľstvo; znečistenie ovzdušia nad Himalájami...

Filmové lahôdky

Dych vyrážajúci nesúťažný film z dielne Európskej environmentálnej agentúry pod názvom PLANĚTA: Čas na zmenu, je priekopníckym dokumentom, zameraným na našu nadmernú spotrebu prírodných zdrojov. Film získal okrem iných ocenení aj cenu Najlepší zahraničný dokument na Medzinárodnom filmovom festivale vo francúzskom Saint Tropez v marci 2013. Takže sa môžeme tešiť na filmovú lahôdku z oblasti investigatívnej filmovej tvorby.

Magnetom pre verejnosť sa stane určite celosvetová premiéra dánskeho filmu Up in Smoke na tému zmeny klímy a dodržiavania Kjótskeho protokolu, spojená s besedou s jeho autorom Tomom Heinemannom. Tento dánsky filmový tvorca je neúprosným kritikom správania sa človeka k prírodným zdrojom a využívania lacnej pracovnej sily nadnárodnými spoločnosťami v rozvojových krajinách. Dvakrát získal titul asociácie dánskych novinárov „Vynikajúci investigatívny novinár“, trikrát bol nominovaný na titul „Novinár roka“. Na festivale Envirofilm získal v roku 2007 hlavnú cenu za filmový dokument Ničiaca

dohoda (Killer Bargain). Snímka bola ocenená štrnástimi medzinárodnými cenami.

S renomovanými klimatológmi sa verejnosť stretne na premietaní dokumentárneho filmu o zmene klímy a ich dopadoch na Slovensko – Bude nám horúco, po ktorom bude nasledovať panelová diskusia na túto tému s odborníkmi zo slovenských univerzít, predstaviteľmi štátnej environmentálnej politiky, ale aj mimovládnych organizácií.

Filmy z archívu SFÚ

Súčasťou festivalu je množstvo sprievodných podujatí vo všetkých festivalových mestách. Pri príležitosti 50. výročia Slovenského filmového ústavu (SFÚ) sa uskutoční v Banskej Bystrici prehliadka kolekcie filmov z archívu SFÚ. Besedu s generálnym riaditeľom SFÚ Petrom Dubeckým bude moderovať Štefan Vraštiak, bývalý riaditeľ SFÚ a filmový publicista, ktorý nedávno získal Cenu ministra kultúry SR za celoživotné dielo. Diváci sa môžu tešiť v rámci tohto večera na film Martina Šulíka Všetko čo mám rád a na archívne pásmo filmov o Banskej Bystrici.

Široká paleta sprievodných podujatí

Vyberáme z nej príležitosť stretnúť sa s členmi Slovenského olympijského výboru. Svoj pozitívny vzťah k zdravému životnému štýlu môžu športovci prezentovať účasťou na propagačnej festivalovej cyklojazde, ktorá v sobotu 1. júna spojí všetky festivalové mestá – Banskú Bystricu, Zvolen, Banskú Štiavnicu, Kremnicu, Krupinu, Skalicu, Poltár, Košice a Bratislavu.

Okrem panelovej diskusie o zmene klímy sa bude rokovať aj o inovatívnom nakladaní s komunálnym odpadom, o vzťahu hodnoty, ochrany a potenciálu rozvoja krajiny a v neposlednom rade o ochrane prírody v Slovenskej republike. K poslednej téme sa viaže aj organizácia pokusu o nový slovenský rekord „Najviac mladých milovníkov prírody v chránených územiach“, nachádzajúcich sa v rovnakom čase, 5. júna, vo viac ako 20 chránených územiach.

Za pozornosť stojí aj viacero výstav vo festivalových mestách. Okrem výstavy súťažných prác 18. ročníka medzinárodnej súťaže výtvarnej tvorivosti detí a mládeže Zelený svet to budú výstavy Európskej environmentálnej agentúry Imagine Air a postery Európskej komisie Dobrá klíma pre svet, ktorý mám rád či výstava fotografií Greenpeace Životné prostredie Arktídy alebo Veľvyslanectva Dánskeho kráľovstva v Bratislave s názvom Monumentálny pohyb – cyklisti v dánskom hlavnom meste a ďalšie.

Organizátori Envirofilmu rozhodne nezabúdajú na deti, veď od toho, ako sa v deňoch podarí „zasiať“ semienko environmentálneho povedomia, v značnej miere závisí stav životného prostredia v budúcnosti. Počas festivalu budú prebiehať prehliadky súťažných aj nesúťažných filmov, špeciálne určené školákovi vo všetkých mestách, ktoré sa k Envirofilmu pripojili. Pre žiakov materských aj základných škôl sú pripravené tvorivé dielne, kde sa naučia, akými rozličnými spôsobmi sa dá využiť odpad; hry o biodiverzite a ochrane prírody... Stretnúť sa s ukážkami sokoliarskeho umenia či navštívia NGO dedinku.

Pozvánka

3. júna „rozkvitne“ Envirofilmom deväť miest na Slovensku; ich kultúrne, spoločenské a environmentálne dianie obohatí jedinečný festivalový program.

Srdečne všetkých pozývame a veríme, že si každý nájde ten svoj enviroprogram a zábavu, či už bude v Skalici, Zvolene, Banskej Bystrici, Kremnici, Krupine, Banskej Štiavnici, Poltári, Košiciach alebo v Bratislave.

Ing. Dagmar Rajčanová
manažérka festivalu

Súťažný film Envirofilmu 2013

Mŕtvi z Alosu (Taliansko)

Čiernobiele zábery z filmového archívu a jeden ľudský hlas, putovanie mŕtvou a opustenou dedinou Alosu niekde v strede Sardínie... Ale hlas je naliehavý, aj keď najskôr rozpráva bežné veci o bežnom živote. Postupne, pomaly a premyslene stavia režisér Daniele Atzeni svoj príbeh a divák sa pomaly dozvedá, že ten, kto rozpráva, je Antonio Gairo, jediný, ktorý prežil katastrofu. Prezradili by sme však priveľa, upútavka má iba upútať a pozvať do kina... Tento film ozaj stojí za pozretie.

Generálni partneri:

HADVIČÁK®
expres servis

SOFTIP®

Kráska a žralok

Florian Guthknecht pracuje úspešne vyše 12 rokov ako autor a režisér v oblasti dokumentaristiky a produkcie TV programov. Už od konca 80. rokov ho to ťahalo do najodľahlejších kútov Zeme, najmä do Ázie, stále častejšie s kamerou. Pritom si nemohol nevšimnúť narastajúce problémy životného prostredia. Nádej – chrániť svet pod vodou – sa stala „červenou niťou“ jeho práce. V roku 1998 prináša do Nemecka prvé obrazy mohutného umierania koralov po búrke El Nino. V roku 2002 zakladá spoločnosť Flowmotion-film, ktorá sa špecializuje na filmy pod vodou. Jeho 43-minutový dokument *Medúzy – hrozivé nádherly*, natočený pre bavorskú televíziu, získal v roku 2005 Zlatú palmu – najvyššie vyznamenanie pre medzinárodný „podvodný“ film, nechal za sebou BBC, a niekoľko ďalších cien na rôznych európskych filmových festivaloch o životnom prostredí. Od tohto roku takmer každý jeho film dostáva ocenenia po celom svete. V roku 2006 vycestoval s nemeckým kameramanom Michaelo Boxruckerom do Číny, aby tam zdokumentovali, ako jediný západný televízny štáb, vymieranie bielych riečnych delfínov. Z cesty vznikol dokument *Bajji – posledný biely delfín*. Po ňom nasledovali filmy: *Spievajúce ryby – Neptúnove zabudnuté deti*, *Strašidlo v Badensee* a *Kráska a žralok* z roku 2010, s ktorým sa zúčastnil aj tohtoročného Envirofilmu.

Na otázku, prečo sahol pri spracovaní témy vymierania žralokov práve po príbehu, Florian Guthknecht odpovedal:

Všetko je už povedané, všetko je sfilmované. Žraloky sú zdokumentované v najlepšej kvalite, tisíc obrazov za sekundu. Napriek tomu žraloky zomierajú ďalej. Títo „vládcovia morí“ patria k najviac ohrozenému druhu pod vodou. Ich stavy poklesli priemerne o 95 % – bilancia zdrvujúcejšia ako pri poklese veľrýb. Nič sa nedeje na ich záchranu, fascinácia televíziou zlyháva. Snáď chýba emocionálny, poetický príbeh vo všetkých týchto vysoko kvalitných snímkach o žralokoch. Dúfali sme, že filmom *Kráska a žralok* môžeme vyrozprávať príbeh, ktorý zapôsobí na divákov silnejšie ako perfektné zábery samotné.

„Kráska“ – Wolke Hegenbarth – populárna nemecká herečka sa učí potápať, aby mohla pozorovať žraloky. Je to skutočnosť alebo fikcia?

Dohodli sme sa s Wolke Hegenbarth, že sa kvôli filmu naučí potápať. Mal som veľké pochybnosti. Aby som si bol istý, poslal som s ňou pri jej prvom potápaní v otvorenom mori nášho juhoafrického kameramana. Predtým sme totiž nikdy v tej krajine neboli. Učiteľ potápania a všetci vedci vo filme hovorili, že ešte nevideli tak talentovanú začiatočnúčku. S tým môžem len súhlasiť. Na konci natáčania mala Wolke 24 ponorov.

Pri nakrúcaní ste zažili aj nebezpečné situácie?

Takmer sme zomreli..., k tomu existuje film na <http://www.flowmotion-film.de/productions/details.html?id=29>. Má 6 minút. Myslím, že to je najlepšia odpoveď.

Aký máte vzťah k žralokom?

Považujem žraloky za najfascinujúcejšie zvieratá pod vodou. Sú perfektne prispôbolené a je úžasné môcť ich pozorovať. Keď stretnem žraloka a predstavím si, ako ma cítí svojimi zmyslovými orgánmi už z kilometrovej vzdialenosti. Dokážu zaregistrovať krv zriedenú s vodou v pomere 1: 10 miliónom. Poranenú rybu zamerajú na viac ako kilometer. To, že sme boli vystavení počas nakrúcania útoky z ich strany, bola naša chyba.

Môže takýto film niečo zmeniť?

Pekná žena v bikinách – to je, samozrejme, veľmi vzdialené klasickému filmu o zvieratách. Ale musíme si

čosi objasniť. Každý rok ľudia usmrtnia viac ako 100 000 miliónov žralokov. A to musíme zmeniť. Chceli sme zasiať ľudí, ktorí bežne nepozerajú filmy o zvieratách – a mnohí z nich sú vo veku do 20 rokov a sú fanúšikmi Wolke Hegenbarth. K tomu pár údajov: *Kráska a zvierka* bol prvý prírodovedný dokument, ktorý sa objavil na titulných stranách najväčších európskych časopisov s TV programom. Wolke Hegenbarth pozvali do všetkých dôležitých talkshow v Nemecku, aby porozprávala o filme a o situácii so žralokmi. Dodnes má film vysokú sledovanosť, extrémne vysoký podiel majú diváci medzi 14 – 39 rokom., teda takí, ktorí normálne žiadne dokumenty o zvieratách nesledujú.

Orientujete sa na svet pod vodou.

Prečo?

To sa nedá jednoducho vysvetliť. Svet pod vodou na koralovom útese – to je miesto, kde som najšťastnejší.

Na ktorý film si spomínate najradšej?

Kráska a žralok bol určite jeden z mojich najintenzívnejších filmov. Ale každý film znamená stretnutie s novými ľuďmi a novými krajinami. Je to dar tohto povolania – stále znovu zažívať silné veci. Za to som veľmi vďačný. Je to sen – vidieť všetky tieto zvieratá, rastliny, precestovať krajiny, spoznať ľudí, ktorí bojujú za záchranu zvierat.

Iveta Lanáková

Zelená púšť

Patrite ku konzumentom palmového oleja? Možno sa to zmení po vzhliadnutí filmu Zelená púšť, ktorý patrí do kategórie amatérskych filmov a objasňuje, čo všetko jeho produkcia spôsobuje. Svojou celkovou kvalitou a myšlienkovým posolstvom Zelená púšť rozhodne nezaostáva za profesionálnymi filmami. Preto sme oslovili jeho tvorca – slovenského študenta prírodných vied Karlovej univerzity v Prahe – Michala Gálika.

Váš film Zelená púšť, zaradený do kategórie amatérskych filmov, príjemne prekvapil celkovou úrovňou – kamera, strih, hudba. Ďalším prekvapením bolo zistenie, že študujete prírodné vedy. Ako ste sa dostali k filmovaniu?

Ďakujem, som veľmi rád, že sa film páčil. Už v puberte som si rád natáčal rôzne videoklipy, ale nikdy to nebolo nič seriózne. Mój brat študuje dokumentaristiku, takže zrejme aj to ma trochu inšpirovalo. Už dlhšie vo mne driemala myšlienka, že by som rád upozornil na niektoré problémy dnešného sveta a prispel aspoň svojou troškou k ich riešeniu. Film považujem za veľmi atraktívne médium, pretože dokáže zasiahnuť veľký počet ľudí a divákovi nielenže poskytne informácie, ale autor má možnosť preniesť na diváka aj konkrétne emócie. To mi ako prírodovedcovi vo vede veľmi chýbalo, a preto som sa rozhodol, že sa pustím do tvorby filmu.

Čo bolo pre vás na tvorbe filmu najťažšie?

Keďže som sa rozhodol, že film si budem produkovať sám a nebudem ho nijako komerčne využívať, tak najťažšie pre mňa bolo ostať dostatočne motivovaný. V niektorých kritických okamihoch som sa musel v myslí vrátiť naspäť na Borneo a premietnuť si spomienky na smutné pohľady orangutanov v maličkých klietkach a nekonečné, zdevastované územia, ktoré boli kedysi pokryté pralesom. Vtedy som si hovoril, že to predsa nemôžem nechať tak. To mi dodávalo energiu ďalej pokračovať a robiť všetko, aby som

Vyrúbaním dažďového pralesa kvôli palmovým plantážam strácajú nielen orangutany svoje prirodzené prostredie

film dokončil aj napriek veľkým časovým a finančným investíciám. Na druhej strane musím povedať, že proces tvorby filmu ma veľmi bavil a naplňal, pretože ako amatér som si na vlastnej koži vyskúšal všetky remeslá, ktoré s tým súvisia – réžiu, kameru, zvuk, scenár, strih a tiež propagáciu a distribúciu filmu.

Už samotný názov – Zelená púšť zaujme svojou rozporuplnosťou.

Termín Zelená púšť označuje problém, o ktorom je celý film. Sú to monokultúrne plantáže palmy olejnej v juhovýchodnej Ázii, ktoré postupne nahrádzajú čoraz väčšie plochy pôvodného primárneho dažďového pralesa. Rozdiel medzi pralesom a plantážou je ten, že na plantáži nie sú schopné prežiť takmer žiadne zvieratá, takže z hľadiska biodiverzity je palmová plantáž to isté ako púšť aj napriek tomu, že je plná zelenej farby. Paradoxné na tom celom je, že sme to my, konzumenti palmového oleja, ktorí nevedomky poháňame túto konverziu pralesa na palmové plantáže.

Váš film upozorňuje na množstvo problémov, o ktorých veľa ľudí nevie.

Je to preto, že problém s palmovým olejom je veľmi mladá záležitosť. Najväčšia expanzia palmových plantáží prebehla v posledných 5 až 10 rokoch. Ja osobne som o tomto probléme tiež veľa nevedel, až kým som sa nedostal na Borneo a všetko videl na vlastné oči.

Podľa vás prečo tamojšia vláda nie je schopná korigovať zakladanie plantáží?

To by bolo ideálne riešenie, keby tamojšia vláda jednoducho zakázala ďalšie drancovanie dažďových pralesov. Ale stretávame sa tu, bohužiaľ, s korupciou. Aj tu platí, že kto má

Všade je zeleň, a predsa označenie púšť „sedi“

v rukách peniaze, má v rukách aj moc. Tým poukazujem na veľké palmové spoločnosti, ktoré s vládou úzko spolupracujú.

Film ukazuje, ako v prírode všetko so všetkým súvisí. Vyrúbanie veľkých plôch dažďových pralesov spustilo celý rad negatívnych následkov.

Svet je prepojený viac, ako si myslíme. Obávam sa, že negatívne následky výrubu pralesov nás ešte len čakajú a ťažko predpovedať, v akej forme. Na Borneu je už dnes možné sledovať zníženie kvality života miestnych ľudí a tiež smutný osud zvierat, ako sú orangutany a gibony, ktoré prichádzajú o svoj prirodzený domov.

S akými ohlasmi sa film zatiaľ stretol?

Musím sa priznať, že s ohlasmi na film som bol veľmi príjemne prekvapený. Je vidieť, že ľudia k týmto problémom nie sú ľahostajní a film šíria rôznymi kanálmi ďalej. Najviac ma však teší, že aj s pomocou filmu začala vznikať kampaň proti palmovému oleju a začali sa združovať ľudia, ktorí chcú podniknúť konkrétne kroky, ako problém v budúcnosti riešiť. To mi dodalo pocit zadosťučinenia, že celý projekt mal zmysel.

Čo pozitívne pre vás priniesol pobyt na Borneu?

Utvrdil ma v tom, že ak človek má nejakú myšlienku a chce ju uskutočniť, tak sa do toho jednoducho musí pustiť naplno a nič mu nemôže stať v ceste. A to neplatí len pre film, ale pre všetky stránky života. Zároveň som prostredníctvom filmu získal množstvo ďalších kontaktov z oblasti ochrany prírody, ktorej by som sa v budúcnosti veľmi rád venoval.

Michal Gálik – tvorca filmu Zelená púšť medzi domorodcami na Borneu

Plánujete v budúcnosti podobné aktivity?

Určite áno. Toto bol môj prvý dokumentárny film a pevne dúfam, že nie posledný. V súčasnosti pracujem na druhom filme, ktorý som nakrúcal v zime 2012 v africkom Kamerune. Tentokrát ale ide o menej depresívnu tému, práve naopak, bude to inšpiratívny a motivačný príbeh o človeku, ktorý sa rozhodol obnoviť bohaté horské pralesy pri svojej dedinke a už niekoľko rokov preto chodieval do okolia vysádzať tisícky stromov. Ak všetko pôjde podľa plánu, čo človek nikdy nevie, tak veľmi rád zasvätim svoj život tvorbe dokumentov o prírode a predovšetkým jej ochrane.

Podľa vás ako prírodovedca – čo je najzávažnejším problémom našej planéty v súčasnosti?

Tých problémov je dnes tak veľa, že človek sa v nich stráca a je ťažké sa v nich

orientovať. Zo všetkých strán sa na nás hrnú informácie, že nám príroda mizne pred vlastnými očami, roztápajú sa ľadovce a dochádza ku globálnemu otepľovaniu, tretina populácie planéty trpí nedostatkom základných životných potrieb atď. Je naozaj ťažké pokúšať sa tieto informácie vstrebať. Na žiaden z týchto problémov neexistuje jednoduché a okamžité riešenie. Podľa môjho názoru je naj všeobecnejší problém ten, že ľudia prestávajú „premysľať“ svojim srdcom, strácajú tak pôvodné morálne hodnoty a nechávajú sa oklamať okamžitým ziskom a pohodlím. Netuším, ako tento problém vyriešiť, to už musí každý jedinec ovplyvniť sám. Mali by sme si uvedomiť, že všetci žijeme na tejto planéte spoločne. Každý z nás je svojím spôsobom zodpovedný za to, čo sa tu deje a všetci máme potenciál na to, aby sme to zmenili.

Iveta Lanáková

Kateřina Javorská: Envirofilm – to je zásah do srdca a mozgu...

Na prelome mesiacov február – marec zasadala v priestoroch Slovenskej agentúry životného prostredia výberová komisia 19. medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm v zložení: Kateřina Javorská, Jana Mesiariková a Marek Janičik.

Dramaturgička, scenáristka a vysokoškolská pedagogička; redaktorka, moderátorka a dramaturgička; režisér dokumentárnych filmov si pozreli 189 filmov z 29 krajín sveta, aby vybrali tie najzaujímavejšie pre medzinárodnú porotu. Takmer 10 rokov sa s Envirofilmom spája meno Kateřiny Javorskej, ktorá je zároveň dlhoročnou členkou aj medzinárodnej poroty Envirofilmu.

Ako hodnotí tohtoročnú súťažnú kolekciu filmov?

Tento ročník je ozaj bohatý na prihlásené filmy, a tak je logické, že sa medzi nimi objavuje aj dostatok ozaj špičkových projektov. Tradične krásnu kolekciu poslalo opäť po rokoch ORF Universum. Ich spôsob rozprávania o prírodných krásach a zaujímavostiach sľubuje vždy silný divácky zážitok, aj keď, samozrejme, nemôžeme do súťaže zaradiť všetky filmy. Je potešiteľné, že sme videli filmy, ktoré sa zaoberali nielen priamo stavom či ohrozeniami

životného prostredia, biotopov či ekologickými katastrofami, ale zaujímavo zobrazovali aj možnosti človeka, napríklad v oblasti architektúry priateľské k životu. Potešiteľné je tiež, že sme mohli zaradiť dostatok filmov do kategórie D, kde sú filmy pre deti a mládež, animované projekty, klipy a podobne. Tohtoročná ponuka – a týka sa to nielen filmov vybraných do súťaže – je mimoriadne bohatá, čo sa týka variability rozprávania, ale aj žánrovej rozmanitosti.

Určite je náročné pozrieť a zhodnotiť také množstvo filmov.

Preto sme v medzinárodnej porote rôznorodá skupina ľudí. Jednak sú to filmári, ktorí vedia dešifrovať kvalitu filmárskej reči, filmového posolstva, potom je medzi nami aj prírodovedec alebo environmentalista, ktorý upozorní – je to síce pekné „kino“, ale tento problém nie je pravdivo vyrozprávaný. Nemôže sa stať, žeby sme vybrali film, ktorý sa k danej problematike nevyjadruje pravdivo. Už po prvých minútach sledovania si vieme urobiť o filme určitý obraz. To je, ako keď dirigent „nasadí“ a zaznie prvý tón – fálošný. My filmári to máme tiež. Vidíme zlý strih, potom chybné nastúpi hudba, komentár je zlý, film vás nezaujme od začiatku.... Pravidlá filmovej reči – to je abeceda, ktorú ovládame. Zväčša sa veľmi dobre zhodneme pri hodnotení.

Aké posolstvo prinášajú tieto filmy divákovi?

Sú veci, ktoré vás prostredníctvom týchto filmov tak silno zasiahnu, že sa až hanbite za to, že ste príslušníkom Homo sapiens. Napríklad práve sme videli film, ktorý ukazoval, ako ľudia nezmyselne zabíjajú žraloky. Odrežú im plutvy a hodia ich naspäť do mora. Človek si pri tých filmoch hlboko siahne do svedomia a pýta sa: čo môžem ja proti tomu urobiť? Každému by som odporučila, aby si pozrel desať filmov z Envirofilmu. To je zásah do srdca, mozgu, kde vám to všetko prvráti. Človeka to prefacká zo všetkých strán a spytuje si svedomie – robím to a to dobre? Aj ľudia, ktorí sa nezaujímajú o prírodu, keď si pozrú niektorý z dobrých filmov Envirofilmu, to posolstvo je tak silné, že ním musia byť dotknutí.

**Súťažný film Envirofilmu 2013
Všetko pre dobro sveta a Nošovic (Česká republika)**

Originálny portrét malej českej dedinky, kde, ako hovoria miestni, pristálo UFO vo forme kilometer dlhej striebristej továrne – kórejskej automobilky Hyundai. Dedina, doteraz známa predovšetkým svojou kapustou a pivom Radegast, sa zmenila na priemyselnú zónu – projekt najväčšej investície na zelenej lúke v histórii Českej republiky. Avšak mnohí farmári odolávali dlhú dobu a bránili sa predať svoje pozemky, na ktorých teraz stojí továreň. Nakoniec všetci podľahli tlaku susedov a dokonca anonymným vyhrážkam smrťou. Filmári sa vrátili do Nošovic dva roky po dramatickom výkupe pôdy, v dobe, kedy továreň práve začala chrliť lacné autá. Kombináciou perspektív siedmich postáv vytvorili portrét miesta zmeneného náhle na nepoznanie, ktorý je žartovný a mrazivý zároveň. Politicky angažovaný absurdný film o poli, na ktorom rastú autá.

Partneri:

Jubilujúci Slovenský filmový ústav na Envirofilme 2013

1. apríla 1963 sme si pripomenuli 50. výročie založenia Slovenského filmového ústavu, ktorý už niekoľko rokov spolupracuje na príprave nesúťažných projekcií zo zbierok filmového archívu. Jeho zárodky siahajú do roku 1958, keď v bývalej Slovenskej požičovní filmov už zosnulý filmový historik a nadšenec Ivan Rumanovský položil základy filmového archívu na Slovensku. Má zásluhy na mapovaní bielych miest z dejín slovenskej kinematografie. Napísal desiatky článkov o zrode kinematografie. Objavil prvé slovenské filmy, nakrúcané v rokoch 1908 – 1910 v Lednických Rovniach, aj niekoľko krátkych sekvencií z filmu Jánošík 1921. Po založení SFÚ v apríli 1963 sa archív pričlenil k ústavu.

v roku 1996 prestalo fungovať ako technické centrum slovenskej kinematografie. Toto výročie si na Envirofilme pripomenieme prvým celovečerným filmom, nakrúteným na Kolibe, veselohrou V piatok trinásteho, režiséra Paľa Bielika. Ďalším významným jubileom roku 2013 je 80. výročie nakrútenia filmu Zem spieva (1933), rozospievanej a roztancovanej symfónie Slovenska Karola Plicku, národopisného pracovníka Matice slovenskej v Martine, svetovej klasiky etnografického filmu.

Film SFÚ na festivale

Archívne filmy SFÚ sa budú premietť hlavne v Banskej Bystrici, ale aj v ďalších festivalových mestách Envirofilmu. Pripomeňme krátky strihový film

Tak sme začínali režiséra Jaroslava Pograna z roku 1958, ktorý mapuje nemé obdobie slovenskej kinematografie. Pásmo dokumentov o Banskej Bystrici bude poskladané z historických materiálov: Banská Bystrica (r. Vojtech Andreánsky, 1955), Banská Bystrica (r. Ladislav Kudelka, 1964) a Lyžiarske majstrovstvá ČSR v Banskej Bystrici (1946). Okrem nich sa uvedú šoty z Týždňa vo filme: 16/1952 (Smrečina v Banskej Bystrici), 37/1950 (oslavy 6. výročia SNP),

28/1964 (XV. filmový festival pracujúcich) a 49/1970 (Prvé medzinárodné Bienále drevorezu).

Z koprodukčných projektov SFÚ sa premietne ukážka z cyklu Celluloid Country – Nástup (2011) režiséra Ivana Ostrochovského, štvrtý z deväťdielneho cyklu z dejín slovenskej kinematografie, venovaný začiatku organizovanej filmovej tvorby na Slovensku. Z 24-dielneho cyklu Slovenské kino, ktoré využíva filmové archívne zbierky SFÚ, sa uvedie šiesty diel, Slovenská krčma, režiséra Petra Kerekesa (2010).

Zem spieva, foto © Slovenský filmový ústav – Fotoarchív

• 80. Zem spieva (1933, námiet, scenár, réžia a kamera Karol Plicka, 64 min.)

Rozospievaná a roztancovaná symfónia Slovenska – Pohár mesta Benátok za najlepšiu réžiu na 2. Biennale Benátky 1934. Film s pôvodným úvodom (zábery Prahy), s novou nahrávkou pôvodnej hudby Františka Škvora z roku 1983 (r. Martin Slivka), úvod filmu – Bratislava/Slovensko (1938).

• Samsara (USA, 2011, réžia Ron Fricke, 102 min.)

Samsara znamená v sanskrte „večne sa otáčajúce koleso života“. Počas piatich rokov dvadsaťpäť krajín. Film voľne nadväzuje na filmy Koyaanisqatsi (1982, r. Godfrey Reggio) a Baraka (1992, r. Ron Fricke). Netradičný, výtvarne ladený dokument. Meditácia o súčasnom živote na našej planéte. Film sa hodí k hlavnej téme tohtoročného Envirofilmu – Dobrá klíma pre svet, ktorý mám rád – k leitmotívu celoeurópskej kampane na zlepšenie klimatických podmienok na svete.

Foto © Peter Prochazka

Štefan Vraščiak pri preberaní Ceny za celoživotný prínos v oblasti slovenskej kinematografie a audiovizíe z rúk ministra kultúry. Cenu získal aj za dlhoročnú prácu vo festivalovom výbore Envirofilmu

V národnom filmovom archíve SFÚ sa nachádza vyše štyristo filmov, šotov, krátkych ukážok z historického obdobia dejín slovenskej kinematografie do roku 1940, keď začala na Slovensku organizovaná filmová tvorba v spoločnosti Nástup. V archíve sa nachádza niekoľko tisíc titulov takmer všetkých slovenských filmov nakrútených od roku 1945.

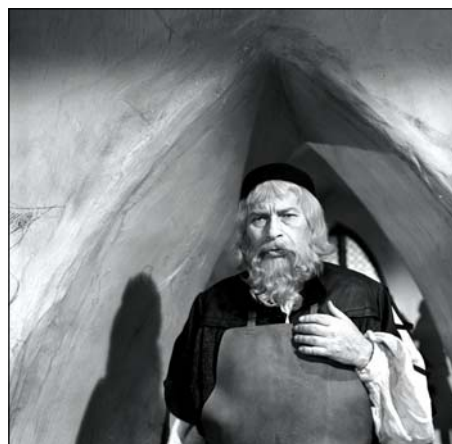
Toho roku si pripomínáme aj 60. výročie založenia Filmového štúdia na Kolibe v Bratislave, ktoré po škandalózne privatizácii súrodencov Mečiarovcov

Tri dcéry, foto: Zuzana Mináčová © Slovenský filmový ústav – Fotoarchív

V piatok, trinásteho..., foto: Milan Kordoš © Slovenský filmový ústav – Fotoarchív

Skrytý prameň, foto: Elena Považanová © Slovenský filmový ústav – Fotoarchív

Banská Bystrica 1964, foto: © Slovenský filmový ústav – Fotoarchív

• **60. výročie filmového štúdia Koliba – Tri dcéry (1967, režisér Štefan Uher, 94 min.)**

Film bol nakrútený podľa námetu a scenára Alfonza Bednára. Nasnímal ho kameraman Stanislav Szomolányi a hudbu zložil Ilja Zeljenka. Príbeh aktualizuje starú ľudovú baladu o otcovi a jeho troch dcérach. V hlavných úlohách – Alžbeta Štrkulová, Stanislava Strobachová, Alžbeta Bárthová-Pietorová, Ivan Rajniak, Hana Slivková a Jozef Čierny ako Majda.

• **Skrytý prameň (SR, 1973, režisér Vlado Bahna, 97 min.)**

Film bol nakrútený podľa novely Ľuda Zúbka. Príbeh sa odohráva v prvej polovici 16. storočia, v Levoči, v období vzniku slávneho diela – oltára svätého Jakuba. Jeden z najúspešnejších slovenských historických príbehov, mapujúci slávne obdobie slovenských dejín. Majstra Pavla z Levoče stvárňuje Ľibor Filčík, tovariša Krištofa Štefan Kvetik, Máriu Magda Vášáryová a richtára Bittnera jubilujúci Karol Machata. Film nasnímal František Lukeš.

• **Všetko čo mám rád (SR, 1992, režisér Martin Šulík, 96 min.)**

Film bol nakrútený podľa námetu a scenára Ondreja Šulaja, na ktorých spolupracoval režisér filmu Martin Šulík. Film ponúka komorný poetický príbeh muža stredného veku, ktorý sa pokúša o zásadnú zmenu vo svojom nerozhodnom a letargickom živote. V hlavnej úlohe Tomáša uvidíme Juraja Nvotu.

Štefan Vraštiak

Z rozhovoru s Petrom Dubeckým

Slovenský filmový ústav oslavuje 50. výročie svojho vzniku a počas existencie prešiel niekoľkými zmenami, takmer zanikol, aby sa napokon stal rešpektovanou inštitúciou. Od roku 1999 stabilne funguje pod vedením generálneho riaditeľa Petra Dubeckého a dnes v ničom nezaostáva za stredo európskym štandardom. Z rozhovoru s Petrom Dubeckým pre Film.sk vyberáme:

Po zániku Koliby sa SFÚ stal istým zázemím pre filmársku obec. Ako sa tento vzťah vyvinul k dnešku?

Staršia a stredná generácia, samozrejme, dodnes ťažko nesie osud Koliby. V tejto súvislosti spomeniem film Zuzany Piussi Koliba, ktorý otvára množstvo otázok. Nebudem ho tu teraz hodnotiť, ale keďže doteraz nevznikol žiaden iný, ďakujem, že máme aspoň tento pohľad na príbeh privatizácie, na to, kam sa až Koliba dostala. Možno tento film otvoril otázky pre historikov a kritikov. Je vynikajúce, že Václav Macek sa téme začal intenzívne venovať a text, ktorý o privatizácii Koliby publikoval v časopise Kino-Ikon, je zásadný. Tí, ktorí zažili fungujúcu Kolibu, sa s jej rozpadom vyrovnávajú určite ťažšie ako tí, ktorí ju nezažili. Mňa teší, že sa podarilo aspoň sčasti prinavrátiť filmárom to, čo by mali mať, a to je ich filmový klub – Kino Lumière. Slovenské filmy by mali mať priestor na prezentáciu a dúfam, že budem môcť byť pri tom, keď sa tento priestor zrekonštruje podľa plánov. Vzhľadom na finančné suchoty, ktoré nepociťujeme iba my, má tento projekt šancu na dokončenie v rokoch 2014 až 2015. Radi by sme z Kina Lumière vytvorili art house s dobrou kaviarňou. Už sa v ňom udomácnilo viacero domácich festivalov a prehliadok, čo svedčí o tom, že malo zmysel sa do toho pustiť. To môže byť teda jedna z odpovedí na otázku o vzťahu filmárov k SFÚ. Samozrejme, každý z tvorcov môže cítiť nespravodlivosť, prečo jeho filmy neboli digitalizované, prečo nevyšli na DVD, pýtať sa, kedy vyjdú... Úspešný predaj DVD, ktoré sme vydali v jednotlivých edíciách, len potvrdzuje správnosť našich krokov a je pre mňa zaväzujúci, pretože nejde iba o to, niečo perfektne zdigitalizovať, dôležitý je záujem ľudí. Autorov to môže naplňovať spokojnosťou, že ich filmy nie sú zabudnuté, stále žijú svojím životom, a SFÚ musí robiť všetko pre to, aby bol ich život čo najdlhší a audiovizuálna pamäť existovala naďalej.

Čo vám v posledných piatich rokoch poskytlo pocit zadosťučinenia, spokojnosti?

Ako riaditeľa, ktorý sa obzrie za uplynulým päťročným obdobím, ma okrem výsledkov práce všetkých oddelení teší, že sme po prvýkrát vydali série slovenských filmov vo Francúzsku (i pre frankofónny trh) a pripravujú sa ďalšie. Dúfam, že v tomto roku sa nám podarí preraziť aj na anglický trh. V spolupráci s londýnskym vydavateľom pripravujeme vydanie filmu Slnko v sieti, ďalej fil-

Peter Dubecký, generálny riaditeľ Slovenského filmového ústavu

mov Hanáka, Jakubiska a Solana. To všetko by nebolo možné, pokiaľ by nefungoval projekt obnovy a záchrany audiovizuálneho dedičstva a pokiaľ by neprebíhal proces reštaurovania a digitalizovania filmov. To, že Mój pes Killer zvíťazil v Rotterdame, je famózne, ale dôležité je, keď počas prezentácie slovenského filmu v zahraničí môžeme ukázať, že naša kinematografia má históriu. Rovnako ma teší, že sa nám podarilo vydať niekoľko zásadných monografií tvorcov, ktoré tu chýbali – Uhra, Jakubiska,

Marenčina, Bieliká, Kadára a ďalších. Som rád, že SFÚ si zastal svoje miesto v slovenskej kultúre a ľudia k nemu majú pozitívny vzťah.

Akú pozíciu sa podarilo dosiahnuť SFÚ v kontexte postkomunistických krajín?

Určite v ničom nezaostávame. Čo sa týka objemu archívnych zbierok, sme neporovnateľne menší ako v okolitých krajinách – Česku, Poľsku, Maďarsku –, nehovoriac o tom, že Československý filmový ústav Praha sčasti suploval aj Slovensko v rámci Medzinárodnej federácie filmových archívov (FIAF), kde nás zastupoval až do rozdelenia v roku 1993. Za kľúčový považujem práve rok 2001, keď sa SFÚ stal riadnym členom FIAF, čo nám otvorilo cestu k tomu, aby sme niektoré činnosti v SFÚ štandardizovali, najmä vo vzťahu k NFA. Pokiaľ ide o Poľsko, máme s nimi veľmi dobré vzťahy, rovnako ako s Maďarskom. Pochopiteľne, najviac spolupracujeme s českými kolegami. Dokladom je aj moja účasť pri voľbe nového riaditeľa NFA – bol som jediným zahraničným zástupcom vo volebnej komisii, do ktorej ma pozval český minister kultúry. Ešte viac si vážim, že ma zvolili za predsedu výberovej komisie. Pokiaľ ide o technologickú základňu, v mnohých veciach sme začínali od nuly. Nanovo sme budovali depozity, kompletne sa re-katalogizovalo množstvo vecí, začala sa systematicky budovať jediná filmologická knižnica na Slovensku... Pokiaľ ide o financovanie, myslím si, že nám mnohé z okolitých krajín závidia. Asi sa nepatrí hovoriť, že niektorý ústav je lepší. Dôležité je, že v ničom nezaostávame za stredo-európskym rámcem. Čo sa týka digitalizácie, sme s Poľskom dokonca lídrmi v stredo-európskom regióne.

Čím je SFÚ po 50 rokoch svojej existencie?

SFÚ je v súčasnosti neprehliadnuteľnou audiovizuálnou inštitúciou, ktorá sa nielen stará o archívne fondy, listinné, dokumentačné, filmové, audiovizuálne, digitálne zbierky, ale aj vytvára veľmi dobré premostenie medzi našou audiovizuálnou minulosťou a audiovizuálnou prítomnosťou. Myslím, že toto spojenie by mohlo fungovať aj naďalej, lebo vďaka tomu, že sa podarilo stabilizovať základný fundament, na ktorom SFÚ stojí, môžeme sa v súčasnosti tešiť na košatenie činností, na práce jednotlivých odborných pracovníkov a celého veľmi príjemného kolektívu, ktorý je v SFÚ. Ja si so všetkými držím palce.

Zdroj: Film.sk No.04/2013, krátené

Programy Iuventy pomáhajú mládeži aj životnému prostrediu

V posledných rokoch sa do povedomia mladých ľudí dostali programy Mládež v akcii a KomPrax, ktoré zastrešuje IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, príspevková organizácia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Mládež v akcii

Európska komisia, Európsky parlament a členské štáty Európskej únie zriadili program Mládež v akcii, ktorý podporuje neformálne učenie mladých ľudí od 13 – 30 rokov. Je zameraný predovšetkým na podporu aktívneho občianstva, vzájomného porozumenia mladých ľudí či rozvinutie solidarity a tolerance. Počas šiestich rokov trvania tohto programu bolo podporených viacero projektov na ochranu životného prostredia.

Za zmienku stojí mládežnícka iniciatíva BIKE LAB – študenti študentom. Aktivizovať mladých ľudí vo využití bicyklovania na pohon cyklokina, nájsť súvislosti medzi bicyklovaním a dobrovoľníctvom, ukázať ľuďom reálnu spotrebu energie pri premietaní filmov a implementovať jej environmentálny spôsob výroby do praxe boli ciele tohto projektu.

Občianske združenie Hronek predložilo v minulom roku projekt Šanca pre Tekov – prišli sme, videli sme, zlepšili sme. Hlavným cieľom tejto iniciatívy bolo znížiť množstvo vyprodukovaného odpadu, zvýšiť množstvo vyseparovaného odpadu a druhotného využitia odpadu

v obci Nový Tekov. Výsledkom projektu bolo, okrem iného, vytvorenie komunitného kompostoviska, výsadba alejí, kríkov a stromov.

Autori projektu OZ Activity plus ukázali mladým ľuďom nový pohľad na živú a neživú prírodu. Spoločne vybudovali nový náučný chodník v Slanských vrchoch a podnietili mladých ľudí zmysluplnejšie tráviť voľný čas.

Za zmienku isto stojí mládežnícka výmena, organizovaná Kultúrnym centrom Aktivita, ktorú inicioval dobrovoľník z Brazílie, ktorý pôsobil rok v Trenčíne. Súčasťou tohto projektu bolo aj čistenie lesoparku Brezina od odpadkov. Okrem tejto akcie počas Európskej dobrovoľníckej služby učil deti v materských a základných školách vyrábať z PET-fliaš hrkálky, používané počas brazílskeho karnevalu.

KomPrax

Od roku 2011 sa realizuje národný projekt KomPrax – Kompetencie pre prax, spolufinancovaný zo zdrojov EÚ, zameraný na podporu kvality práce s mládežou prostredníctvom neformálneho vzdelávania. Snaží sa zlepšiť kompetencie mladých ľudí, ktoré nenadobudnú počas školskej dochádzky. Ide najmä o zručnosti, s ktorými sa vo svojej práci stretáva každý z nás – tímová spolupráca, prezentačné zručnosti, komunikácia, projektové myslenie, finančná gramotnosť a mnohé ďalšie. Mladí ľudia vo veku 15 až 17 rokov sa môžu zapojiť do troch víkendových školení, počas ktorých si zdokonalia nielen rôzne schopnosti, ale zároveň si každý z nich pripraví malý projekt, na ktorom si precvičí svoje kompetencie pre prax. Súčasťou projektu je aj finančný príspevok vo výške 200 eur na jeho realizáciu. Aj

Foto: Iuventa

Neformálne vzdelávanie podporuje rozvoj mládeže

v tomto programe nájdeme projekty zamerané na životné prostredie.

Dobrym príkladom je renovácia areálu kyselky Slatina v Hornej Súči. Do projektu sa zapojili mladí ľudia, ktorí využívajú a navštevujú toto miesto. Areál vyčistili, upravili, nainštalovali informačnú tabuľu o rozbere vody z prameňa, histórii kyselky či turistických trasách.

Zaujímavý projekt nájdeme aj v Novákoch. Mladým ľuďom prekážalo, že okolie sídliska nie je zalesnené. Výsadbou stromčekov vytvorili zelenú zónu, ktorou ponúkli obyvateľom viac príležitostí na využitie voľného času vonku.

Aj na základe spomenutých príkladov vidno, že mladým ľuďom na Slovensku záleží na ochrane životného prostredia. Sme radi, že k naplneniu ich plánov môže pomôcť aj IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, prostredníctvom svojich programov a aktivít.

Ing. Darina Diošiová

Súťažný film Envirofilmu 2013

Medved' – pán karpatských lesov (Poľsko)

Pozorný návštevník Envirofilmu sa iste pamätá na dva dokumenty Krystiana Matyseka, ktoré tu súťažili aj získavali ceny. Aj tentoraz siahol tento poľský režisér po téme, ktorú s talentom sebe vlastným dramaturguje a posúva do dobrodružných kontúr – ved' napokon ozajstný vládca karpatských lesov – medveď si to aj zaslúži. Vysoká škola filmárčiny aj oduševnený pohľad na prírodu – to sú dva najväčšie klady Matysekových filmov.

Mediálna spolupráca:

Spoločnosť AVON Cosmetics sa angažuje v boji za zelenšiu planétu

AVON je celosvetovou vedúcou spoločnosťou v oblasti priameho predaja kozmetiky, je spoločnosťou pre ženy, ktorá sa stará nielen o ženskú krásu, ale aj o zlepšenie postavenia žien v spoločnosti a podmienok ich života

i zdravia. Okrem filantropických projektov AVON proti rakovine prsníka a AVON proti domácejmu násiliu AVON v roku 2010 odštartovala environmentálny projekt pod názvom Hello Green Tomorrow (Pre zelenší zajtrajšok).

Táto celosvetová ekologická iniciatíva usiluje o ochranu vážne ohrozených tropických pralesov, ktoré sú nenahraditeľné pre život našej planéty. Slúžia ako „pľúca Zeme“, čistia vzduch od znečisťujúcich látok, podporujú a živia tisíce druhov rôznych rastlín a zvierat. Obnova týchto pralesov pomôže zabezpečiť zdravšie životné

prostredie pre nadvládajúce generácie.

AVON v rámci projektu Hello Green Tomorrow zasaдила už viac ako milión stromov vďaka podpore ľudí. Na Slovensku môžu ľudia podporiť tento environmentálny projekt kúpou špeciálnych symbolov so zelenou tematikou. 100 % výťažku z predaja putuje na konto projektu Hello Green Tomorrow.

Spoločnými silami môžeme privítať zelenšie zajtrajšky!

Pre viac informácií, tipov a nápadov navštívte stránku www.hellogreentomorrow.com.

Štátna ochrana prírody na Envirofilme

Štátna ochrana prírody SR sa aj prostredníctvom festivalu environmentálnych filmov snaží o propagáciu environmentálnej výchovy a už niekoľko rokov spolupracuje na realizácii sprievodných podujatí. V spolupráci so Slovenskou agentúrou životného prostredia v tomto roku vyhlásili prvý ročník literárnej súťaže Múdra príroda, ktorej cieľom je podnietiť deti k slovnému vyjadreniu pocitov a vzťahov k našej prírode.

Pokus o slovenský rekord

Pre návštevníkov tohtoročného Envirofilmu ŠOP SR pri-

pravila zaujímavé podujatia. V Parku SNP v Banskej Bystrici sa deti zapoja do vedomostných súťaží o ochrane prírody. Vo Zvolene sa uskutoční beseda na tému stráž prírody s pracovníkom ŠOP SR, v Arboréte Borová hora bude ďalší ročník environmentálnej súťaže Spoznaj a chráň. Svetový deň životného prostredia 5. jún si ŠOP SR uctí pokusom o slovenský rekord „Najviac mladých milovníkov prírody v chránených územiach“ pod záštitou inštitútu Slovenské rekordy. Hlavným poslaním rekordu je ukázať deťom a dospelým možnosť zmysluplne tráviť voľný čas a zviditeľniť

chránené územia. Do rekordu sa zapojí 8 národných parkov, 11 chránených krajinných oblastí a Správa slovenských jaskýň. Počas pokusu o rekord budú pracovníci ŠOP SR oboznamovať deti základných škôl o prírodných hodnotách chránených území.

Leto v ekocentre

V júni školy ukončujú školský rok a pripravujú sa na prázdniny. V tento mesiac sa otvára priestor na rôzne aktivity v prírode. Práve preto Ekocentrum pri Správe CHKO Poľana ponúka možnosti na mimoškolské vzdelávanie v oblasti ochrany prírody. Ekocentrum organizuje pre žiakov aktivity buď v rámci svojej záhrady alebo prostredníctvom odborných exkurzií po prírodných lokalitách v okolí Zvolena. V najbližších mesiacoch pripravuje exkurziu po náučnom chodníku na Pustý hrad spojenú s tvorivými dielňami a hrami, kedy sa deti včítia do rolí živočíchov a rastlín, čím si uvedomia ich ekologické nároky a funkcie v prírode. Ďalšou zaujímavou aktivitou je spoznávanie Badínského pralesa s odborným výkladom a prechádzkou. Študenti Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave sa oboznámia s manažovaním chránených území.

V záhrade ekocentra je pre deti pripravená rozsiahla ponuka programov, ktoré sa realizujú v príjemnom prostredí stromov, bylinkovej špirály a malého jazierka. Záhrada je sama o sebe didaktickou pomôckou. Deti tu môžu spoznávať rôzne druhy rastlín a živočíchov, objavovať liečivú silu bylín či skúmať svoje emócie na pocitovom chodníku.

Ekocentrum sa snaží prostredníctvom pobytu detí v prírode upevniť ich vzájomné vzťahy a učí ich pracovať v tíme. Upevňuje sa tak ich vzťah k prírode a jej ochrane.

Vladimíra Fabriciusová, Lucia Miňová

Súťažný film Envirofilmu 2013

Oblak nad strechou sveta (Francúzsko)

Vzduch v Himalájach je rovnako znečistený ako v európskych mestách. To bol šokujúci titulok v októbri 2008, ktorý prvýkrát informoval verejnosť o vedeckých zisteniach, týkajúcich sa atmosférických meraní v nadmorskej výške viac ako 5 000 m, na úpätí Everestu. Strecha sveta už viac nebola čistým rajom, ako sme si tak často predstavovali! Po objavení obrovského mraku znečistenia nad Indickým oceánom francúzsko-taliansky tím prvýkrát odhalil prekvapivé hladiny koncentrácií sadzí v takej nedotknutej oblasti, ako sú najvyššie vrcholky Himalájí. Mraky nepoznajú hranice..., ale veda je na stope. O tom hovorí film francúzskych tvorcov v réžii Agnès Moreau.

Túžba po zelenom a pre život vyhovujúcejšom svete

„Potreboval som celý svoj život na to, aby som sa naučil kresliť ako dieťa.“

Pablo Picasso

Poslaním Medzinárodnej súťaže výtvarnej tvorivosti detí a mládeže **Zelený svet** je už 18 rokov vstúpiť najmladšej generácii vzťah k prírode a životnému prostrediu a formovať ich výtvarný prejav. Aj tohtoročná kolekcia súťažných prác na tému „**Moje predstavy o svete, ktorý mám rád...**“ opäť potvrdila, že takto neopakovateľne dokážu svet okolo seba vnímať iba deti. Vedia sa na svet pozeráť úplne z iného uhla. Dokážu robiť veci spontánne a dať im svoju dušu. Vedia skombinovať veci na prvý pohľad nekombinovateľné.

Trochu štatistiky

Ak by sme sa na Zelený svet pozreli od jeho začiatku, mohli by sme hovoriť o rekordných číslach. Do súťaže školy celkovo zaslali **4 646 prác od 4 508 detí, žiakov a študentov**, čo 18. ročník tejto súťaže zaraďuje na druhé miesto v počte zaslaných prác. Prijemným obohatením najmä prvej súťažnej kategórie je **251 prác** z ôsmich krajín: Srbska, Rumunska, Španielska, Poľska, Rakúska, Česka, Číny a Lotyšska. Rekordný počet prác súťaž zaznamenala v roku 2007, kedy na tému **Príroda** v motívoch ľudových rozprávok prišlo 6 109 prác zo Slovenska a zo zahraničia 498 výtvarných prác.

Najobľúbenejším a najdostupnejším typom pre umelecké stvárnenie témy je prvá súťažná kategória **kresba, maľba, grafika a kombinovaná technika**, aj v tomto roku predstavuje najpočetnejšiu kategóriu so 4 113 prácami. Z nich viac ako jednu štvrtinu – 1 621 prác zaslali základné školy. Vysoké zastúpenie v tejto kategórii mali aj základné umelecké školy (zaslali 803 prác) a materské školy (zaslali 746 prác). Prekvapil vysoký počet grafických prác od všetkých typov škôl. V prípade stredných škôl išlo najmä o počítačové grafiky.

Druhá súťažná kategória **detský animovaný film** má taktiež stúpajúci trend. Základné a stredné školy do súťaže zaslali 32 animovaných filmov, avšak iba 3 filmy poslali základné umelecké školy v SR. Tretia súťažná kategória **černobiela a farebná fotografia** oslovila žiakov základných škôl (227 prác) a stredoškôlkov (235 prác). Avšak len 30 prác poslali základné umelecké školy.

Zelený svet očami porotcu

Tak ako väčšina kreatívnych ľudí aj Picasso vedel, že pôvod kreativity pochádza z duše. Vedel aj to, že ak chce byť človek tvorivý, musí sa naučiť znovuobjaviť v sebe dieťa. Nechajme sa inšpirovať dielami detí a nebojme sa byť s nimi znovu deťmi.

Aké pocity mal pri posudzovaní stoviek dielok malých či väčších výtvarníkov jeden z porotcov – **fotograf Miroslav Zaľko**? Tu sú jeho postrehy: *Mladí ľudia prejavujú svoje pocity prostredníctvom svojich diel. Je to túžba po svete zelenom, ekologickom a pre život vyhovujúcom. Nájdu sa aj kritické postrehy, ktoré pranierujú bezohľadnosť, sebeckosť a ziskuchtivosť, ktoré porušujú túto hranicu. Umenie je o individuálnom prežívaní, také sú aj dielka v tejto súťaži. Niektoré sú popisné, iné symbolickejšie. Hlavne u tých mladších je to o pedagógoch, ako dokážu mladým umelcom tému predstaviť a viesť jej umeleckým stvárnením. Práca pedagóga je v tomto procese jedinečná a nezastupiteľná.*

Vždy ma prekvapia špeciálne školy. Prijemne! Ich vnímanie nie je zošnúrované do korzetu každodennosti, strachu z vlastnej dôležitosti. Preto je ich vnímanie poetickéjšie, vzletnejšie a hlavne neprvoplánové. Nepozorujú sa, nečakajú na spätnú väzbu, idú do toho na plné „pecky“.

Zaujal nás počet súťažných prác – grandiózne. Ale trochu aj prekvapilo, ako už pri takom počte býva, nadprodukciami a aj nekvalitou. Fotoaparát je dnes dostupný každému. Digitálna technika to umožnila. Nie všetko, čo zaznamenám, má súťažný potenciál. Niečo je treba vymazať, niečo prefotiť, pretočiť – tu je úloha pedagóga ako dramaturga veľmi potrebná. Aj keď je umenie slobodné, má aj svoje zákonitosti, ktoré treba čítať a uznávať – len tak sa moje dielo stáva „zdieľateľným“, lebo použije znaky, ktorým rozumejú aj na opačnom konci sveta.

Stredné školy patria do systému vzdelávania, a preto

Porota to ani tento rok nemala ľahké...

Mia Chorogvická, 5 r., ZUŠ Spišská Belá, Moje slniečko

Súťažný film Envirofilmu 2013 **Mercúň (Slovensko)**

Martin Jurza iba pred rokom absolvoval bansko-bystrickú Akadémiu umení v študijnom odbore Filmová dokumentárna tvorba. A hneď filmom, ktorý môžeme nazvať portrétom, ale aj filmom environmentálnym. Pre toho, kto by zaváhal nad názvom – **mercúň** je starý hornoliptovský názov pre svišta. A nielen o svištoch film je... Vlastne ich v ňom ani moc neuvidíme, zato spolu s ich obdivovateľom a dlhoročným pozorovateľom Pavlom Ballom sa o nich všeličo dozvieme. A ak by zvedavý divák niekde počas projekcií niekde odchytil aj scenáristu a dramaturga filmu Marka Janičíka, dozvedel by sa, že táto „študentská“ filmovačka vôbec nebola ľahká. A niekedy šlo aj o život!

Gabriel Zemko, 19 r., SUŠ Kežmarok, Nike v listí

Patrícia Průse 8 r., Lotyšsko

Do tohtoročnej súťaže prišlo 4 646 detských výtvarných prác

je ich kategória opodstatnená, ba priam žiaduca. To je ten posledný stupeň skupinového vzdelávania, ďalej je to už viac o individuálnosti a špecializácii.

Film je špecifické, aj keď veľmi komplexné umenie. Chce vedomosti výtvarné, zvukové, dramaturgické, strihové aj teamové. Veľa „filmov“ bolo len cvičeniami – etudami, chýbal im príbeh a dramatická stavba. Tu vidím rezervy a veľkú príležitosť pre školské krúžky, letné tábory, vikendové tvorivé dielne.

Čiernobiela a farebná fotografia? Slabšia práca so svetlom (a fotografia je predsa kresba svetlom) a témou. Fotografia určite nedosahovala úroveň výtvarnej súťaže. Hendikep vidím aj vo formáte. Formát 9 x 13 cm je na pozdrav z dovolenky, nie na súťažnú fotografiu. Tu by som sa prihovárал aspoň za A4-formát alebo za posielanie digitálnych dát, ktoré by sa prezerali prostredníctvom techniky a na výstavu by išli tie najlepšie fotografie a urobili by sa vo výstavnom formáte.

Čo ma zaujalo na zahraničných prácach? Rozdiel vidím. Zahraničné práce nesú väčší pedagogický vplyv učiteľov v rovine tematickej – prepracovanosť, odbornej – zvládnutie výtvarných techník.

Úroveň 18. ročníka Zeleného sveta sa mi zdá vyššia. Oproti minulosti je menej tzv. prvoplánových námetov alebo námetov, ktoré len kopírujú a zobrazujú logo súťaže.

Ocenenie víťazov

Odborná porota v zložení: Štefan Kocka, Ladislav Vojtuš, Eva Beňačková a Miroslav Zaňko posúdila v Slovenskej agentúre životného prostredia 17. apríla súťažné práce a vybrala z nich tie, ktoré umelecky najvýstižnejšie stvárnil tohtoročnú tému. Ako rozhodla, sa dozviete na slávnostnom odovzdaní cien v rámci programu Envirofilmu 3. júna 2013 v Banskej Bystrici, v Múzeu SNP. Oficiálne výsledky súťaže budú spolu s protokolom o udelení cien zverejnené počas festivalového týždňa aj na webovej stránke festivalu.

Ing. Veronika Kováčiková
Slovenská agentúra životného prostredia

Súťažný film Envirofilmu 2013

Dunaj – tepna Európy (Rakúsko)

Hádam každý, kto raz stál na brehu tejto rieky si uvedomil jej silu a krásu. Nie všetci však mali možnosť „splaviť“ ju od jej prameňov v nemeckom Schwarzwalde až k delte v Rumunsku. Čarovná príroda, neuveriteľné bohatstvo živočíchov aj rastlín, pamiatky a história na jej brehoch. Rieka, ktorá formovala Európu... Rakúski filmári sú v svojom cykle Universum hádam najviac povolaní k tomu, aby zmapovali krásu vycibreným spôsobom. Michale a Rita Schlambergerovi túto šancu využili a ponúkajú komplexný pohľad na úžasný fenomén, ktorým je aj pre nás rieka Dunaj.

Posolstvo Pierre de Coubertina je stále viac aktuálnejšie

Posledná olympiáda v Londýne nadchla všetkých

Zmena životného štýlu a jej dôsledky

Zmena životného štýlu dospelých, ale hlavne mladej generácie v dôsledku vedecko-technickej revolúcie prináša stratu rovnováhy medzi reálnym skutočným svetom práce a voľného času. Intelektuálne aktivity a pasívne trávenie voľného času prevažujú nad pohybovými aktivitami a telesným rozvojom. Digitálna revolúcia prináša obrovské množstvo informácií. Sledovanie televízie, práca s počítačom zaberá veľa voľného času na úkor fyzického pohybu. Jeho nedostatok má vplyv na zvyšujúci sa stav obezity, zhoršenie fyzickej zdatnosti, celkové zhoršenie zdravotného stavu a pokles výkonnosti obyvateľstva. Tento stav je alarmujúci a zaoberajú sa ním nielen lekárski experti, ale aj svetoví politici, OSN, Európska únia, Medzinárodný olympijský výbor a ďalší.

Nedostatok pohybu a športu u detí a mládeže spomaľuje ich duševný vývoj a poskytujú väčší priestor pre negatívne spoločenské javy. Obezita, chuligánstvo, alkoholizmus, drogy a kriminalita sa vyskytujú u mladých ľudí, ktorí aktívne a pravidelne športujú len výnimočne. Lekárske výskumy dokazujú, že všetky základné ukazovatele telesného vývoja – výška a hmotnosť tela, objem hrudného koša, dynamometria a spirometria atď. sú vyššie u detí, ktoré sa systematicky zaoberajú fyzickým cvičením ako u detí, ktoré sa touto aktivitou nezaoberajú. Minulý rok českí lekári robili výskum na mládeži a výsledky tohto výskumu sú alarmujúce. Kardiovaskulárny systém u niektorých detí sa rovná stavu niektorých dospelých jedincov pred infarktom myokardu. Mnohí rodičia nevenujú pozornosť tomuto problému a nevedú svoje deti k aktívnemu pohybu a športu. Dokonca sú ochotní z rôznych dôvodov ospravedlňovať svoje deti z

Olympizmus je životnou filozofiou, oslavujúcou a vyváženou spájajúcou telesnú zdatnosť, vôľu a ducha. Spojením športu s kultúrou a výchovou sa olympizmus snaží o utvorenie spôsobu života, založeného na radosť z vynaloženého úsilia, výchovnej hodnote dobrého príkladu, spoločenskej zodpovednosti a na rešpektovaní všeobecných základných etických princípov. Cieľom olympizmu je zapojiť šport do služby harmonického rozvoja ľudstva s cieľom podporovať mierovú spoločnosť, ktorá sa stará o zachovanie ľudskej dôstojnosti. Športovanie je právom človeka. Každý jednotlivec musí mať možnosť športovať bez diskriminácie akéhokoľvek druhu a v olympijskom duchu, ktorý si vyžaduje vzájomné porozumenie v duchu priateľstva, solidarity a fair play.

Charta Medzinárodného olympijského výboru

Šport je súčasťou dedičstva každého muža a ženy a nemožno ho nahradiť ničím iným.

Pierre de Coubertin

Deti majú právo na telesnú aktivitu a radosť zo života.

Charta OSN

v vyučovacích hodinách telesnej výchovy. Lekári apelujú na rodičov a pýtajú sa ich, prečo posielajú svoje deti na druhý svet.

Význam fyzického pohybu a zmysel športu

Význam fyzického pohybu, zmysel športu a hier objavili už kedysi starovekí Gréci. Olympijské slávnosti ako najväčšia kultúrna a spoločenská udalosť gréckeho sveta od roku 776 pred n. l. trvali 1169 rokov a konali sa 293-krát. Olympijské hry neboli pre Grékov iba poctou najvyššiemu božstvu a prehliadkou vrcholných športových výkonov, ale boli výrazom národnej jednoty a kultúrnej vyspelosti Grékov. Program olympijských hier pozostával z náboženských obradov, športových a umeleckých súťaží. Olivový veniec víťaza v Olympii a titul olympionika – čiže olympijského víťaza, bola najvyššia pocta, akú mohol smrteľník dosiahnuť. Asi ťažko je vymyslieť lepšie ideály, ako sú tie, ktoré nám zanechali starovekí Gréci: **ideál kalokagatie** – súlad telesnej a duševnej dokonalosti, krásy a dobra, **ideál ekecheirie** – posvätný mier vyhlásený počas olympijských hier.

S myšlienkou obnoviť antické olympijské hry prišiel koncom 19. storočia francúzsky pedagóg a mysliteľ, barón Pierre de Fredi de Coubertin. Narodil sa 1. januára 1863 v Paríži. Oslovili ho ideály starovekých Grékov. Bol autorom základných článkov Olympijskej charty, olympijských symbolov a olympijskej myšlienky. Olympijskú myšlienku definoval ako ideu mieru a priateľstva medzi národmi, založenú na antických ideáloch kalokagatie a ekecheirie, novovekom duchu fair play, na zásadách demokratizmu, rovnoprávnosti a internacionalizmu. Vyzdvihol šport ako univerzálny výchovný prostriedok prostredníctvom obnovenia olympijských hier. Dôvodom, ktorý viedol P. F. de Coubertina k obnoveniu olympijských hier, bola silnejúca úloha športovej reality a internacionalizácia športu. V súvislosti s technickým pokrokom a zdokonalením dopravy v druhej polovici 19. storočia sa národy lepšie spoznávali, vymieňali si zvyky a kultúru.

Beh Olympijského dňa

Nefalšovaná radosť z úspechu

Foto: Juraj Bobula

Novoveké olympijské hry ako internacionálne súťaže medzi športovcami v individuálnych a kolektívnych športoch sa stali najvýznamnejším svetovým sviatkom športu a zároveň kultúrnym festivalom. Svojou komplexnosťou sú spojením športového programu s prepojením na výchovu, kultúru a humanizmus. Olympijské hry sú sviatkom športovcov a divákov. Olympijské hry ako materiálny základ olympizmu vytvárajú trvalé športové, výchovné a kultúrne hodnoty. Hry majú prispieť k demokratizácii medzinárodnej politiky, eliminovať všetky druhy diskriminácie a neznašanlivosti. Olympijské hry, samotné olympijské hnutie a jeho myšlienka by nemali slúžiť len vrcholovým športovcom, ale aj všetkým tým, ktorí si chcú rozvíjať telo aj ducha.

Napriek všetkým týmto ušľachtilým cieľom boli novoveké olympijské hry v minulosti zneužívané na prezentáciu politickej moci a sily. Takto ako nástroj politiky a propagandy boli poznačené olympijské hry v roku 1936 v Berlíne. Teroristický útok na OH v roku 1972 v Mníchove spôsobil najväčšiu olympijskú tragédiu a smrť 11 členov izraelskej výpravy. Tento čin následne spôsobil niektorými štátmi bojkot olympijských hier v roku 1976 v Montreale, v 1980 v Moskve alebo v roku 1984 v Los Angeles.

Poslanie a úloha Medzinárodného olympijského výboru:

- povzbudzovať a podporovať športovú etiku a dobré spravovanie v športe, rovnako ako výchovu mládeže prostredníctvom športu a venovať úsilie na zabezpečovanie toho, aby v športe vládol duch fair play a bolo zakázané násilie,
- povzbudzovať a podporovať rozvoj športu pre všetkých,
- vystupovať proti akémukolvek politickému alebo komerčnému zneužívaniu športu a športovcov,
- povzbudzovať a podporovať zodpovedný prístup k problémom životného prostredia, podporovať udržateľný rozvoj v športe a požadovať, aby sa olympijské hry konali v súlade s týmito zásadami,
- povzbudzovať a podporovať iniciatívy spájajúce šport s kultúrou a výchovou.

Aj **Slovenský olympijský výbor (SOV)** okrem zabezpečenia prípravy a účasti slovenských športovcov na olympijských hrách, šíri a popularizuje základné princípy olympizmu. Každoročne prostredníctvom svojich organizačných zložiek organizuje na Slovensku množstvo podujatí pre širokú verejnosť.

Olympijské festivaly detí a mládeže Slovenska sú najväčším celoročným organizovaným projektom SOV, ktorého hlavným zmyslom je podnietiť všetkých zodpovedných – rodičov, pedagógov, trénerov, predstaviteľov štátnej správy a samosprávy na úrovni krajov, miest a obcí, ale aj školy a školské zariadenia, športové subjekty, aby pochopili význam športu pre život a vývoj detí a mládeže a prejavili u nich záujem o pravidelné športovanie. Na pamiatku založenia Medzinárodného olympijského výboru (23. jún 1894) sa každoročne organizuje **Olympijský deň**, počas ktorého sa uskutočnia nielen športové, ale aj kultúrne aktivity.

SOV pravidelne vyhlasuje **celoslovenské výtvarné, literárne, fotografické a sochárske súťaže** zamerané predovšetkým na tvorbu školskej mládeže. Niektorých súťaží sa zúčastňujú aj profesionálni autori. **Slovenská olympijská akadémia**, ktorá je organizačnou zložkou SOV, každoročne usporiada celoslovenské vedomostné súťaže o olympizme pre žiakov základných škôl, stredoškôľakov a vysokoškôľakov.

Klub Fair play SOV vyvíja rozmanité aktivity, ktorých poslaním je vychovávať športovcov a deti

Olympijského odznaku všestrannosti sa zúčastňujú už malí škôlkári

k súťažiam v duchu fair play. Každoročne verejne oceňuje príkladné činy pri športových súťažiach.

V súčasnosti sa realizuje celoslovenský projekt **Olympijský odznak všestrannosti**, ktorý má sociálno-zdravotné poslanie a je určený pre všetky vekové skupiny od materských škôl až po seniorov. Je zameraný hlavne na deti, mládež a dospelých, ktorí nie sú v systéme vrcholového a výkonnostného športu. Celoročný a dlhodobý projekt má viesť k všeobecnému obnoveniu záujmu o šport, k objavovaniu nových, nielen športových talentov a k účelnému využívaniu voľného času. Popri pohybových činnostiach zahŕňa projekt aj rozmanité olympijské aktivity kultúrneho, umeleckého, environmentálneho aj vzdelávacieho charakteru, pretože ide o odznak olympijskej (a teda nielen športovej) všestrannosti. Podrobnejšie a bližšie informácie nájdú záujemcovia na stránke www.olov.webnote.sk, resp. www.olympic.sk.

Slovenský olympijský výbor a Envirofilm

SOV prostredníctvom svojej environmentálnej komisie je už piaty rok spoluorganizátorom medzinárodného filmového festivalu **ENVIROFILM**, na ktorom sa prezentuje svojimi aktivitami. Filmová porota festivalu udeľuje aj cenu prezidenta SOV za najlepšie stvárnenie filmového diela, ktoré zachytáva športové, resp. pohybové aktivity v symbióze s ochranou životného prostredia

Panelová diskusia so Slovenským olympijským výborom na tému športové aktivity a kvalita životného prostredia, dôležitosť športu v čistom prostredí pre zdravie mladej generácie je aj súčasťou programu sprievodných podujatí tohtoročného Envirofilmu.

Juraj Bobula
Slovenský olympijský výbor, predseda environmentálnej komisie

Účastníci Medzinárodného olympijského tábora mládeže na Štrbskom Plese

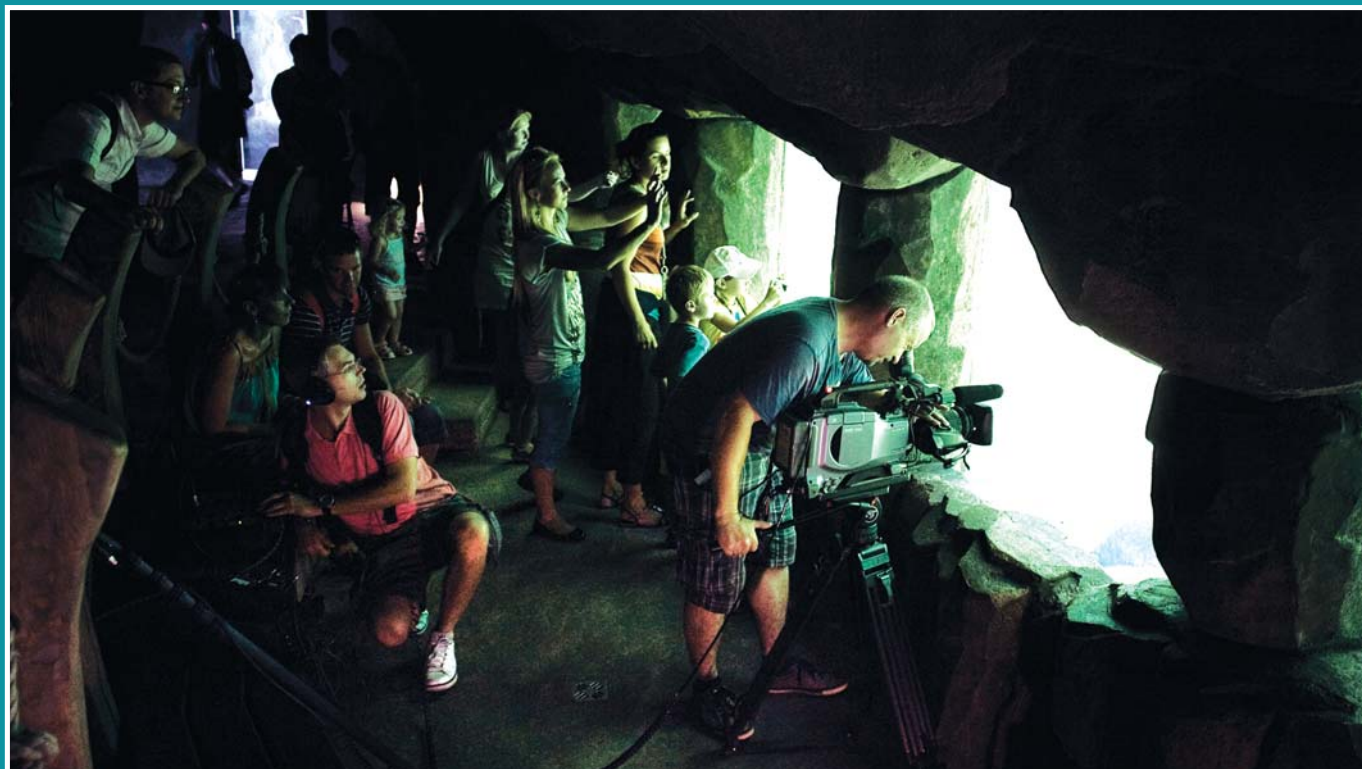
Kto vie, ten vie - náš budúci úspešný olympionik?

Foto: Juraj Bobula

Návrat Gastona po 10 rokoch

Príbeh najslávnejšieho zvieratá pražskej ZOO

Povodne filmári skúmajú zvláštne – dokumentarista, ktorý pripravuje svoj príbeh aj viac rokov, zväčša v čase povodní nie je „na mieste činu“. A tak si musí neskôr, keď svoj príbeh nájde, vypomáhať s rekonštrukciou alebo spravodajskými zábermi. Režisér Martin Čech to mal v jednej veci jednoduchšie – mal hlavného hrdinu. Aj keď „iba“ uškatca. Slávny Gaston uškatca afroaustrálsky z pražskej zoologickej záhrady sa stal hlavnou postavou katastrofických záplav v roku 2002 a rozprávanie o jeho ceste zaujme dospelého aj detského diváka.

Príbeh uškatca Gastona v Čechách pozná takmer každý. Domovom bola pre neho pražská ZOO, odkiaľ ho prívalová voda počas povodne v r. 2002 vyplavila až do Vltavy spolu s ostatnými dvoma uškacami. Týchto sa záchranárom podarilo chytiť, jedine Gaston unikal stále ďalej a zlyhávali akékoľvek pokusy priblížiť sa k nemu a previezť ho do bezpečia – domov do ZOO.

Na svojej nedobrovoľnej ceste Gaston preplával 400 km, Vltavou sa dostal až do Nemecka, kde ho vysileného chytili. Ako sa skončila jeho cesta, aj o tom rozpráva dokumentárny film *Gastonova cesta*, ktorý vo vlastnej réžii nakrútil pre Českú televíziu český kameraman a režisér Martin Čech. Určite ste už videli niektorý z jeho filmov alebo seriálov, na ktorých sa podieľal ako kameraman – *Kuře melancholik*, *Rodinné putá*, *Súkromné pasce*, *13. komnata...* a získal za ne viaceré ocenenia.

„V roku 10. výročia povodní som dostal od kreatívneho producenta Antonína Tršú ponuku nakrútiť dokumentárny film, ktorému sme pracovne hovorili „Helenka od uškatcov“, pretože ich charizmatická ošetrovatel'ka sa volá Helena Rosypalová. Hľadal som kľúč, ako príbeh postaviť. Skladal som jednotlivé čriepky a zvolil rozprávanie formou rekonštrukcie cesty uškatcov. Využil som na jednej strane archívne materiály Českej televízie z povodní v roku 2002 a na druhej strane súčasné výpovede i spomienky priamych účastníkov, ktorí vtedy zachraňovali Myšku, Julinku a Gastona,“ spomína Martin Čech v jednom rozhovore.

Príbeh najslávnejšieho zvieratá pražskej ZOO – taký je podtitul filmu. Dej sa začína v ZOO, kde sa o uškatcov stará ošetrovatel'ka Helena Rosypalová, ktorá v rovnakej úlohe vystupuje v reálnom živote aj v dokumente. Okrem každodennej starostlivosti o uškatce predvádza pred návštevníkmi ZOO so svojimi zverencami rozličné nacvičené čísla. Okrem nej vystupujú v dokumente aj iní hrdinovia – ľudia, ktorí v čase povodne zachraňovali uškatce – hasiči, piloti vrtuľníka, pracovníci ZOO. U všetkých sa kameraman a režisér Martin Čech stretol s ochotou vystupovať vo filme.

Zábery zvierat pod vodou, boj s rozbúrenou riekou, oslava sily života... Hrané sekvencie sa striedajú s archívnymi zábermi z obdobia povodne. V tomto „rodinnom“ dokumente si prídu na svoje deti aj dospelí, všetci, ktorí majú radi zvieratá. Skončí sa príbeh šťastne?

Dni vody

V marci sa nachádzajú v kalendári environmentalistu vedľa seba hneď dva významné dni: 21. marec – Svetový deň lesov a 22. marec – Svetový deň vody. Rok 2013 je z iniciatívy OSN „Medzinárodným rokom spolupráce v oblasti vody“. Uvedomí si hodnotu vody, situáciu s vodou v celosvetovom meradle a potrebu šetriť ňou už dnes – to bolo cieľom Dni vody, ktoré pripravila Slovenská agentúra životného prostredia v spolupráci so Stredoslovenským múzeom, Komunitným centrom – Sásová, Mestskými lesmi a Bytovým podnikom mesta Banská Bystrica v dňoch 8. – 26. marca 2013 v Banskej Bystrici.

Vodná stopa najúspešnejšia

Najväčší záujem prejavili školy o program Aká je vaša vodná stopa?, ktorý sa realizoval v Banskej Bystrici v materskej škole na Karpatskej ulici, na I. stupni základnej školy na Bakosovej ulici a Školy u Filipa a na II. stupni základnej školy v Ľubietovej. Celkove sa tento interaktívneho workshopu zúčastnilo 150 detí. Prostredníctvom zábavných foriem zážitkového učenia získali deti nové informácie o vode. Záujem o problematiku vody vzbudilo v žiakoch premietnutie indického filmu Dáždnik z archívu medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm. Nasledoval motivačný rozhovor o význame vody pre náš život a o tom, ako si ju ceníme. Žiaci pracovali v skupinách a najprv sa formou súťaže oboznámili so základnými formami, v akých sa voda na Zemi vyskytuje. Zaujímavým zistením pre nich bolo percentuálne zastúpenie slanej vody, vody v riekach a jazerách, vody v ľadovcoch a pitnej vody na Zemi. Pomocou pracovných listov sa naučili, čo je to kolobeh vody v prírode. Záver patril odhadovaniu koľko vody sa spotrebuje pri výrobe rôznych druhov potravín. Práve táto úloha robila žiakom najväčšie problémy. Súčasťou vyhodnotenia správnosti ich odpovedí bolo preto aj objasnenie, prečo napr. na 1 000 kg obilia sa spotrebuje menej vody ako na produkciu takého istého množstva vajec a pod. Riešenie úloh v skupinách sa striedalo s pohybovými aktivitami žiakov, napr. deti si zahrali hru, pri ktorej každé z nich predstavovalo jedno skupenstvo vody. Zistiť svoju vodnú stopu – to dostali žiaci za „domácu úlohu“. Pracovníci SAŽP s týmto programom navštívili aj deti v Detskej fakultnej nemocnici v Banskej Bystrici, aby im spríjemnili pobyt v nemocnici.

Chráňme vody pred znečistením

Taký bol názov prednášky určenej študentom stredných škôl. Zúčastnili sa jej študenti z gymnázia a zo strednej zdravotnej školy na Tajovského ulici v Banskej Bystrici, ktorí do budovy SAŽP, kde sa konala, to mali „na skok“. Podujatie spojené s vedomostným kvízom pripravili odborní pracovníci Centra tvorby krajiny, environmentálnej výchovy a vzdelávania a Centra environmentalistiky a informatiky. Do problematiky vody uviedla študentov Ing. Renáta Grófová. Vysvetlila situáciu s vodou vo svete, problémy, ktoré kvôli vode vznikajú v rôznych oblastiach – napr. na Nile, dôsledky nesprávnych rozhodnutí, akým bolo zakladanie bavlníkových plantáží pri Aralskom jazere, následkom čoho jazero teraz vysychá. Samozrejme, zaoberala sa aj situáciou na Slovensku, kde máme celkove dostatok pitnej vody. Upozornila na problémy, napr. so zásobovaním vodou v niektorých regiónoch a uviedla konkrétne príklady, ktoré môžu viesť k ohrozeniu zásob podzemných vodných zdrojov. Zdôraznila, že vláda v r. 2012 vyhlásila vodu za strategickú surovinu na Slovensku. Hydrogeológ, Ing. Jaromír Helma, PhD., sa vo svojej prednáške zameral na environmentálne záťaž na Slovensku, ktoré znečisťujú alebo môžu spôsobiť znečistenie podzemných vôd a vodných tokov. Vysvetlil, ako sa tieto lokality sanujú a uviedol aj príklady úspešných

... my to vieme!

Plagát znázorňujúci kolobeh vody v prírode – na ňom si deti zopakovali to, čo sa naučili prostredníctvom pracovného listu

Počas kvízu pracovali študenti v skupinách, odmenení boli všetci členovia víťaznej skupiny z každej školy

Voda je u nás vládou od r. 2012 označená za strategickú surovinu

Podujatie sa realizovalo v rámci projektu LIFE + pod názvom „Posilnenie povedomia verejnosti o význame vody pre život, jej ochrany a udržateľného využívania v súlade s Rámcovou smernicou o vode“

sanácií. Na záver bol vedomostný kvíz. Študent, ktorý odpovedal správne na otázku: Koľko litrov vody denne spotrebuje priemerne Európan?, získal permanentku na plaváreň na Štiavnických, vecnými cenami bolo odmenené aj najúspešnejšie družstvo z každej školy.

„Vodné“ aktivity v Sásovej

Ďalšia permanentka na plaváreň skončila v rukách Sásovčanky, jednej zo 130 žiakov Základnej školy na Sitnianskej ulici, ktorí sa zúčastnili premietania filmov z videotečky Envirofilmu, spojeného s diskusiou a kvízom v réžii SAŽP. Úspešné podujatie zavŕšila brigáda

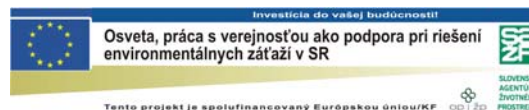

Foto: Silvia Redlingerová

Počas podujatia odznela aj prezentácia problematiky ochrany vôd z pohľadu realizácie opatrení pred negatívnymi vplyvmi environmentálnych záťaží, ktorú odprezentoval Ing. Jaromír Helma, PhD.

- vyzbieranie smetí v Jelšovom hájku na tomto sídlisku. Permanentky venoval partner podujatia - Bytový podnik mesta Banská Bystrica, ktorý je majiteľom plavárne na Štiavnických.

Iveta Lanáková

Vivienne Westwood vybrala Vlajku pre budúcnosť

Do súťaže na návrh vlajky pre budúcnosť Arktídy sa zapojili aj slovenské deti.

Vivienne Westwood, svetovo preslávená módna návrhárka a aktivistka za ochranu klímy, vybrala víťazný dizajn vlajky, ktorá bude vsadená na morské dno pri severnom póle. Súťaž medzinárodnej organizácie skautiek WAGGGS a Greenpeace sa konala v rámci celosvetovej kampane za záchranu Arktídy. Britská ikona módy vyberala z návrhov, ktoré prišli z 54 krajín, vrátane návrhov detí zo Slovenska.

„Oslovili sme mladých ľudí preto, že práve ich budúcnosť je ohrozená spolu s Arktídou. Chceli sme, aby vytvorili návrh, ktorý bude symbolizovať mier, nádej a globálnu spolupatričnosť. Táto vlajka taktiež vyjadruje záväzok miliónov ľudí, ktorí podpísali prebiehajúcu petíciu na ochranu Arktídy od ťažby ropy a nadmerného rybolovu. Sme radi, že sa do súťaže zapojili aj slovenské skautky a deti z bratislavskej základnej umeleckej školy,“ povedala koordinátorka arktickej kampane Greenpeace Andrea Zlatňanská.

Porota na čele s Vivienne Westwood vybrala ako víťazný návrh vlajku od Sarah Bartrisyia, 13-ročnej skautky z Malajzie. Znázornila v ňom sedem pestrofarebných holubíc, každá zastupujúca jeden zo siedmich kontinentov. Každá holubica nesie olivovú ratolesť, ktorá sa v strede spája a tvorí vavrínový veniec, symbol ochrany Arktídy.

„Kreativita mladých ľudí je jedným z najmocnejších nástrojov, ktoré k budovaniu lepšieho sveta máme. Víťazná Vlajka pre budúcnosť je fantastická reprezentácia mieru, nádeje a globálnej komunity a ja som hrdá, že je na ceste k severnému pólu“, povedala Vivienne Westwood.

Zástupcovia organizácie Greenpeace a WAGGGS z víťazného návrhu vytvoria titánovú vlajku, ktorá bude spolu s miliónmi podpisov ochrancov Arktídy vsadená na severný pól štyri kilometre pod ľadovú pokrývku. Časová kapsula, do ktorej bude vlajka spolu s podpismi vložená, má symbolizovať vôľu miliónov ľudí na ochranu vzácného prírodného dedičstva Arktídy. Symbolizuje však aj to, že Arktída má patriť všetkým a nie jednotlivým krajinám a firmám, ktoré sa snažia pôsobenie klimatickej zmeny a roztápanie ľadu využiť na ťažbu fosilných palív a tým túto vzácnu oblasť ohroziť.

Ochrana Arktídy má význam aj pre Slovensko. Jej stav výraznou mierou ovplyvňuje klímu všade na svete a preto je aj pre nás potrebné, aby bola ochránená pred ďalšou devastáciou spôsobenou ťažbou ropy či nadmerným rybolovom. Greenpeace zbiera celosvetovú petíciu na jej ochranu, ktorú zatiaľ podporilo viac ako 2,8 milióna ľudí, vrátane niekoľkých tisícov zo Slovenska.

Zdroj: Greenpeace Slovensko

Slávna anglická návrhárka Vivienne Westwood na snímke s víťazkou, 13-ročnou skautkou z Malajzie, Sarah Bartrisyiaovou

Vlajky pre budúcnosť - ukážky návrhov medzinárodnej súťaže

Foto: Vicky Couchman/Greenpeace

Štátna environmentálna politika od vzniku Slovenskej republiky

20 rokov premien environmentu SR

V tomto roku uplynie dvadsať rokov od vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Za toto obdobie sa výrazne zmenilo aj jej životné prostredie, v ktorom ešte dodnes pretrvávajú environmentálne záťaž (inventarizáciou po okresoch bolo 255 potvrdených a 908 pravdepodobných). Dosiahnutím viacerých investičných, revitalizačných, regulačných, asanačných, organizačných, výchovných a ďalších dlhodobých, strednodobých a krátkodobých cieľov, vytyčených v roku 1993, ako aj množstva programových opatrení a projektov na ich realizáciu, sa na mnohých miestach zlepšil jeho stav, vrátane environmentálnej bezpečnosti, vhodnosti, využiteľnosti, únosnosti a estetiky. Na niektorých lokalitách sme však pripustili zastavanie plôch s najúrodnejšou pôdou, environmentálne nevhodnú výstavbu, skládkovanie odpadu (dnes 117 riadených skládok), zanedbanie poľnohospodárskych areálov a pozemkov, holoruby, následné šírenie erózie a zosuvov (19 104 z 21 190 registrovaných svahových deformácií), vznik tzv. hnedých plôch a podobne. Na jednej strane v rámci zlepšovania životného prostredia (šírenia dobra) za nemalé prostriedky budujeme environmentálnu infraštruktúru (čistiare odpadových vôd, verejné vodovody a kanalizáciu...), zalesňujeme, odstraňujeme environmentálne nedostatky, hrozby a škody, na druhej strane nedokážeme niekedy zabrániť vzniku ďalších (vplyvom nedbanlivosti, benevolencie, nerozumnosti, ziskuchtivosti...). V každom okrese by sme zrejme našli množstvo príkladov **zvýšenia environmentálnej kvality**, ale ešte stále aj **znečisťovania, ohrozovania a poškodzovania životného prostredia**. Prítom čelíme novým environmentálnym (tým aj ekonomickým a sociálnym) hrozbám (len zistené škody a náklady spôsobené povodňami nás za 10 rokov stáli 800 mil. eur), najmä nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy, ktorú donedávna mnohí podceňovali a nebrali vážne, a rastúcemu nedostatku zdrojov (vplyvom vyčerpania – neobnoviteľnosti ich zásob, neefektívneho využívania a nedostatočného uplatňovania možností ich obnoviteľnosti). Ich mrhanie na zbytočnú a neperspektívnu produkciu a spotrebu, často úplne nepotrebnú pre environmentálne podmienky existencie na primeranej úrovni života ľudí, bude sprevádzané nielen rastom cien, infláciou a sociálno-ekonomickými otrasmami, ale v prípade nahrádzania surovín plastmi a využívania stále väčšieho množstva rizikových chemických, fyzikálnych a biologických činiteľov do environmentu aj dopadmi na zdravie obyvateľstva. Stretávame sa neraz aj s environmentálnou iracionalitou a neschopnosťou environmentálnej adaptácie, ktorá môže viesť ku kolapsu doterajších sociálno-ekonomických systémov už v štádiu pred vyčerpaním, napríklad svetových zásob ropy. Zmeny v environmentálnej kvalite SR odrzkadľuje aj v priebehu dvadsiatich rokov viackrát aktualizovaná **environmentálna regionalizácia** (1998, 2002, 2008, 2010), podľa ktorej dnes vyčleňujeme **7 regiónov so silne narušeným prostredím** (zaťažených oblastí s narušeným a silne narušeným environmentom) na výmere asi 6 614 km² (13,5 % SR), **30 regiónov s mierne narušeným prostredím** (8 381 km² = 17,1 % SR), vrátane 12 menších okrskov s narušeným alebo so silne narušeným prostredím, **23 regiónov s nenarušeným prostredím** (environmentom vysokej a vyhovujúcej kvality) na 34 042 km² (69,4 % SR).

Životné prostredie SR (J. Klinda a kol., 2001)

20 rokov environmentálnych ústavných práv

Dlhodobým cieľom štátnej environmentálnej politiky je odstrániť silne narušené prostredie z regiónov a okrskov a zlepšovať environmentálnu kvalitu aj v regiónoch s narušeným prostredím. Takto zabezpečiť v realite **ústavné právo každého na priaznivé životné prostredie, ktorý však má aj ústavnú povinnosť environment chrániť a zveľaďovať**. Štát a všetky jeho orgány musia dbať o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie, vrátane zabezpečenia ochrany určenej druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov. K tomu má

Foto: J. Klinda

20 rokov samostatnosti SR

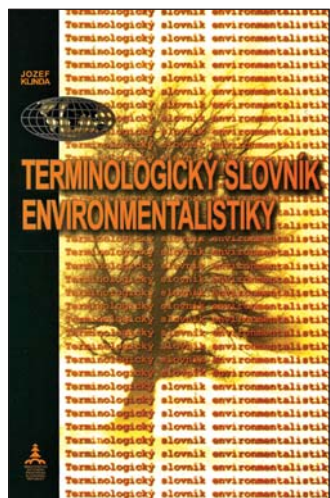
služiť aj dodržiavanie medzinárodných environmentálnych dohovorov a predpisov EÚ a SR. **Systém environmentálneho práva** dnes obsahuje (okrem desiatok medzinárodných dohovorov a nariadení EÚ) vyše 70 zákonov, z toho 34 úplne a 16 čiastočne v pôsobnosti **Ministerstva životného prostredia SR**. Toto ministerstvo, ktoré sa konštituovalo v roku 1990 a pod týmto názvom vzniklo v roku 1992, bolo za dvadsať rokov raz zrušené (nahrátko v roku 2010), tak ako aj samostatná miestna štátna správa starostlivosti o životné prostredie (v rokoch 1996 – 2003) a **Štátny fond životného prostredia** (2000). Už v bezproblémovom akceptovaní názvu „Environmentálny fond“, ktorý som ako pisateľ návrhu zákona č. 587/2004 Z. z. do neho uviedol, vidieť v priebehu niekoľkých rokov postupné cielavedomé **presadzovanie environmentálnej terminológie, environmentalizmu a environmentalistiky** do reality dnes už s pochopením.

20 rokov presadzovania environmentalizmu a environmentálnej terminológie

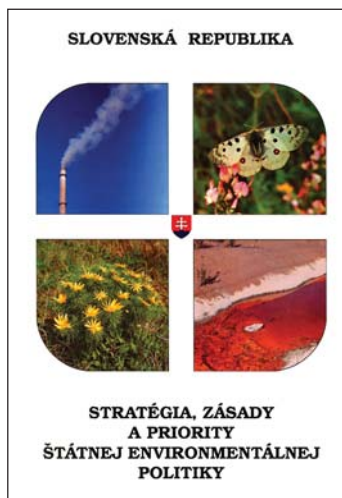
Kým pred dvadsiatimi rokmi sa od slova **environment** (životné prostredie) podarilo odvodiť a zaviesť do jazyka (aj slovníkov) len málo slov, v súčasnosti už aj skratka (predpona) **ENVIRO** prenikla všade do spoločenského života (nielen na stránkach Enviromagazínu, počas festivalu Envirofilm...), aj keď mnohí jej ešte neprpisujú existenčný význam. **Environmentálne nevyhnutnosti** berú ako úplnú samozrejmosť a nevedomujú si ani vlastnú závislosť na životnom prostredí, ktoré vytvára základné biologické podmienky pre ich život a život všetkých ostatných organizmov. Pri každodenných starostiach a radoostiach, v podstate zameraných na **zabezpečenie environmentálnych podmienok** (teda prírodných, ekonomických, sociálnych a kultúrnych podmienok poskytovaných životným prostredím v interiéroch i exteriéroch), túto závislosť vnímajú len v krízových a kritických environmentálnych situáciách, väčšina až na hranici života a smrti. Akoby životné prostredie nebolo aj vo výrobných halách, v dopravných prostriedkoch, obchodoch, úradoch, kultúrnych zariadeniach, domácnostiach, školách, nemocniciach, na športoviskách a podobne. To, že životné prostredie je všade okolo nás (tvorí naše okolie, od globálneho cez európske, slovenské, krajské, okresné, obecné až po environment jednotlivca) a umožňuje nám žiť, by sa malo vstépiť do povedomia všetkých ľudí a následne do spôsobu ich života. Treba si pritom uvedomiť, že každý človek (pracovitý i lenivý, veriaci i neveriaci, mladý i starý, dobrý i zlý...) predstavuje súčasť environmentu (prvok envirosystému) a sám tvorí „okolie“ (preto dokonca aj kriminalitu možno uviesť ako súčasť environmentálnej nebezpečnosti). Obavy z „environmentalizmu“ sú teda úplne neopodstatnené a predstavujú iba súčasť ľudskej neznalosti až hlúposti. Nejde totiž ani o náboženstvo, ani o akúsi zvrátenú ideológiu. **Environmentalizmus** ako svetonázor vedie len k pochopeniu potreby rešpektovania environmentu a vedenia takého spôsobu života, ktorý nelikviduje podmienky jeho ďalšej existencie (teda len slušného žitia/bytia každej fyzickej alebo právnickej osoby), a tým aj človeka na Zemi. Táto všeobecne platná poučka (enviroaxióma) tvorí ideovú podstatu **environmentálneho vzdelávania a výchovy**, bez rozlišovania ľudí na envirointelektuálov a envirohlupákov. Nedostatok doterajšieho poznania stavu,

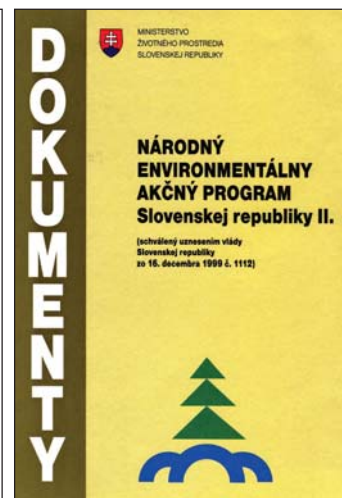
Príručka environmentalistu
(J. Klinda a kol. 2002)

Terminologický slovník environmentalistiky
(J. Klinda 2000, 764 s.)

SĚP (J. Klinda a kol. 1993)

NEAP II. (J. Klinda a kol. 1999)

vývoja, možností a únosnosti nášho spoločného environmentu totiž ohrozuje všetkých bez výnimky. Zvyšovaním počtu ľudí sa tento relatívne znižuje a ich vplyvom sa môže zmeniť na anenvironment (neenvironment) – neživotné prostredie. Určitý pokrok v environmentálnej osvete zaznamenávame aj v tom, že sa už dnes nikto nepozastavuje pri používaní „enviroslov“. Nachádzame ich v zákonoch, stratégiách, koncepciách, programoch, projektoch, učebniciach, reklamách, novinách, reláciách, politických a iných vystúpeniach. Viac-menej všade, a to je dobre. Pred dvadsiatimi rokmi tak ešte nebolo a aj môj prvý návrh na zriadenie Slovenskej environmentálnej agentúry (SEA) z roku 1992 bol všetkými hlasmi porady vedenia MŽP SR zamietnutý. Musel som ju premenovať na Slovenskú agentúru životného prostredia (1993), čo na jej pôsobnosti a významnosti nič nemení. Dnes by sa nad SEA už asi nikto nepozastavil (*podrobnejšie uvedené v mimoriadnom čísle Enviromagazínu o SAŽP, ročník 8/2003*). Stala sa dôstojným partnerom Európskej environmentálnej agentúry v Kodani a environmentálnych agentúr v ďalších štátoch, pričom preukázala svoju opodstatnenosť tak, ako aj o tri roky staršia Slovenská inšpekcia životného prostredia (1990).

č. 319/1992). Kým všeobecné nadčasové zásady, odvetvové priority a viaceré dlhodobé ciele z nej ostali v platnosti a zub času im neubral na aktuálnosti, väčšina koncepčných strednodobých a krátkodobých cieľov sa dosiahla a priebežne dopĺňala, najmä v Národnom environmentálnom akčnom programe I. (aj knižne vydaný NEAP I. obsahoval v 10 sektoroch 1 356 opatrení na realizáciu 76 cieľov schválených uznesením vlády SR č. 350/1996), v Národnom environmentálnom akčnom programe II. (aj knižne vydaný NEAP II. obsahoval v 10 sektoroch 824 opatrení na realizáciu 52 cieľov schválených uznesením vlády SR č. 1112/1999) a v Národnom environmentálnom akčnom programe III. (knižne nevydaný NEAP III. obsahoval 6 strategických priorít a 27 partiálnych priorít, 24 cieľov a 84 programových opatrení, schválených operatívnu poradou ministra životného prostredia uznesením z 18. septembra 2003 č. 54/B.3.). NEAP III. bol (po predchádzajúcom súhlase všetkých ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, krajských a okresných orgánov štátnej správy, samosprávnych krajov, ako aj Slovenskej akadémie vied a environmentálnych mimovládnych organizácií s celoslovenskou pôsobnosťou) predložený v roku 2004 aj Úradu vlády SR a zaradený do programu rokovania vlády SR a tesne pred ním stiahnutý (dvanásťročné tzv. Zlaté obdobie rozvoja environmentalistiky a enviroeufórie sa postupne končilo). Jeho šesť strategických priorít, ktoré sa zamerali na ochranu a racionálne využívanie vôd, ochranu ovzdušia, odpadové hospodárstvo, staré environmentálne záťaž, ochranu prírody a krajiny, ochranu a racionálne využívanie prírodných zdrojov, bolo neskôr doplnených o ďalšiu strategickú prioritu – environmentálnu výchovu a vzdelávanie, ktorú už predtým rozvinula osobitná (vydaná) Koncepcia environmentálnej výchovy a vzdelávania, schválená uznesením vlády SR č. 846/1997, a potvrdilo veľdielo – Atlas krajiny SR (2002, 344 s.).

20 rokov od uzákonenia trvalo udržateľného rozvoja

V dobe prípravy a schvaľovania Stratégie štátnej environmentálnej politiky (SĚP) sa na Slovensku uzákonil trvalo udržateľný rozvoj a samotná SĚP sa po 10 rokoch existencie sčasti aktualizovala v komplexnej rozvojovej stratégii – Národnej stratégii trvalo udržateľného rozvoja (NSTUR, najmä v jej environmentálnej časti), schválenej

Svet biodiverzity 4. – 15. mája 1998 na Slovensku, pri pulte Klaus Töpfer

20 rokov Stratégie štátnej environmentálnej politiky

Dobudovanie uvedených dvoch prierezových enviroinštitúcií podporila aj dodnes platná Stratégia štátnej environmentálnej politiky, schválená všetkými hlasmi poslancov Národnej rady Slovenskej republiky uznesením č. 339 z 18. novembra 1993 (tiež uzneseniami vlády SR č. 619/1993, č. 894/1993 a č. 531/1994). Táto tiež dvadsaťročná stratégia (prvý raz už environmentálnej politiky) obsahovala 8 strategických opatrení ako orientáciu, 5 odvetvových priorít, 10 zásad, 33 dlhodobých – strategických cieľov, 59 strednodobých – koncepčných cieľov a 70 krátkodobých – programových cieľov (*podrobnejšie v Enviromagazínoch č. 6/2008 a č. 4 /2012; v úplnom znení J. Klinda a kol.: Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky. MŽP SR, Bratislava, 1993, 134 s.*). Okrem iného uviedla aj pôvodnú environmentálnu regionalizáciu SR ešte s 9 ohrozenými oblasťami a prvý Generel nadregionálneho územného systému ekologickej stability SR (v zmysle uznesenia vlády SR

Slovensko na Samite Zeme v Johannesburgu 2002

Foto: J. Klinda

Foto: J. Klinda

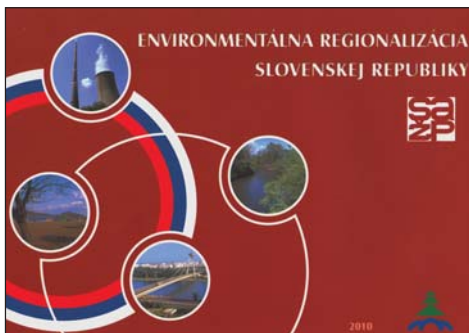

Agenda 21 a TUR (J. Klinda ed. 2009, vrátane NSTUR, 848 s.)

a inštitucionálnych). Na SŠEP a NSTUR nadviazal Akčný plán trvalo udržateľného rozvoja v SR (APTUR I., ktorý vytýčil 14 hlavných cieľov a opatrenia na ich realizáciu), schválený uznesením vlády SR č. 574/2005. Príbudlo aj viacero parciálnych (sektorových) koncepcných a programových dokumentov, z ktorých časť nikto nerealizoval alebo sa nahradili ďalšími, tiež „zapadnutými prachom“ (pritom dobré stratégie a koncepcie treba v prvom rade realizovať a nie pro forma každú chvíľu meniť a „ukladať do šuflíka“). Počas dvadsiatich rokov za úspechmi nasledovali neúspechy a opačne; rozvojové trvalo neudržateľné trendy striedali prejavy environmentálnej stagnácie, profanácie až úpadku, o čom svedčí množstvo faktov na všetkých úrovniach. Dokonca, keď paradoxne starostlivosť o životné prostredie prestala byť prioritou Ministerstva životného prostredia SR, bolo toto ministerstvo načas zrušené.

20 rokov od začlenenia SR do medzinárodnej environmentálnej politiky

Na prelome tisícročia sa SR dokonca stala aj členom Komisie OSN pre trvalo udržateľný rozvoj (CSD) a predsedala Riadiacej rade Environmentálneho programu OSN (UNEP). Už v roku 1993 napríklad pristúpila k Rámcovému dohovoru OSN o zmene klímy a k Dohovoru o biologickej diverzite (v roku 1998 dokonca zorganizovala celosvetovú konferenciu jeho zmluvných strán v Bratislave), schválila Stratégiu a koncepciu rozvoja lesníctva na Slovensku a Zásady štátnej lesníckej politiky na Slovensku (uznesenia vlády SR č. 8 a č. 9/1993), ako aj Program odpadového hospodárstva SR (uznesenie vlády SR č. 500/1993) a návrh realizácie environmentálneho monitorovacieho a informačného systému SR (uznesenie vlády SR č. 619/1993) atď. Následne za dvadsať rokov SR pristúpila k väčšine svetových a európskych environmentálnych dohovorov a 7 lokalít SR sa stalo súčasťou svetového dedičstva. K zaujímavostiam na svetovom

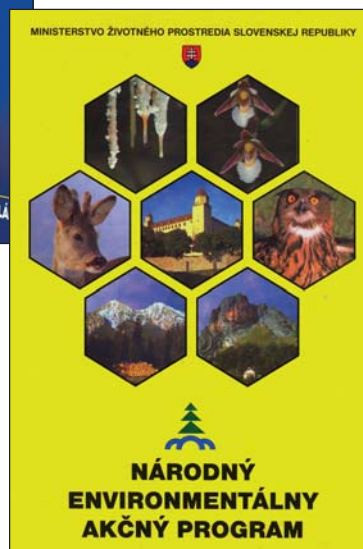

Aktualizovaná environmentálna regionalizácia SR (P. Bohuš – J. Klinda a kol. 2000)

uznesením Národnej rady SR č. 1989/2002 (predtým uznesením vlády SR č. 978/2001). NSTUR obsahuje 16 princípov, 40 kritérií, 10 integrovaných cieľov, 28 strategických cieľov a 236 opatrení (úplné znenie v J. Klinda ed.: Agenda 21 a trvalo udržateľný rozvoj. MŽP SR, Bratislava, 2009, 848 s.). Jej prijatiu predchádzalo uznesenie vlády SR č. 655/1997 k návrhu uplatňovania Agendy 21 a vyhodnocovania ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v SR (ekonomických, sociálnych, environmentálnych

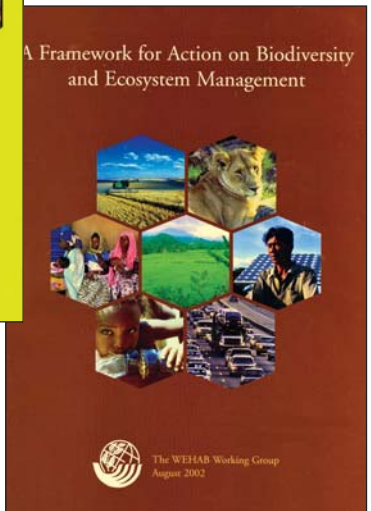

Mimoriadne číslo Enviromagazínu k Samitu Zeme 2002 (SAŽP)

Obálka slovenského NEAP I. zaujala v OSN Nitina Desai (J. Klinda a kol. 1997)

fóre tiež patrí, že obálky série oficiálnych publikácií a brožúr OSN, vydaných k Samitu Zeme 2002 v Johannesburgu, sa inšpirovali motívom a grafikou obálky slovenskej environmentálnej publikácie Národný environmentálny akčný program/National Environmental Action Programme (presnejšie úplne ju prevzali), odovzdanej s vysvetlením jej symboliky (usilovnosti včiel a ich pohľadu na objekty a javy v ekosystémoch Zeme, znázornených v plástovom tvare kvetu) na prijatí v roku 1997 u vtedajšej „šedej eminencii“ pre ekonomiku a sociálne veci OSN v New Yorku, Nitina Desai. Tomuto šéfovi DESA OSN, ktorý sa neskoršie stal organizátorom a generálnym tajomníkom spomenutého samitu, sa táto idea natoľko zapáčila, že neváhal s jej ďalším šírením, pričom sa prejavil aj ako pragmatik a racionálny ekonóm (škoda len, že ani v jednej z prezentovaných publikácií OSN neuviedol zdroj, resp. krajinu pôvodu myšlienky a grafiky – Slovensko). V čase, keď prevzal Nitin Desai podnetnú slovenskú publikáciu (NEAP I.), vláda SR uznesením č. 903/1997 schválila už II. Koncepciu územného rozvoja Slovenska z „kuchyne“ MŽP SR (obdobie I. KURS uznesením č. 1124/1994), zohľadňujúcu aj cezhraničné aspekty, aby neskoršie v rozpore so SŠEP vyčlenila územné plánovanie a stavebný poriadok ako hlavné nástroje environmentálnej politiky z pôsobnosti rezortu životného prostredia. Negatívne možno vnímať aj zrušenie Rady vlády SR pre trvalo udržateľný rozvoj, v rozpore s uzneseniami vlády SR č. 846/1997 a č. 1112/1999, aj likvidáciu siete stredísk environmentálnej výchovy SAŽP a eliminovanie niektorých ďalších úspechov, dosiahnutých splnením vládnych opatrení na realizáciu štátnej environmentálnej politiky ešte pred jej krízou v nedávnom období, poznačenej hrubým utilitarizmom. Napriek tomu sa však environmentálna politika stala neodmysliteľnou súčasťou každého programového vyhlásenia vlády SR alebo jeho aktualizácie. Po schválení uznesenia vlády SR zo 17. augusta 1993 č. 559 k návrhu na uzatvorenie Európskej dohody o pridružení SR k Európskym spoločenstvám (predtým uznesenia vlády SR z 22. júna 1993 č. 439 k návrhu na parafovanie jej textu), a najmä po prijatí SR do Európskej únie v roku 2004, Slovensko preukázalo, že je neodmysliteľnou súčasťou jej životného prostredia a vynakladá značné

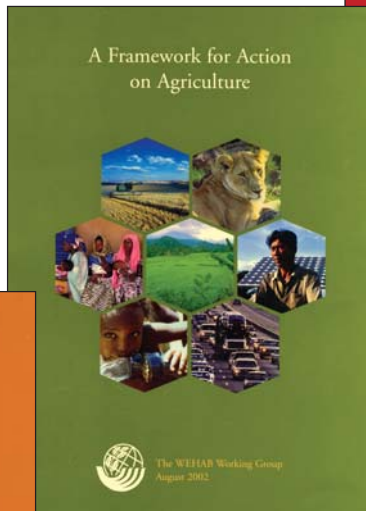
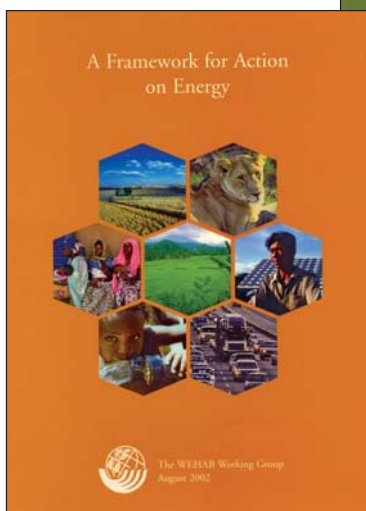
Zo SR prevzatá symbolika a grafika na obálkach dokumentov OSN pre Samit Zeme 2002 (DESA OSN 2002)

Po 20 rokoch nová koncepcia starostlivosti o životné prostredie

V súčasnosti MŽP SR pripravuje druhý Operačný program Životné prostredie na roky 2014 – 2020, pre ktorý sa vypracoval návrh novej koncepcie štátnej environmentálnej politiky pod názvom Orientácia, zásady, priority a hlavné úlohy starostlivosti o životné prostredie SR na roky 2014 – 2020, ktorý schválila porada vedenia MŽP SR uznesením č. 62

z 28. marca 2013. Tento dokument vyhodnocuje v generalizovanej podobe environmentálnu situáciu v SR v globálnom a európskom kontexte a jej vývoj za dvadsať rokov, uvádza medzinárodné a národné východiská starostlivosti o životné prostredie, ako aj prijaté a pripravované prierezové, sektorové a podporné koncepcné dokumenty (stratégie, koncepcie, programy a plány), vrátane tých, ktoré sú súčasťou tzv. pilierov (ekonomického, sociálneho a environmentálneho) trvalo udržateľného rozvoja. Tieto piliere pragmaticky ako rovnocenné dodnes kladíme vedľa seba, avšak v realite všetky biologické, sociálno-ekonomické, kultúrne a, žiaľ, i nekultúrne aktivity sú len obsahom „environmentálneho kotla“ – prejavmi hmoty a energie vo vnútri environmentálneho systému na jeho rôznych úrovniach (v predstave akoby naplnených lievikov alebo nádob rovnakého tvaru, avšak rozličnej veľkosti, vkladných do seba a umiestnených do planetárneho neživotného prostredia). Nevedomujeme si, že ešte obrazne aj „rozdeľovanie peňazí do obálok v rodinách“ (väčších finančných zdrojoch v štátoch a na svete) sa deje v ich environmente a aj tie „obálky“ s ich obsahom a jeho využitím sú len súčasťou rodinného až globálneho životného prostredia a vplyvajú na jeho zmeny (investície na Mesiaci a na Marse nás natoľko netrápia a pokladáme ich v bežnom živote za úplne marginálne). **Koncepcia starostlivosti o životné prostredie SR z 28. marca 2013**, okrem ôsmich hlavných smerov a desiatich zásad štátnej environmentálnej politiky uvádza pre výber a hierarchizáciu **strednodobých cieľov - hlavných úloh na roky 2014 - 2020** týchto päť kritérií:

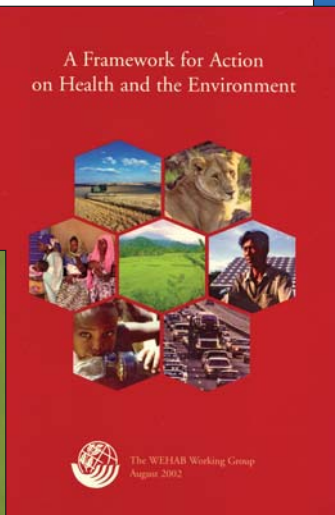

- výrazne zlepšiť stav životného prostredia, jeho zložiek a tiež celkového systému starostlivosti o toto prostredie ako súčasť meniacej sa environmentálnej situácie v Európe a vo svete, najmä účinnějšíou prevenciou, efektívnym využívaním zdrojov a inováciami, spoločným úsilím všetkých zainteresovaných inštitúcií (partnerstvom), zvyšovaním environmentálneho povedomia spoločnosti, zameraním a maximálne možným zvýšením investícií na elimináciu konkrétnych páčivých environmentálnych problémov, obmedzujúcich aj rozvoj sociálno-ekonomických odvetví a regiónov;

- splniť všetky environmentálne záväzky SR stanovené v Zmluve o pristúpení k EÚ (environmentálne acquis) s osobitným zreteľom na ochranu a racionálne využívanie vôd, znižovanie emisií a zlepšenie stavu odpadového hospodárstva;
- dosiahnuť spoločné strategické a koncepcné ciele EÚ, vyplývajúce najmä zo Stratégie Európa 2020 (2010), Obnovenej stratégie trvalo udržateľného rozvoja EÚ (2006) a z navrhovaného 7. environmentálneho akčného programu EÚ (2013);
- zabezpečiť dôslednejšie uplatňovanie environmentálneho práva a realizáciu hlavných cieľov a úloh z parciálnych environmentálnych koncepcií EÚ a SR, vedúcich najrýchlejšie k zlepšeniu stavu zložiek životného prostredia a zafarbených oblastí, využívania zdrojov a adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy; monitorovanie a vyhodnocovanie účinnosti dosiahnutých výsledkov a plnenia hlavných úloh;
- vytvoriť lepšie východiskové podmienky na zlepšovanie životného prostredia, budovanie vedomostnej spoločnosti a zabezpečovanie trvalo udržateľného rozvoja a zeleného rastu v SR a EÚ do roku 2050 a pre zvyšok 21. storočia.

V samotnej koncepcnej časti tento dokument stanovuje celkovo 85 hlavných úloh (cieľov a opatrení) pre týchto sedem odvetvových priorit:

1. ochrana a racionálne využívanie vôd a integrovaný environmentálny manažment povodí (s 8 hlavnými úlohami);
2. adaptácia na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy a protipovodňová ochrana (s 11 hlavnými úlohami);
3. ochrana ovzdušia a ozónovej vrstvy, zavádzanie nízkouhlíkových a environmentálne vhodných technológií (so 17 hlavnými úlohami);
4. minimalizácia, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadu, efektívne využívanie zdrojov a rozvoj zelenej ekonomiky (so 14 hlavnými úlohami);
5. starostlivosť o biologickú diverzitu, prírodné dedičstvo a o krajinu (s 11 hlavnými úlohami);
6. ochrana a racionálne využívanie horninového prostredia, odstraňovanie osobitných environmentálnych rizík a environmentálnych záťaží (so 6 hlavnými úlohami);
7. podpora environmentálnej výchovy, vzdelávania, vedy, výskumu a vývoja, environmentálneho monitoringu a informatiky a dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky (s 18 hlavnými úlohami).

Pri určovaní hlavných úloh sa zohľadnili aj viaceré odporúčania OECD, uvedené v hodnotiacich **prehľadoch OECD o environmentálnej výkonnosti SR** (z rokov 2002 a 2011, vydaných OECD a MŽP SR ako samostatné publikácie). Väčšina hlavných úloh sa orientuje na podporu rozvoja environmentalistiky a odstránenie parciálnych nedostatkov, resp. pretrvávajúcich problémov environmentálnej situácie v SR. Túto už dvadsať rokov každoročne analyzujú **správy o stave životného prostredia SR**, vydávané a zverejňované MŽP SR a SAŽP (od roku 1993 ide dodnes celkovo o 4 888 strán, v zmysle čl. 45 Ústavy SR a zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov, informujúcich odbornú i laickú verejnosť o stave životného prostredia a stave starostlivosti o životné prostredie ako cieľavedomej ľudskej činnosti v SR). Verme, že ďalšie správy budú prinášať len objektívne informácie o zlepšovaní životného prostredia na Slovensku, tak z odvetvového, ako aj z regionálneho hľadiska, a environmentalizmus sa čoskoro stane neoddeliteľnou súčasťou nášho myslenia i spôsobu života a rozvoj environmentalistiky skutočne trvalou realitou. V prospech nás všetkých a našich potomkov.

RNDr. Jozef Klinda

Druhé hodnotenie environmentálnej výkonnosti SR (OECD 2011)

Dvadsať rokov systematického hodnotenia životného prostredia

Tvorba indikátorov a hodnotiacich správ

Emisie základných znečisťujúcich látok v dlhodobom horizonte (porovnanie rokov 1990 – 2010) klesajú, avšak rýchlosť tohto poklesu sa po roku 2000 výrazne spomalila. Pretrváva dlhodobý trend poklesu emisií amoniaku. Emisie nemetánových prchavých organických látok (NMVOC) trvalo klesali. Od roku 2000 do roku 2010 sa udržujú zhruba na rovnakej úrovni s miernymi výkyvmi v jednotlivých rokoch. V roku 2011 došlo na viacerých monitorovacích staniách opätovne k prekročeniu limitných hodnôt vybraných znečisťujúcich látok v ovzduší, stanovených na zabezpečenie ochrany zdravia ľudí.

Obyvatelia SR vyprodukujú približne 327 kg komunálneho odpadu na obyvateľa. Oproti roku 2005 došlo v roku 2011 k nárastu produkcie o cca 13 %. V porovnaní s krajinami EÚ je produkcia komunálneho odpadu na obyvateľa nízka a je pod priemernou úrovňou EÚ-27. Z hľadiska environmentálnej kvality je približne 13,5 % územia SR hodnotené ako prostredie narušené, resp. silne narušené. V roku 2011 bolo na Slovensku evidovaných 908 pravdepodobných environmentálnych záťaží a 255 potvrdených environmentálnych záťaží... Mohli by sme pokračovať.

Zdroj: Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2011

Čo má tento text spoločné? 1. Predmet – životné prostredie. 2. Cieľ – podať informáciu relevantnú k životnému prostrediu.

Jednou z hlavných úloh Slovenskej agentúry životného prostredia je zber, spracovanie a analýza environmentálnych údajov s cieľom zabezpečenia objektívnych, spoľahlivých a porovnateľných informácií. Tieto informácie predstavujú východiskovú bázu na prijatie nevyhnutných opatrení na ochranu životného prostredia, odhadnutie vplyvov takýchto opatrení a zabezpečenie, aby bola o stave životného prostredia informovaná verejnosť v potrebnom rozsahu.

Na začiatku sa činnosť SAŽP zamerala na spracovanie Správy o stave životného prostredia Slovenskej

republiky za obdobie 1992 – 1993. V roku 2013 bude publikovaná v poradí už dvadsiata správa tohto druhu. Vydávanie Správ o stave životného prostredia SR sa od roku 1998 upravilo prostredníctvom zákona č. 171/1998 Z. z. o prístupe k informáciám o životnom prostredí, resp. následnými zákonmi č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a zákonom č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí. Zabezpečuje sa tak ústavné právo každého z nás na včasné a úplné informácie o životnom prostredí a o príčinách a následkoch tohto stavu. Ide zároveň o jeden z krokov na splnenie záväzkov, vyplývajúcich pre účastnícke krajiny z Aarhuského dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a o prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia, zameraného na posilnenie úlohy verejnosti pri ochrane a zlepšovaní životného prostredia.

Iným typom hodnotiacich správ sú tzv. Indikátorové správy o životnom prostredí v SR.

Správy sú založené na princípoch hodnotenia príčino-následnej (kauzálnej) súvislosti medzi hnacími silami (D – Driving force), stavom životného prostredia (S – State), tlakmi na životné prostredie (P – Pressure), realizovanými opatreniami na nápravu tohto stavu (R – Response) a dôsledkami (I – Impact), vyplývajúcimi z aktuálneho stavu životného prostredia. Na hodnotenie sa využíva **sústava indikátorov** – významného nástroja v procese hodnotenia stavu a vývoja životného prostredia, resp. trvalo udržateľného rozvoja (TUR). Indikátory napomáhajú pri plánovaní, stanovovaní politických cieľov a kontrole ich plnenia. Predstavujú merateľné veličiny, poskytujúce informácie o vývoji a trendoch javov a procesov, a to v kvantitatívnom i kvalitatívnom vyjadrení.

Prehľad indikátorových správ o životnom prostredí

Indikátorové správy o zložkách životného prostredia (rok vydania 2007, 2009, 2011): **Ovzdušie, Voda, Horninové prostredie, Biota, Pôda.**

Indikátorové správy o faktoroch životného prostredia (rok vydania 2007, 2009, 2011): **Odpad, Zdravie a životné prostredie.**

Indikátorové správy o vplyvoch odvetví na životné prostredie (rok vydania 2006, 2008, 2010, 2012): **Doprava, Energetika, Priemysel, Poľnohospodárstvo, Lesné hospodárstvo, Cestovný ruch.** Všetky publikované správy a indikátory sú prístupné verejnosti na www.sazp.sk, resp. www.enviroportal.sk.

Prierezovým zdrojom informácií o životnom prostredí v regiónoch je publikácia **Environmentálna regionalizácia**, ktorú SAŽP vydala v rokoch 2006, 2008 a 2010.

V procese environmentálnej regionalizácie sa podľa zvolených kritérií (súboru vybraných environmentálnych charakteristík/ukazovateľov) a postupov, hodnotiacich životné prostredie a vplyvy naň, vyčleňujú regióny (územné/priestorové jednotky) s určitou kvalitou alebo ohrozenosťou životného prostredia.

Participácia na poskytovaní informácií a hodnoteniach na európskej úrovni

Motýle alebo ekonomický rozvoj – Európa môže mať oboje!

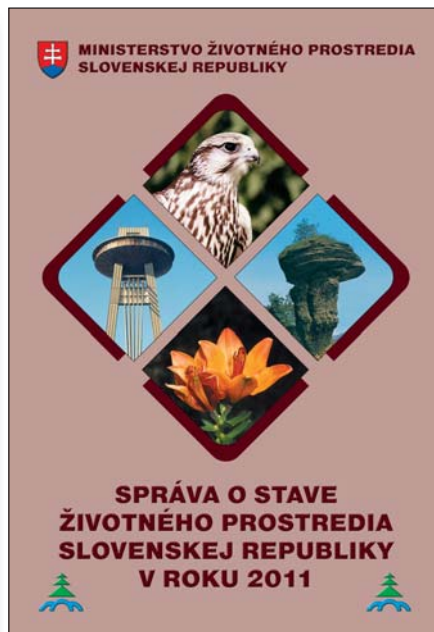
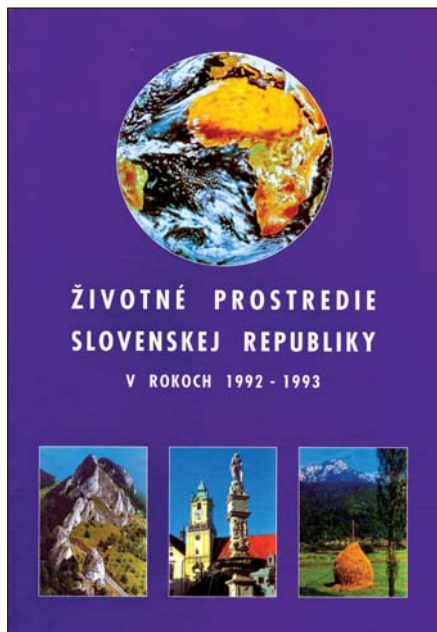
Európska únia dosiahla pokrok v znižovaní emisií a väčšom využívaní energie z obnoviteľných zdrojov. Emisie EÚ-27 v roku 2009 sú o 17 % nižšie ako v roku 1990 a je predpoklad dosiahnutia spoločného cieľa znížiť emisie o 20 % do roku 2020. Avšak nie všetky trendy v jednotlivých sektoroch sú pozitívne. Napríklad emisie EÚ-27 z dopravy v období rokov 1990 až 2008 vzrástli až o 24 %.

Sústava chránených oblastí NATURA 2000, ktorá v súčasnosti pokrýva asi 18 % územia EÚ, pomáha v ochrane ohrozených druhov a zachovávaní zelených plôch na rekreáciu. Právne predpisy, týkajúce sa kvality ovzdušia a vody, prispeli k zníženiu nepriaznivých tlakov na biodiverzitu a ľudí. Na druhej strane, intenzifikácia využívania krajiny, strata biotopov a nadmerný rybolov znemožnili EÚ splniť jej cieľ, ktorým bolo zastavenie straty biodiverzity do roku 2010. Zdroje sladkej vody v Európe sú ovplyvňované nedostatkom vody, suchom, záplavami a fyzikálnymi zmenami. Pri mnohých vodných útvaroch pretrváva riziko, že nespĺnia cieľ EÚ v zmysle Rámcovej smernice o vode (Water Framework Directive – WFD) a nepodarí sa im dosiahnuť dobrý stav do roku 2015...

Zdroj: Správa Životné prostredie Európy – stav a perspektíva 2010 (The European Environment – State and Outlook 2010 – SDER 2010), EEA

Presuňme sa na európsku úroveň, ktorej je Slovensko významnou súčasťou.

Európska environmentálna agentúra (EEA) bola prvá z agentúr Európskej únie, ktorá umožnila členstvo aj krajinám, ktoré v tom čase neboli členskými krajinami EÚ. Slovenská republika sa oficiálne stala členom EEA 1. augusta 2001, kedy vstúpila do platnosti Zmluva medzi Európskym spoločenstvom a Slovenskou republikou o účasti Slovenskej republiky v EEA a Európskej environmentálnej informačnej a monitorovacej sieti (EIONET). Samotnému vstupu do EEA predchádzalo v roku 1998 založenie národného uzla EIONET pod koordináciou SAŽP. V roku 2000 bola SAŽP poverená MŽP SR plnením funkcie **Národného ohniskového bodu SR pre EEA**, ktorú zabezpečuje dodnes. SAŽP zabezpečuje

taktiež zastupovanie SR v najvyššom riadiacom orgáne EEA – **Management Board EEA**. Koordinácia a samotný výkon odborných prác sa realizuje prostredníctvom siete **národných referenčných centier (NRC)**. SR má zastúpenie v 24 národných referenčných centrách, celkovo to je cca 60 expertov zo 17 inštitúcií z rezortu MŽP SR, ako aj mimo rezortu.

K základným povinnostiam vyplývajúcim z členstva v EEA, patrí zabezpečenie zberu a poskytnutie údajov v rozsahu, obsahu a štruktúre zadefinovanej v rámci tzv. **Prioritných dátových tokov (Priority Data Flows – PDF)**. PDF sa týkajú jednotlivých zložiek životného prostredia vo vymedzenej základnej obsahovej štruktúre. V období 2011 – 2012 EEA požadovala poskytnutie informácií k 16 prioritným dátovým tokom. Každý prioritný dátový tok má svoj evidenčný list, popis požiadaviek a detailné

Foto: M. Štiarsny

Tím špecialistov SAŽP zaoberajúcich sa hodnotením životného prostredia a tvorbou správ

kritériá hodnotenia (pozri <http://www.eionet.europa.eu/dataflows/pdf2011>). EEA pravidelne každý rok pripravuje hodnotiacu správu, týkajúcu sa plnenia tejto povinnosti (EIONET Priority Data Flows Report May 2011 – April 2012). Slovenská republika sa pri hodnotení uskutočnenom za obdobie máj 2011 – apríl 2012 z celkového 100 % bodov dostala na úroveň 92 % a došlo k zlepšeniu o 10 % v porovnaní s predchádzajúcim hodnotiacim obdobím.

Jednou zo základných častí správy Životné prostredie Európy – stav a perspektíva 2010 bolo aj hodnotenie jednotlivých členských krajín prostredníctvom stanovenej štruktúry indikátorov. Toto hodnotenie vypracovávali podľa jednotnej metodiky samotné členské krajiny, v podmienkach SR koordinátorom týchto aktivít bola SAŽP. Hodnotenie je dostupné na stránke <http://www.eea.europa.eu/soer/countries/sk>.

EEA je správcom informačného systému SERIS (State of the Environment Reporting Information System), ktorý podľa jednotlivých členských štátov sumarizuje informácie o publikovaných správach relevantných k životnému prostrediu. Za napĺňanie tohto systému v rámci SR je zodpovedná taktiež SAŽP. Výhodou systému je, že z jedného miesta je možnosť získať informácie, týkajúce sa toho-ktorého štátu.

Reporting vo vzťahu k Európskej komisii

Európsky parlament vyzýva členské štáty, aby pokračovali v úplnom a správnom vykonávaní právnych predpisov EÚ v oblasti životného prostredia a prijatých politík a stratégií v rámci 7. environmentálneho akčného programu a zaistili dostatočnú kapacitu a finanč-

né prostriedky na ich úplné vykonanie, a to aj v čase úsporných opatrení, keďže nevykonanie alebo neúplné vykonanie právnych predpisov EÚ v oblasti životného prostredia je nielen protiprávne, ale z dlhodobého hľadiska aj oveľa nákladnejšie pre spoločnosť...

Zdroj: Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. marca 2013 o zlepšení využitia potenciálu opatrení EÚ v oblasti životného prostredia: budovanie dôvery prostredníctvom rozširovania poznatkov a schopnosti reagovať.

Významným nástrojom EÚ na získavanie spätnej väzby o transpozícii a správnej implementácii prijatých predpisov je povinnosť podávať pravidelné hodnotiace správy Európskej komisii. Termíny predkladania správ týkajúcich sa jednotlivých právnych predpisov, sú rôzne a stanovuje ich príslušný právny predpis. Ich obsahová štruktúra je vo väčšine prípadov daná príslušným prijatým rozhodnutím. V rámci predstupového procesu SR do EÚ bola SAŽP poverená koordináciou plnenia úloh, vyplývajúcich zo **smernice Rady 91/692/EEC o štandardizácii a racionalizácii správ o implementácii niektorých smerníc, týkajúcich sa životného prostredia**. Následne bolo zo strany MŽP SR toto poverenie rozšírené aj na ďalšie predpisy za vybrané oblasti životného prostredia, ktoré stanovujú reportingovú povinnosť. Prehľad odoslaných správ Európskej komisii je k dispozícii na <http://www.sazp.sk/public/index/go.php?id=1674>.

Zelený rast a hodnotenie životného prostredia v rámci OECD

Slovensko vypracovalo prekvapujúco komplexný systém informácií o životnom prostredí, ktorý vychádza z environmentálnej politiky. Viac by sa však mohlo vykonať v oblasti zahrnutia informácií o ekonomických, finančných a sociálnych aspektoch environmentálnych politík...

Zdroj: Prehľad environmentálnej výkonnosti OECD, Slovenská republika 2011

Ďalšou významnou inštitúciou, v rámci ktorej sa SAŽP podieľa na prácach, týkajúcich sa indikátorov a hodnotenia životného prostredia, je **Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD)**. Pracovníci SAŽP zastupujú SR vo Working Party on Environmental Information a Joint WP on Agriculture and Environment. SAŽP je zodpovedná za proces koordinácie poskytovania údajov a informácií za SR v zmysle požiadaviek OECD, v rámci ktorého, obdobne ako u vyššie uvedených aktivít, úzko spolupracuje so širokým spektrom odborníkov a organizácií nielen v rezorte životného prostredia, ale aj v rámci ostatných dotknutých rezortov.

Zelený rast predstavuje cestu podpory ekonomického rastu a rozvoja a zároveň ochranu prírodných zdrojov, aby sme mohli naďalej využívať prostriedky a environmentálne služby, od ktorých závisí naša

prosperita. Preto je potrebné podporovať investície a inovácie, ktoré budú základom pre udržateľný rast a umožnia vznik nových ekonomických príležitostí. Návrat k „zabehnutému“ modelu by bol nerozumný a v konečnom dôsledku neudržateľný, s rizikami, ktoré pre ekonomický rast a rozvoj predstavujú náklady a obmedzenia spojené s ľudským kapitálom. Mohol by viesť k nedostatku vody a ďalších prostriedkov, zvýšenému znečisteniu ovzdušia a vodných zdrojov, zmenám klímy a strate biodiverzity. Tieto dôsledky by boli nezvratné, preto je potrebné prijať stratégie, pomocou ktorých sa dosiahne ekologickejší rast.

Sledovanie pokroku smerom k zelenému rastu by malo vychádzať zo skupín ukazovateľov, ktoré popisujú a sledujú zmeny v nasledujúcich oblastiach: produktivita vo využívaní environmentálnych statkov a prírodných zdrojov; základňa prírodných zdrojov; environmentálne rozmery kvality života; politické reakcie a ekonomické príležitosti. Pre každú z týchto skupín bol navrhnutý zoznam ukazovateľov v spravidelnej správe s názvom Towards Green Growth: Monitoring progress – OECD Indicators (Smerom k zelenému rastu: Sledovanie pokroku – ukazovatele OECD). Na tejto správe sa stále pracuje a bude sa ďalej dopĺňať s postupným získavaním údajov a vývojom konceptov...

Zdroj: Towards Green Growth – Smerom k zelenému rastu, OECD, 2011

Slovenská republika sa zaradila medzi členské krajiny OECD, ktoré vypracovali svoje **národné indikátory zeleného rastu**. Vypracovaním národného súboru indikátorov MŽP SR poverilo SAŽP. Indikátory boli vypracované a publikované v spolupráci s vytvorenou medzirezortnou pracovnou skupinou v roku 2012 (www.enviroportal.sk) a prelinkované aj na webovú stránku OECD (www.oecd.org/greengrowth/countries.htm#slo).

Záverom sa ešte vráťme k **uzneseniu Európskeho parlamentu z 12. marca 2013 o zlepšení využitia potenciálu opatrení EÚ v oblasti životného prostredia: budovanie dôvery prostredníctvom rozširovania poznatkov a schopnosti reagovať**.

Európsky parlament v ňom zdôrazňuje významnú úlohu EEA pri poskytovaní pevnej vedomostnej základne, ktorá je oporou pre politiku a vykonávanie právnych predpisov a uznáva prácu, ktorú EEA vykonala v tejto oblasti. Zároveň naliehavo vyzýva EEA, aby naďalej rozvíjala svoje kapacity pri pomoci Európskej komisii a členským štátom v zabezpečovaní kvality monitorovania a porovnateľnosti informácií o životnom prostredí, zhromaždených v rôznych častiach EÚ; ďalej vyzýva EEA, aby sa zamerala aj na vytváranie kapacít a šírenie najlepších postupov v členských štátoch. Obdobne ako EEA na európskej úrovni, SAŽP v rámci svojej činnosti zabezpečuje vedomostnú základňu za oblasť životného prostredia pre národnú úroveň. Pri jej systematickom zabezpečovaní je taktiež nevyhnutné dbať na dostatočné personálne a finančné zabezpečenie tak, aby sme okrem zabezpečenia dostatočného objemu včasných, objektívnych a cielených informácií pre rozhodovacie procesy na národnej úrovni boli i naďalej schopní byť rovnocenným partnerom v medzinárodných inštitúciách zaoberajúcich sa hodnotením životného prostredia.

Ing. Zuzana Lieskovská
Slovenská agentúra životného prostredia

Botanická záhrada UPJŠ v Košiciach nie sú len izolované rastliny

Botanická záhrada UPJŠ v Košiciach je známa predovšetkým rozsiahlymi zbierkami tropických a subtropických rastlín v skleníkoch, ako aj pestrou škálou rastlín mierneho pásma vo vonkajšej časti areálu. Okrem takýchto botanických zvláštností tu môžu návštevníci vidieť aj druhy viac či menej exotických živočíchov sústredených na vyhradených miestach. Avšak tieto zámerne pestované či chované atrakcie nie sú zďaleka to jediné, čo areál poskytuje. Charakter územia vytvára podmienky aj pre mnohé druhy zaujímavých divo rastúcich druhov rastlín a, predovšetkým, pre množstvo voľne žijúcich živočíchov. Časť z nich môže všímavý návštevník pri prechádzke botanicou záhradou zaregistrovať, hoci tie najzaujímavejšie druhy ostávajú pred očami verejnosti často ukryté.

Rozmanitosť prostredia

Každý druh živočicha má určité nároky na podmienky prostredia a pomerne malé územie areálu botanickej záhrady (30 ha) poskytuje veľké množstvo rôznych biotopov. Už samotná geomorfológia územia, kde do Košickej kotliny zasahuje výbežok Volovských vrchov, je predpokladom na veľkú rozmanitosť fauny. Tento prírodný potenciál biodiverzity je však veľmi ovplyvnený zásahmi človeka. V čase založenia botanickej záhrady pred 60 rokmi sa toto územie extenzívne využívalo na poľnohospodársku činnosť. Postupné formovanie areálu, najmä výsadbou pestrej škály drevín, tvorbou špecializovaných bylinných výsadiel, udržiavaním lúčnych spoločenstiev s rôznym stupňom vlhkosti, vytvorením vodných prvkov, ale aj zachovaním časti pôvodných sadov a viníc poskytlo možnosti na život aj širšej škále živočíchov. V jednotlivých častiach areálu je intenzita zásahov človeka odstupňovaná, od pravidelne kosených plôch a intenzívne využívaného hospodárskeho zázemia až po územie s minimálnymi intervenciami s charakterom pôvodného prírodného prostredia. V rámci košických parkov má táto botanická záhrada jednak svojou rozlohou a jednak štruktúrou porastov, jednoznačne najvyššiu biologickú hodnotu. Súčasný stav poskytuje možnosti na život podstatne väčšiemu množstvu druhov živočíchov nielen v porovnaní s relatívne nedávnym agrárnym charakterom areálu, ale aj v porovnaní s pôvodnými dubovo-hrabovými ekosystémami na rovnakej ploche.

Fakty svedčia o vysokej biodiverzite

Doteraz evidujeme vyše 70 publikovaných prác, zaoberajúcich sa jednotlivými skupinami živočíchov v rámci areálu tejto botanickej záhrady. Okrem faunistických prehľadov niektorých skupín (pancierniky, mnohonôžky, rovnakonôžky, mäkkýše, mravce, hrčiariky, denné motýle, obojživelníky, vtáky) boli publikované aj práce zaoberajúce sa špeciickými ekologickými vzťahmi vybraných druhov, pričom mnohé tieto články súvisia aj s problematikou ochrany pestovaných rastlín. Okrem toho niektoré priebežne zaznamenávané nálezy ďalších druhov ešte nie sú zverejnené. Hoci mnohé druhy bohaté skupiny živočíchov tu zatiaľ komplexnejšie študované neboli, doterajšie údaje svedčia o vysokej biodiverzite. Príkladom môže byť okolo 40 druhov mravcov, čo predstavuje viac ako tretinu myrmekofauny Slovenska na relatívne malom území. Významný vplyv na okolie má napr. kolónia tzv. lesných mravcov *Formica polyctena*, ale k najzaujímavejším patria 2 druhy európskeho významu – *Myrmoxenus ravouxi* a *Prenolepis nitens*. Porovnateľne

Foto: M. Suvák

Rosnička zelená (Hyla arborea) sa po mnohých rokoch opäť objavila v areáli botanickej záhrady

vzácné druhy mravcov nájdeme v botanických záhradách a parkoch iba výnimočne, napr. v Českej republike v parku v Ledniciach s výskytom mravca lužného (*Liometopum microcephalum*).

Viacere publikované práce o ornitofaune udávajú spolu 97 rôznych druhov vtákov zaznamenaných na území tejto botanickej záhrady, pričom z vlastných pozorovaní môžeme doplniť minimálne ďalšie 3 druhy, ktoré publikované neboli: daťel čierny (*Dryocopus martius*), sova obyčajná (*Strix aluco*) a orešnica perlovaná (*Nucifraga caryocatactes*). Aj napriek tomu, že ide o údaje z rôznych období, takže nie všetky druhy sa tu vyskytovali súčasne, a tiež je potrebné rozlíšiť druhy hniezdiace, zháňajúce si potravu, prípadne iba zastavujúce sa počas preletov, aj tak tento vysoký počet svedčí o atraktivnosti územia pre túto skupinu živočíchov obľúbených aj u verejnosti. Iba málokto z iných európskych botanických záhrad s podobnou klímou a rozlohou sa môžu pochváliť takou bohatou avifaunou (v Maďarsku napr. Vácrotót neďaleko Budapešti).

Osobitnú zmienku si zaslúži aj fakt, že až 17 druhov uvádzaných v týchto prácach, predstavuje prvé nálezy nielen pre územie botanickej záhrady, ale pre celé Slovensko (Greculová 1988, 1990; Mock 2001; Mock & Tajovsky 2002, Varga & Fedor 2008; Suvák 2008, 2011, 2013; Pollet 2009; Skuhravá 2009; Suvák et al. 2013). Z toho 8 druhov sa našlo vo vonkajšej časti areálu (4 pancierniky, 1 mnohonôžka, 1 bylomor a 1 parazitická a 1 hyperparazitická chalcidka, ostatných 9 druhov (4 mnohonôžky, 1 pavúk, 2 dravé muchy, 1 hyperparazitický blanokrídlovec a 1 strapka) vyžadovalo vykurované priestory v skleníkoch.

Chránené a ohrozené druhy živočíchov

Medzi zatiaľ zistenými živočíchmi v košickej botanickej záhrade existuje celý rad druhov legislatívne chránených na základe vyhlášky č. 24/2003 Z. z. Podľa prílohy č. 4 B (Zoznam druhov európskeho významu, druhov národného významu, druhov vtákov a prioritných druhov, na ktorých ochranu sa vyhlasujú chránené územia) tu evidujeme 35 druhov (z toho 13 druhov európskeho významu, ostatné predstavujú druhy národného významu), ktorých výskyt sám o sebe dáva predpoklad na osobitnú ochranu tohto areálu. Z prílohy č. 6 (Zoznam chránených živočíchov a ich spoločenská hodnota) tu bolo zaznamenaných 18 druhov živočíchov (z toho 6 druhov európskeho významu). Z prílohy č. 32 (Spoločenská hodnota druhov vtákov prirodzene sa vyskytujúcich na území Slovenskej republiky) bolo na území botanickej záhrady registrovaných 99 druhov vtákov (z toho 13 druhov európskeho významu).

Trochu iné kritériá používa Červený zoznam rastlín a živočíchov Slovenska (Baláž et al 2001), kde sú odborníkmi zdokumentované vzácne a ohrozené druhy z ekososozologického hľadiska. Patrí sem zatiaľ aj 42 druhov registrovaných v botanickej záhrade, z toho 2 druhy v kategórii ohrozených (EN), 6 druhov zraniteľných (VU), 31 druhov menej ohrozených (LR), 2 druhy v kategórii údajovo nedostatočný (DD) a 1 druh nehodnotený (NE). Niektoré druhy sú predmetom aj medzinárodnej ochrany, konkrétne 32 druhov podľa Bernského dohovoru, 10 druhov podľa Bonnského dohovoru, 10 druhov podľa smernice o vtákoch a 9 druhov podľa smernice o biotopoch NATURA 2000. Pritom je potrebné zdôrazniť, že

Foto: M. Suvák

Modlivka zelená (Mantis religiosa) konzumujúca ulovenú muchu

doteraz je známa len malá časť fauny tejto botanickej záhrady. Je veľmi pravdepodobné, že v rámci doteraz neštudovaných skupín živočíchov sa v budúcnosti nájde množstvo ďalších zaujímavých druhov aj v uvedených kategóriách.

Živočíchy z hľadiska pestovania rastlín

Početné zbierky rastlín v rôznych expozíciách botanickej záhrady majú aj primerane široké spektrum potenciálnych škodcov. Je potrebné s nimi počítať a byť pripravení v prípade potreby realizovať príslušné opatrenia. Používanie klasických pesticídov je však často spojené s negatívnymi vedľajšími dôsledkami na človeka a životné prostredie, preto sa snažíme v maximálnej miere uplatňovať princípy integrovanej ochrany rastlín. Okrem iného to znamená obmedzenie používania jedovatých chemických prípravkov iba na nevyhnutnú mieru a podporu činiteľov tzv. biologickej ochrany rastlín. Tu sa práve prejavuje výhoda vysokej druhovej diverzity živočíchov v prostredí botanickej záhrady, keďže sú tu vhodné podmienky výskytu aj pre množstvo prirodzených nepriateľov bežne sa vyskytujúcich škodcov rastlín. Ide predovšetkým o predátory a parazitoidy, ktoré regulujú aj početnosť nežiaducich druhov väčšinou na akceptovateľnú úroveň spontánne a bez potreby nejakých dodatočných opatrení zo strany pestovateľa. Ojedinelé reálne ťažkosti so škodlivými druhmi pestovaných rastlín tak predstavujú iba malú časť problémov, ktoré by sa však mohli prejavovať v oveľa väčšej miere pri neuváženej aplikácii jedovatých biocídov a potlačení tzv. prirodzeného odporu prostredia.

Možnosti štúdia a výskumu

Botanická záhrada ako súčasť Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach predstavuje veľmi cenný zdroj možností praktických ukážok pri výučbe študentov rôznych prírodovedných odborov, vrátane zoológických disciplín. Medzi uvádzanými publikáciami sa nachádza viacero záverečných prác študentov Prírodovedeckej fakulty tejto univerzity. Výskum založený na živočíšnej zložke prítomnej v tomto areáli môže mať najrôznejšie podoby, od riešenia vybraných úzko špecializovaných problémov až po komplexné ekologické hodnotenia. Z hľadiska skúmania zložitosti prírodných vzťahov by bolo dobré zdôrazniť význam kontinuity dát zisťovaných na jasne vymedzenom území. Je možné tu porovnávať údaje o výskyte jednotlivých živočíšnych skupín navzájom v priebehu času a v kontexte zdokumentovaných historických zmien ostatných zložiek prostredia. Málokteré monitorované plochy inde poskytujú takéto rozmanité údaje dlhší čas. Hoci aj areál košickej botanickej záhrady má z tohto hľadiska svoje nevyužité rezervy, kontinuita doteraz zhromažďovaných informácií je veľmi cenná nielen pre poznanie všeobecnejších ekologických vzťahov, ale aj kvôli možnostiam uplatnenia, napr. v praktickej ochrane pestovaných rastlín.

Hrozí narušenie celistvosti a ochudobnenie územia?

Je snahou sprístupniť verejnosti aj tie menej známe hodnotné prvky areálu diskutované v článku, napr. aj formou náučných chodníkov a špecializovaných zariadení. Situáciu však komplikuje najmä neusporiadanosť časti pozemkov, na ktorých sa mnohé z opísaných zaujímavostí nachádzajú. Terajší stav je do veľkej miery spôsobený nepochopiteľným rozhodnutím dať štátne pozemky pod fungujúcou botanicou záhradou do vlastníctva vybraným reštituentom ako náhradu v súvislosti s inými nárokmi. Odvtedy boli tieto pozemky botanickej záhrade prenajímané, avšak bez možnosti adekvátneho využitia. Na jednej strane to prospelo tým druhom živočíchov, ktoré sú citlivé na častejšie vyrušovanie, na druhej

Foto: M. Suvák

Veverica stromová (*Sciurus vulgaris*) na budove botanickej záhrady

strane však návštevníci nemali možnosť primerane využiť aj túto časť botanickej záhrady. Problém sa rieši dlhodobo a doteraz iba čiastočne. V poslednom období sa však už otvorene hovorí o stavebnom využití týchto pozemkov, čo je aj v súvislosti s platnou ochranou územia úplne absurdné. Z niektorých strán tiež zazneli názory, že sporné územie nie je dostatočne využívané, a preto pre botanicú záhradu nie je potrebné. Tento omyl však vyplýva z nedostatočnej znalosti problematiky a je ľahko vyvráťiteľný nielen z botanickeho hľadiska, ale aj s ohľadom na vyššie rozvedené iné prírodné hodnoty a funkcie územia. Tvrdenia, že zabratím časti pozemkov na stavebné účely, či už odštiepením, fragmentáciou celistvého územia BZ alebo vytvorením zastavaných klínov zasahujúcich do areálu medzi vybrané staršie stromy, nedôjde k narušeniu funkcie botanickej záhrady svedčia o úplnom odtrhnutí od prírody a nepochopení jej základných princípov. Žiadny prvok tu nemožno posudzovať izolovane a ignorovať početné ekosystémové vzťahy k iným živým aj neživým elementom prostredia. Už len napr. z pohľadu ponechaných stromov by došlo k drastickému zmene svetelného aj vlhkového režimu, na ktorý boli počas rastu dlhodobo adaptované, nehovoriac o zvýšenom riziku mechanického poškodenia a následných fytopatologických problémov. Z pohľadu fauny by takýto zásah znamenal buď úplnú stratu niektorých biotopov, najmä v rovinatej časti (mokrad), alebo ich zúženie či fragmentáciu, čo by pri mnohých druhoch viedlo k ich vymiznutiu z predmetného územia. V tejto súvislosti prejavovaná nevedomosť naopak potvrdzuje potrebu osvetových a vzdelávacích inštitúcií podobného typu, akým je aj košická botanická záhrada.

Spoločenský význam

Botanická záhrada v súčasnosti predstavuje veľmi hodnotný krajinný prvok a významné biocentrum na okraji Košíc, druhého najväčšieho mesta na Slovensku. Výskyt pestrej škály vzácných, chránených či inak zaujímavých druhov živočíchov to len potvrdzuje. Nezastupiteľný vplyv tohto bohatého rezervoáru organizmov na okolitú ľudskými zásahmi ovplyvňovanú krajinu bude v budúcnosti ešte významnejší. Areál poskytuje možnosti oddychu v príjemnom prostredí a je zdrojom rozmanitých informácií o prírode aj pre tých najnáročnejších návštevníkov zo Slovenska aj z celého sveta

V roku 2002 bol vyhláskou krajského úradu v Košiciach č. 1/2002 z 21. 3. 2002 vyhlásený Chránený areál Košická botanická záhrada „za účelom ochrany významného didaktického a vedecko-výskumného pracoviska, ktoré sa ako jediné na východnom Slovensku sústreďuje na zachovanie genofondu divo rastúcich a kultúrnych druhov flóry trópov a mierneho pásma, a ktoré je významným krajínovorným a ekostabilizačným prvkom intravilánu Košíc“. Renomé tejto botanickej záhrady potvrdzuje aj jej účasť v Medzinárodnom združení botanických záhrad a arborét (BGCI). Ako naznačujú aj uvedené faunistické dáta, v priebehu času ekologická hodnota územia narastá. Tento trend by mal do budúcnosti pokračovať najmä v súvislosti s pribúdáním podielu starých stromov, na ktoré bývajú naviazané aj mnohé ďalšie jedinečné druhy živočíchov. Podobnú situáciu možno vidieť aj v iných významných botanických záhradách či parkoch aj v blízkosti, či dokonca priamo v centrách niektorých veľkých európskych miest. Určite aj tam ide o mimoriadne lukratívne pozemky, ktoré ale majú pevné hranice a nenahraditeľný účel. Preto je nemysliteľné, aby v rámci týchto objektov niekto čo i len uvažoval o ich okrasení či rozdrobení a zastavaní. Verme, že jednoznačne preukázateľný verejný záujem povedie k zachovaniu tejto botanickej záhrady v rámci súčasných hraníc a usporiadanie pozemkov uvoľní ruky pri ďalšom zveľďovaní tohto územia.

Martin Suvák

Botanická záhrada UPJŠ v Košiciach

Foto: M. Suvák

Sociálne parazitický druh mravca *Myrmoxenus ravouxi* (dole) a hostiteľský druh *Temnothorax affinis* (hore) v dutej orechovej vetvičke. Nález *M. ravouxi* v areáli botanickej záhrady predstavuje po vyše 70 rokoch iba druhý publikovaný výskyt na Slovensku

Obnova európskeho priemyslu

„Nemôžeme naďalej dovoľovať, aby sa priemysel strácal z Európy. Naše údaje sú veľmi jasné: európsky priemysel môže vykazovať rast a vytvárať pracovné miesta. Dnes sme predložili podmienky na udržateľný priemysel budúcnosti v Európe, na rozvoj potrebných investícií do nových technológií a na opätovné vytvorenie prostredia, ktoré je priaznivé z hľadiska dôvery i podnikania. Vzájomnou spoluprácou a obnovením dôvery môžeme dosiahnuť návrat odvetvia priemyslu do Európy.“

Antonio Tajani, podpredseda Európskej komisie a komisár pre priemysel a podnikanie

Európska komisia (EK) prijala 10. októbra 2012 oznámenie KOM(2012)582 s názvom **Silnejší európsky priemysel v prospech rastu a oživenia hospodárstva – Aktualizácia oznámenia o priemyselnej politike**. V oznámení sa uvádza, že Európa musí zabrániť zmenšovaniu úlohy odvetvia priemyslu v 21. storočí, aby sa realizoval udržateľný rast, vytvárali sa kvalitné pracovné miesta a čelilo sa spoločenským výzvam. Okamžité opatrenia by mali prispieť k zvráteniu súčasného klesajúceho trendu, pričom cieľom je zvýšiť podiel odvetvia priemyselnej výroby na HDP EÚ do roka 2020 z terajších 15,5 % až na 20 %. EK preto navrhla celý rad prioritných opatrení na podnetenie investícií do nových technológií, zlepšenie podnikateľského prostredia, uľahčenie prístupu na trhy a k financiam, najmä malým a stredným podnikom, a na zabezpečenie, aby zručnosti zodpovedali potrebám odvetvia priemyslu.

Európska komisia v tomto oznámení navrhla partnerstvo medzi EÚ, členskými štátmi a odvetím priemyslu, aby sa výrazne zvýšili investície do nových technológií a aby sa Európe poskytla konkurenčná výhoda so zreteľom na **novú priemyselnú revolúciu**. Po rozsiahlej verejnej konzultácii EK navrhla zamerať investície a inovácie spoločne na týchto šesť prioritných akčných línií: pokročilé výrobné technológie, kľúčové podporné technológie, biovýrobky, udržateľná priemyselná politika a politika pre oblasť stavebníctva a suroviny, ekologicky čisté vozidlá a inteligentné siete.

Európsky priemysel má dobrú pozíciu na plnenie tejto úlohy: Európa zaujíma vo svete vedúce postavenie v mnohých strategických sektoroch, napr. v automobilovom priemysle, aeronautike, inžinierstve, kozmickom priestore, chemickom a farmaceutickom priemysle. Na odvetvie priemyslu naďalej pripadajú 4/5 vývozu z Európy a 80 % európskeho vývozu aj investícií súkromného sektora v oblasti výskumu a vývoja pochádza z odvetvia výroby.

Oznámenie o priemyselnej politike sa opiera o oznámenie **Integrovaná priemyselná politika vo veku globalizácie**, ktoré EK prijala 28. októbra 2010 (KOM(2010)/614) ako súčasť stratégie Európa 2020 a aktualizuje ho. Zameriava sa na posilnenie priemyselnej konkurencieschopnosti s cieľom podporiť oživenie hospodárstva a umožniť prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo efektívne využívajúce zdroje. Strategický prístup navrhnutý v roku 2010 naďalej platí v plnej miere, pokiaľ ide o dosiahnutie dlhodobějších cieľov, a pri jeho vykonávaní sa zaznamenal veľmi dobrý pokrok.

Hlavné výzvy pre priemysel v roku 2010:

- využitie príležitostí, ktoré ponúkajú nové medzinárodné trhy a reakcia na silnejúcu globálnu hospodársku súťaž vrátane oblasti prístupu k surovinám,
- kľúčová úloha jednotného trhu a vytvorenie priaznivého podnikateľského a obchodného prostredia, najmä pre malé a stredné podniky,
- význam technológií a inovácií, predovšetkým nových pokrokových technológií, medziodborovej inovácie a IKT,
- zvýšenie efektívnosti využívania energií a zdrojov a prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo,
- nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a potreba riadenej reštrukturalizácie.

Finančne dostupný a spoľahlivý prístup k energii a surovinám sa stáva čoraz dôležitejším, keďže na ne pripadá v mnohých odvetviach značná časť nákladov. Pokiaľ ide o elektrickú energiu, európsky priemysel čelí v priemere vyšším cenám než odvetvia priemyslu v iných vyspelých ekonomikách, akými sú USA, Kanada, Mexiko a Kórea, a tento rozdiel v cene sa v poslednom desaťročí zväčšil. Pri vymedzovaní budúcich energetických politík by sa mal dôkladne zvážiť vplyv na cenu energie v Európe. Ku kľúčovým prvkom v tomto ohľade patrí účinná realizácia plne efektívneho vnútorného trhu s energiou, viac investícií do energetickej infraštruktúry, ďalšia diverzifikácia zdrojov energie a zvýšená energetická efektívnosť.

Európska komisia v aktualizovanom oznámení navrhla aktívny prístup k priemyselnej politike na základe týchto štyroch hlavných prvkov:

1. EÚ musí poskytnúť vhodné rámcové podmienky na podnetenie nových investícií, urýchlenie preberania nových technológií a podporu efektívnosti využívania zdrojov. Patria sem technické predpisy a pravidlá vnútorného trhu, rovnako ako sprievodné opatrenia, akými sú projekty v oblasti infraštruktúry, výskumu, vývoja a inovačné projekty. Ako prvý krok sa v tomto oznámení navrhlo šesť prioritných oblastí na okamžité opatrenia.

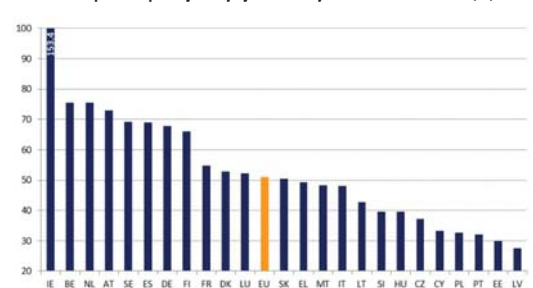
2. Vo fungovaní vnútorného trhu sú potrebné bezodkladné zlepšenia. Tieto sú uvedené v tomto dokumente i v Akte o jednotnom trhu II a zaoberajú sa nimi aj odporúčania pre jednotlivé krajiny, určené členskými štátom v kontexte európskeho semestra. Prispejú k zintenzívneniu obchodu na vnútornom trhu. Oživenie sa urýchli aj otvorením medzinárodných trhov. Rozvíjajúce sa ekonomiky s rýchlym rastom vo

Podiel priemyselnej výroby na HDP v roku 2011 v krajinách EÚ (%)

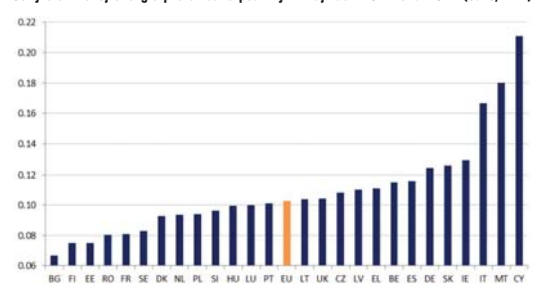
Zdroj: EK

Produktivita práce v priemyselnej výrobe v krajinách EÚ v roku 2011 (%)

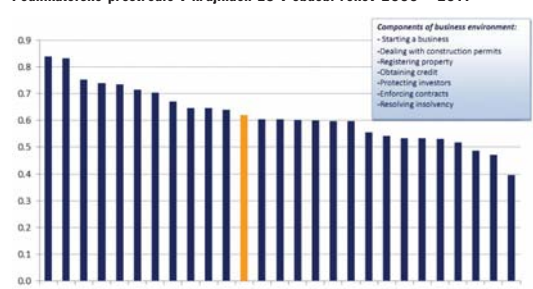
Zdroj: Eurostat

Ceny elektrickej energie pre stredné podniky v krajinách EÚ v roku 2011 (euro/kWh)

Zdroj: Eurostat

Podnikateľské prostredie v krajinách EÚ v období rokov 2006 - 2011

Zdroj: Svetová banka

svete ponúkajú firmám z EÚ, najmä malým a stredným podnikom, nové príležitosti na vývoz.

3. Investície a inovácie nie sú možné bez primeraného prístupu k financiam. Verejné zdroje už boli aktivované, aby sa zachovali investície do inovácií, predovšetkým v malých a stredných podnikoch. Úroveň a udržateľnosť, ktoré sú potrebné na financovanie investícií spoločnosťami z EÚ, sa však môžu zabezpečiť iba uvoľnením súkromných prostriedkov. Zlepšenie prístupu ku kapitálovým trhom je preto ďalším

Foto: Juraj Kostúrik

Mníchov – pohľad na priemyselný areál v okolí centrál BMW a olympijský štadión

dôležitým predpokladom zvyšovania konkurencieschopnosti Európy.

4. Kľúčom k úspechu priemyselnej politiky sú okrem toho aj sprievodné opatrenia na zvýšenie investícií do ľudského kapitálu a zručností. Z hľadiska prípravy pracovnej sily na transformácie v oblasti priemyslu sú nevyhnutné politiky, ktorých cieľom je vytváranie pracovných miest a nástroje na predvídanie potrieb týkajúcich sa zručností.

V záujme zabezpečenia riadneho vykonávania týchto opatrení bude EK dôkladne monitorovať niekoľko kľúčových premenných:

1. **Investície.** Tvorba hrubého fixného kapitálu vyjadrená ako podiel HDP v roku 2011 predstavovala 18,6 %. Pred krízou dosiahla v roku 2007 úroveň 21,25 % HDP. Investičné úsilie potrebné na zlepšenie produktivity by vyžadovalo, aby sa v roku 2015 dosiahli predkrízové úrovne investícií a aby sa do roku 2020 dosiahli priemerné úrovne vo výške presahujúcej 23 %. Investície do zariadení sa v súčasnosti pohybujú medzi 6 a 7 % HDP. V záujme zlepšenia produktivity a zavádzania nových technológií by malo dôjsť do roku

2020 k obnove predkrízových úrovní a k stabilnému rastu v miere nad 9 % HDP.

2. **Obchod na vnútornom trhu.** V súčasnosti je tesne pod hranicou 21 % HDP. Na posilnom vnútornom trhu by táto miera mala do konca roku 2020 dosiahnuť 25 %.

3. **Malé a stredné podniky.** V súlade s cieľmi EK, týkajúcimi sa trhu v rámci hlavnej iniciatívy Digitálna agenda, by sa počet malých podnikov, zapojených do elektronického predaja mal zvýšiť a dosiahnuť 33 % do roku 2015. Podľa prieskumu z roku 2009 predstavoval podiel malých a stredných podnikov, vyvážajúcich v rámci vnútorného trhu 25 %. Strednodobým cieľom je, aby malé a stredné podniky pôsobili v rovnakej miere na trhoch mimo EÚ ako na vnútornom trhu.

Spĺnenie týchto cieľov umožní reindustrializáciu EÚ, čo znamená, že podiel priemyslu vyjadrený ako percento HDP sa zvýši zo súčasnej úrovne cca 16 % až na 20 % v roku 2020.

Priemyselná výroba na Slovensku

Slovenská republika v rámci podielu priemyselnej výroby na HDP získala v roku 2011 spomedzi krajín EÚ prvé miesto, v rámci produktivity práce v priemyselnej výrobe dosiahla 12 miesto. Ceny elektrickej energie pre stredné podniky v SR patrili medzi piate najvyššie a podmienky na podnikanie v SR v období rokov 2006 – 2011 boli pod priemerom krajín EÚ (celkovo 16 miesto).

Obnova priemyslu na Slovensku je v prvom rade založená na vonkajšom dopyte a silnej výrobní činnosti, ktorá svojou činnosťou pôsobí negatívne na životné prostredie. Dovoz technológií do SR tvoril zdroj rastu produktivity. Avšak ďalší potenciál rastu je obmedzený kvôli nižším zahraničným investíciám. Slovenská priemyselná základňa je relatívne úzka a ekonomika by mohla ťažiť z diverzifikácii služieb. Relatívne malé zvýšenie inovačnej kapacity nevyvolalo významný posun smerom k väčšej znalostnej ekonomike. Hoci transparentnosť verejného obstarávania a činnosť súdnych orgánov sa v poslednej dobe trochu zlepšila, slabšia činnosť inštitúcií a problémy vo verejnej správe stále vplývajú na produktivitu podnikov a zostávajú veľkou výzvou. Kombinácia vysokých cien energií a vysokej energetickej náročnosti predstavuje ďalší problém (pozri Prehľad konkurencieschopnosti v 27 členských štátoch, MEMO/12/760 z 10. 10. 2012).

Na záver – pohľad na budúcnosť

Európska únia plánuje zvýšiť podiel priemyselnej výroby na HDP. V dôsledku zvýšenia priemyselných aktivít dôjde i k negatívnym vplyvom na životné prostredie. Vzniká otázka, akým spôsobom sa dosiahne zvýšený podiel priemyselnej výroby na HDP? **Bude to cestou zeleného rastu?** William Hynes, politický analytik výboru OECD pre rozvojovú pomoc a koordinátor správ zeleného rastu OECD, o zelenom raste napísal: „Zdá sa, že zelený rast ponúka veľa potenciálu. V tejto súvislosti sa musíme opýtať sami seba: Čo všetko bude potrebné urobiť, aby sme dosiahli to, čo hľadáme? Možno nie revolúcia, ale seriózne prehodnotenie toho, ako myslíme, konáme a rastieme.“

Ing. Juraj Vall

Slovenská agentúra životného prostredia, Banská Bystrica

Trnavská automobilka pomáha životnému prostrediu

Trnavská automobilka PSA Peugeot Citroën Slovakia pokračuje v stratégii trvalo udržateľného rozvoja a v podpore rozvoja vedy, výskumu a vývoja na

Slovensku. Od jesene 2012 začala pestovať na svojej doposiaľ nevyužívanej ploche 45-tich hektárov trávnaté a dätelinovo-trávnaté porasty. Energetický potenciál zelenej biomasy z porastov sa využije v bioplynových staniciach na produkciu bioplynu. Cieľom pilotného projektu, ktorý trnavský závod realizuje v úzkej spolupráci s *Centrom výskumu rastlinnej výroby (CVRV) Piešťany*, je produkcia biomasy na bioenergetické využitie. Toto bude mať pozitívne environmentálne dopady, najmä zníženie prašnosti a erózie pôdy v areáli, udržiavanie vody a oxidu uhličitého v pôde. V neposlednom rade táto kooperácia predstavuje príspevok automobilového závodu k rozvoju a využívaniu obnoviteľných zdrojov energie.

Výskum bude orientovaný na získanie potenciálne najvhodnejšieho rastlinného materiálu pre bioplynové stanice. Prednosťou dätelinovín je ich fyto-sanitárny význam a tiež schopnosť zachytávať dusičnany a viazať vzdušný dusík, ktorého transformáciou do pôdy sa stávajú viac-menej sebestačnými vo výžive. Navyše sú schopné akumulovať uhlík v pôde, čím prispievajú k pozitívnej bilancii skleníkových plynov. Ekonomická výhoda spočíva v symbióze dätelovín s hrčkotvornými baktériami, v tvorbe humusu a vynášaním niektorých živín z hlbších pôdnych horizontov (P, Ca, Mg a i.), čím sa docieľi zníženie potreby aplikácie anorganických hnojív a aj celkové náklady. Trávy pôsobia ako najefektívnejší biofilter, ktorý zachytáva dusičnany, ale aj exhaláty z priemyselných podnikov.

Foto: PSA Slovakia

Produkcia biomasy v areáli trnavskej automobilky

Na ploche 45 hektárov sa vyprodukuje ročne takmer 1 000 ton biomasy, z ktorej sa v bioplynovej stanici získa viac ako 200 MWh elektrickej energie a 220 MWh tepla. Zároveň trávnaté porasty na tejto ploche dokážu viazať oxid uhličitý v množstve viac ako 60 ton ročne. Na porovnanie: priemerná spotreba elektrickej energie na výrobu jedného automobilu je 370 kWh a produkcia oxidu uhličitého na výrobu jedného automobilu je 80 kg.

Ing. Ladislav Halasz, PhD., PSA Trnava,
Ing. Lucia Gajdová a Ing. Radoslav Kabašta, CVRV Piešťany

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (LIII.)

Anthrópos zoon politikon/Človek je spoločenský živočích.
Aristoteles (384 - 322 pred n. l.)

Stovky miliónov rokov k Adamovi

Už počas antropogenézy v rámci hominizácie a sapiencie ľudia a ich predchodcovia začali ovplyvňovať najskôr zberom a lovom svoj environment do takej miery, že okrem nepriaznivých zmien prírodných podmienok boli aj z tohto dôvodu

Proconsul africanus

nútení migrovať, hľadať si vhodnejšie životné prostredie. Spočiatku išlo o obživu, neskoršie aj o bezpečné budované bydlisko a prírodné suroviny na zhotovovanie zbraní a nástrojov. Napriek tomu, že štádiová teória o vývoji človeka (polopica - opica - ľudoop/australopitek - opočlovek/archantrop - pračlovek/paleoantrop - človek/neantrop) sa už považuje za prekonanú, vplyv primátov v rôznych stupňoch vývoja a na rozličných miestach Zeme na zmeny životného prostredia nemožno poprieť; v súčasnosti už v globálnom rozsahu hlavne vplyvom posledného zachovaného poddruhu rodu Homo - dnešného človeka. K zmenám environmentu a k vyhynutiu viacerých druhov trefohorných a štvrtihorných živočíchov však určite prispeli aj jeho predchodcovia alebo súkmeňovci, aj keď možno nie do takej miery ako prírodné javy. Tie sa určite podieľali aj na ich vyhynutí, ale aj naopak, na vzniku a vývoji života na Zemi. Najnovšie výskumy v Národnom parku Etosha a ďalšie v Namíbii dokonca preukazujú posun zrodu prvých najjednoduchších mohobunkovcov do obdobia pred 760 mil. rokov, teda viac o 200 mil. rokov než sa doteraz predpokladalo (na vznik cicavcov asi pred 220 - 210 mil. rokov bolo teda potrebných pre Stvoriteľa cca 540 mil. rokov; druhov podobným súčasným cicavcom so vznikom asi pred 125 mil. rokov až 635 mil. rokov). Tým sa posúva dozadu celkovo aj vznik ríše Animalia, ktorej vývoj ovplyvnili najmä zmeny klímy, púštnatenie, zaladnenie, potopy, požiare, dopad asteroidov, radiácia, zvýšený obsah metánu v atmosfére (v určitých obdobiach len bylinožravce ročne vyprodukovali až 10 miliárd kg tohto plynu; v súčasnosti hrozí jeho enormné uvoľnenie rozmrznutím permafrostu), kontinentálny drift, transgresia a regresia mora, sopečná činnosť, pomerne rýchle radikálne zmenšenie rozlohy lesov, ohrozenie mikroorganizmami, väčšia adaptabilita alebo konkurencieschopnosť iných živočíchov, napríklad hľodavcov. V zlomku času existencie života na Zemi sa k týmto prírodným javom pridal ďalší - človek. Jeho schopnosti síce ničia jeho vlastný environ-

ment a pričinní sa už aj o vyhynutie množstva chordátov, vrátane viacerých druhov primátov a ostatných druhov ľudí, pričom jeho správanie nezodpovedá ohrozeniu jeho bytia. Poznatky o samom sebe a životnom prostredí sú stále pre jeho zachovanie a vlastné prežitie posledného poddruhu rodu Homo úplne nedostatočné. Veď dodnes ešte ani nevieme, či sa primáty vyvinuli z hmyzožravcov na stromoch (arboreálna hypotéza) alebo na zemi (terestriálna hypotéza). Ak teda niekto povie, že sme zlezli zo stromov, nemusí to byť pravda, ak niekto povie, že život na Zemi vznikol za starozákonné dva dni tiež nie (piaty a šiesty deň Genesis museli trvať zrejme metaforicky každý asi po 380 mil. rokov). Faktom ostáva, že z dnešných zvyšných 53 rodov primátov s 211 druhmi, s ktorými sa rezolútne odmietame čo i len priravnávať (v mnohých krajinách však neodmietaťme ich konzumáciu skoro ako prejav inak potláčaného „kanibalizmu“), väčšina žije na stromoch, kde si ľahšie hľadá potravu (plody, listy, hmyz) a cíti sa bezpečnejšie pred predátormi. Desiatky druhov ľudoopov a opočlovek však zanechávajú svoju stopu prevažne na zemi. Väčšiu alebo menšiu (absolútne i relatívne) v environmente ešte viac pralúdia a hlavne dnešní ľudia. Tých od paleocenných typických paromomyoidných plesiadapoidovcov (napríklad *Plesiadapis tricuspidens* Gervais, 1877 z Francúzska a následne ďalších 14 druhov, žijúcich koncom paleocénu od Európy cez Grónsko po Severnú Ameriku; *Carpolestes simpsoni* Bloch and Gingerich, 1998 z amerického Wyomingu) delí asi 58 - 56 mil. rokov, od najstarších paleocenných celistvosobližných okálloidných primátoidov (*Altiatlasius koulchii* Sigé et al., 1990 z Maroka) asi 57 mil. rokov, od paleocénno-eocenných celistvosobližných omomyovitých primátoidov (napríklad euroázijských *Teilhardina asiatica* Ni et al., 2004 a T. belgická *Teilhard de Chardin*, 1927, amerických *T. americana* Bown, 1976 a *T. magnoliana* Beard, 2008) asi 56 - 46 mil. rokov, odčlenených od eocenných azibiovitých bazálnych členitvosobližných primátoidov (napríklad *Azibius trerki* Sudre, 1975 a *Algeripithecus minutus* Godinot&Mahboudi, 1992 z alžírkej formácie Glib Zegdou), od najstarších eocenných celistvosobližných simiasovitých primátov (napríklad *Eosiamias centennicus* Beard et al., 1994 a *E. sinensis* Beard et al., 1996 z Číny; *Bahinia pondaungensis* Jaeger et al., 1999 z Barmy) asi 45 - 40 mil. rokov, od eocénno-oligocenných archaických antropoidných primátov (napr. *Proteopithecus sylviae* Simons, 1989 z egyptského Fajjúmu, *Afrasia djdjidiae* Chaimanee et al., 2012 z Barmy, *Siamopithecus eocaenus* Chaimanee et al., 1997 z thajského Krabi) asi 38 - 33 mil. rokov, od úzkonosých oligopitekoidovcov (napríklad *Oligopithecus savagei* Simons, 1962 a *Catopithecus browni* Simons, 1989 z Egypta) asi 37 - 33 mil. rokov, od oligocenných úzkonosých propliopitekoidovcov (napríklad *Aegyptopithecus zeuxis* Simons, 1965 a *Propiopithecus chirobates* Simons, 1965 tiež z egyptského Fajjúmu) asi 30 - 28 mil. rokov, od medzičlánku medzi opicami a ľudoopmi (*Saadanius hijazensis* Zalmout et al., 2010 zo Saudskej Arábie neďaleko Mekky) asi 28 - 24 mil. rokov, od miocénneho bezchvostého hominoida (*Proconsul africanus* Hopwood, 1933) asi 23 - 14 mil. rokov a od jedného z možných predkov súčasných ľudoopov/hominidov - keňa-piteka (*Kenyapithecus wickeri* Leakey, 1962 z Kene) asi 14 mil. rokov.

Uplynulo iba sedem miliónov rokov od vzniku prvého hominida?

Trvalo asi 7 mil. rokov, kým sa po keňapitekovi objavil v Čade prvý známy hominid (*Sahelanthropus tchadensis* Brunet et al., 2002) a ďalších vyše 4,5 mil. rokov vo východnej Afrike prvý známy hominid - človek zručný (*Homo habilis* Leakey et al., 1964) z Olduvai v Tanzánii (tu koexistoval s hominidom *Paranthropus boisei* Leakey, 1959) a jeho súkmeňovci z Turkanskej kotliny v Keni - človek turkanský (*Homo rudolfensis* Alexeev, 1978) a človek pracujúci (*Homo ergaster* Groves&Mazak, 1975), ktorý opustil Afriku, aby sa z neho vyvinuli človek vzpriamený (*Homo erectus* Dubois, 1892 už pred 1,9 - 1,5 mil. rokov žijúci v Číne) a mladší (pre dnešné ľudstvo rozhodujúci) človek heidelbergský (*Homo heidelbergensis* Schoetensack, 1908). Kým tento druh osídlil environment od Južnej Afriky po Veľkú Britániu až Čínu, Vietnam a Indonéziu, jeho údajný fylogenetický nástupca - človek predchodca (*Homo antecessor* Bermúdez de Castro et al., 1997) podľa nálezov zatiaľ len Pyrenejský polostrov, využívajúc nástroje oldowanu a acheulénu. Fosílné zvyšky prvých hominidov s bazaltovými a rohovcovými nástrojmi spred 2,3 mil. rokov však objavili v roku 1994 v etiópskej hadarskej lokalite Makaamitalu, ďalšie spred 2 mil. rokov v roku 1996 pri eritrejskom meste Asmara v Danakilskej púšti. V tom čase už primáty obývali Zem asi 55 mil. rokov.

Z rodu Homo prežil len jeden poddruh

Za zvyšných 2 mil. rokov rod Homo vplyvom kultúrnej tvorby preukázal svoju environmentálnu adaptabilitu a životaschopnosť s dominanciou jediného zvyšného poddruhu s počtom vyše 7 miliárd jedincov, ktorí nelikvidujú len iné živočích, ale sa priamym zabíjaním (vo vojnách, povstaniach, revolúciách, genocídami, democídami, vraždami, ..., samovraždami) alebo nepriamo (zamedzením prístupu k vhodnému a bezpečnému environmentu, umožňujúcemu uspokojovať základné biologické potreby, ako aj nezvládnutím moderných technológií) redukovujú tiež navzájom. Pritom pravdepodobne ešte pred 15 000 rokmi koexistoval s ďalšími

Hirošima 6. augusta 1945 (do 5 rokov asi 271 tis. obetí)

Mongolli Tímúra Chromého/Tamerlána (1336 – 1405) ničia Mikrit a stavajú vežu z hláv jeho obyvateľov

tromi druhmi rodu Homo, z ktorých sa dva zrejme vyvinuli ako „pygmoidi“ v stiesnených ostrovných podmienkach indonézskeho ostrova Flores (človek floreský nazývaný Ebu Gogo pravdepodobne so súkmeňovcom na Sumatre, tradovaného ako Orang Pendek) a mikronézskeho ostrova Palau (človek palauský). Tretí človek neandertálsky (včasný – protoneandertálec pred 230 000 – 80 000 rokmi, klasický pred 80 000 – 40 000 rokmi, neskorý/prechodný pred 40 000 – 24 000 či ešte pred 15 000 rokmi) z Euroázie od Gibraltaru a Pontnewydu/Bontnewydu vo Walese (už pred 200 000 – 175 000 rokmi) až po Uzbekistan (Tešik-Taš, Obi Rakhmat) bol v roku 1995 znova potvrdený ako samostatný druh, dosahujúci hmotnosť cca 77 kg, výšku 163 cm a kapacitu ľubky až 1 300 – 1 750 cm³, teda väčšou ako Homo sapiens z Omo 2 (1 435 cm³) alebo kromaňonec (cca 1600 cm³). Neandertálec žil v prvotnrodovej spoločnosti, zosnulých pochovával s kvetmi a liečivými bylinami, ich hroby vystielal konármi, ovládal jednoduché liečebné praktiky, prenosne používal oheň, v komunikácii využíval neznámu reč. Dokázal budovať štvoruholníkové kamenné ohrady/obydlia, napríklad už pred 47 600 rokmi pri vchode do francúzskej jaskyne Bruniquel z nalámanej kvapľovej výzdoby. Nevedno či pre človeka rozumného predstavoval konkurenciu alebo s ním koexistoval s možnými prípadmi medzidruhového kríženia bez potomkov. Jedno je isté, že ho neprežil a „len nedávno“ vyhynul tak, ako aj jeho o málo starší africký súkmeňovec človek rodézsky (Homo rhodesiensis Woodward, 1921), ktorý žil v Zambii (Broken Hill/Kabwe) pred 300 000 – 125 000 rokmi a podľa nálezu z Iwo Eleru Shull v Nigérii v roku 1965 dokonca ešte pred 13 000 rokmi. Niektoré archeologické a paleontologické nálezy tak stále preukazujú značné nezrovnalosti vo vývoji oproti uznávaným teóriám. K takým patrí v roku 1996 nálež pozostatkov človeka z austrálskej lokality Jinmium spred 116 000 rokov, keď v Austrálii ešte nemal existovať. Taktiež objav z jaskyne Azychskaja v Arménsku poukazuje na prechodnú formu medzi neandertálcom a človekom heidelberským spred 120 000 – 100 000 rokov. „Neandertálcoví“

spred 150 000 rokov z jaskyne Mugharet el-Zuttiyeh južne od Haify v Galilei nevytvára tvár tak dopredu ako jeho pribuznému z chorvátskej Krapiny. Človek rozumný (Homo sapiens) z marockých lokalít Mugharet el-Aliya a Jebel Irhoud (spred 60 000 – 40 000 rokov) naopak vykazujú neandertálne znaky; obdobne z krymského Starosel'ja (spred 35 000 – 30 000 rokov) a izraelských jaskýň Mugharet es-Skhul v hore Carmel a Qafzeh pri Nazarete (spred 100 000 – 90 000 rokov), neďaleko ktorého v jaskyni Kebara 2 žili ešte pred 55 000 rokmi neandertálci. Títo však už z celej Euroázie asi pred 40 000 rokmi, keď populácia Homo sapiens s rodovou matriarchálnou spoločnosťou dosiahla asi 3 mil. jedincov (asi ako dnešný Madrid), začali miznúť, až úplne vyhynuli.

„Veľká noha“ – skutočnosť alebo legenda?

O niektorých obrovitých primátoch, pripomínajúcich len „nedávno“ vyhynutého orangutanovitého gigantopiteka (Gigantopithecus blacki von Koenigswald, 1935 asi spred 1,2 – 0,25 mil. rokov), ktorý koexistoval s rodom Homo (asi najviac s druhom H. erectus) viac než 1 mil. rokov a vyhynul možno len pred 100 000 rokmi, tesne pred rozšírením človeka rozumného, už kolujú len legendy. V mnohých krajinách ľudia donedávna verili a niektorí veria dodnes v existenciu akýchsi obrov, ochlpených snežných mužov, gigantických hominoidovcov nazývaných spoločne „Veľká noha“ (Bigfoot). Ide napríklad o veľkého opočloveka zo Singapuru pomenovaného Bukit Timah, ktorý možno súvisí s malajským veľkým primátom Mawa/Orang Dalam. Od Laosu cez Vietnam až po Borneo údajne žil Tatutut, resp. Ujít, na Filipínach Manananggal (tiež na ostrove Negros vyhynutý veľký primát Amomongo a na ostrove Samar tzv. Muwa), v západnom Pakistane Barmanou/Barmanu/Baddmanus, v Japonsku Hibagon/Hinagon, v Číne a Mongolsku Yeren/Yiren/Yeh-Ren. Dodnes sa z Himalájí spomína „bájny veľký snežný muž Yeti“, avšak už menej Nyalmo a severnejší čínsky himalajský „Hnedý Yeti“ Xing-xing alebo južnejší „Indický Yeti“ Mande Barung/Burung z východnej Indie a Bangladéša. „Veľkú stopu“ zanechal po sebe aj Almas, ktorého od Kaukazu po Pamír rôzne národy volajú Kaptar, Mulen, Voita, Biabin-guli, Zana, Albasty, Abnauay, Bekbok, Golub-yavan, Auli-avan, Ksy-gjik, Očokoči, Gul-biavan, Mirygyd, ... Vo východnom Rusku sa spomína nejaký Tjutjuna/Čučunja/Čučunaa. Zdá sa, že išlo v minulosti o reálnu bytosť, obdobu juhoafrického Mono Grande alebo Maricoxi, austrálskeho Yowie/Yahoo, ale najmä amerického Sasquatch/Skookum z Kordiller od kanadskej Britskej Kolumbie po americký štát Washington. V Murphysboro v štáte Illinois „Veľkú nohu“ predstavoval Big Muddy/Monster, v štáte Arkansas Fouke Monster, v štáte New York Cardiff Giant, v štátoch Ohio a Iowa Grassman, v Missourii MoMo, v Arizone Mogollonské monštrum Mug-ee-yun, na Floride primát Skunk Ape/Stink Ape/Myakka Ape, v Minnesote Chaska, resp. Minnesotský snežný muž tzv. Homo pongoides. Tsul'Kalzu zo západnej časti USA možno súvisí s kanadským Old Yellow Top a s aljašským veľkým Bushmanom (Tentským monštrum), miestnymi obyvateľmi známym ako Urayuli alebo Nantina či Arulataq. Z Južnej Ameriky sa uvádza veľký primát Ameranthropoides loysi (z Kolumbie) a hominid Cherufe (z Chile). Na Novom Zélande vraj žili Moehauské monštrum/Moehau/Maero a opočlovek

Toangians. Z Grónska sa spomína Homo gardarensis (?) a z Havajských ostrovov obrovitý Menehune. „Obri“ neobišli ani Európu, kde údajne žila opica Shug Monkey, škótsky Fearliath, Kentský opočlovek, známy ako anglická beštia z Tunbridge Wells a chorvátsky Vedi/Ved. Predpokladá sa, že väčšina týchto bytostí zaradených do kryptozoológie sú vymyslené alebo vedeckými poznatkami nepodložené.

Múdrosťou proti hlúposti a životom proti smrti alebo obrátene?

Zdroje, ktoré vynakladáme na zbrojenie a ničenie pohlcujú aj väčšinu financií, potrebných na rozšírenie vedeckých poznatkov o vývoji človeka a jeho environmentu. Získanie vedomostí o tom, odkiaľ pochádza a kam smeruje, o možnostiach a spôsobe vlastného prežitia ako posledného poddruhu rodu Homo aj bez tých zbraní, násilností a zbytočného plytvania ohromných prostriedkov, surovín, energií a intelektu na to, čo mu k prežitiu nepomôže, skôr naopak. Len invázia USA do kolískej civilizácie – mezopotámskeho Iraku – 20. marca 2003 pod zámienkou doteraz nepotvrdennej existencie zbraní hromadného ničenia, stála amerických daňových poplatníkov viac než 3 bilióny dolárov, samozrejme bez zohľadnenia obetí na životoch cca 4 000 amerických a 279 spojeneckých vojakov (Poliakov, Britov, Bulharov, Ukrajincov...), asi 30 tis. irackých civilistov, vyše 500 neirackých novinárov, zdravotníkov a podobne. K tomu treba prirátat zatiaľ len odhadované obrovské straty pretrvávajúcej desaťročnej vojny priamo na životoch (vrátane skoro každodennej samovraždy jedného amerického vojaka) a majetku (len z Irackého národného múzea počas invázie ukradli asi 170 tis. vzácných zbierkových predmetov a v strede starobylého Babylonu upravili plochu na pristávanie helikoptér) a nepriamo vplyvom úpadku ekonomiky. Ťažisko sa presunulo „samo o sebe“ zo strednej Európy a zakrvaveného Balkánu do arabského regiónu severnej Afriky (najmarkantnejšie do nedávno prosperujúcej Líbye) a na Blízky východ (okrem Palestíny, Libanonu a Kurdistanu najmä do Sýrie) a na neustále horúcu pôdu Afganistanu, kde asi už desaťročia leží niekomu na srdci osud tamojších kmeňov; spočiatku v Československu vytrénovaným sovietskym inváznym vojskám (1979 – 1989) alebo Usáma bin Ládínových freedom fighters/prominentných mužzahedínov, vycvičených a financovaných s podporou USA (podrobnejšie v enviroviedke Roháč na str. 303 – 304 knihy V tieni vyhasnutých sopiek), až po americkú inváziu v roku 2001. Po Druhej svetovej vojne krv tiekla aj v Kórei, Indonézii, Laose, Vietname, Kambodži, Nepále, Kuvajte, Jemene, Paname, Guatemale, Grenade, El Salvadore, Nikarague, Peru, Chile, Kongu, Angole, Mozambiku, Zimbabwe, Namíbi, Ugande, Burundi, Rwande, Čade, Sudáne, Nigérii, Libérii, Sierra Leone, Mali, Etiópii, Eritrei, Somálsku, Alžírsku, Bosne a Hercegovine, Kosove,

Machu Picchu po genocíde obyvateľov ríše Inkov Španielmi, objavené v roku 1911

Dobytie sídla jediného tureckého sandžaku na Slovensku vo Filakove cisárskymi vojskami 27. novembra 1593

Turci vstupujú do hlavného mesta Sedmohradska - Košic na pozvanie Štefana Bočkaja (1604)

Palestine, Libanone, Gruzínsku, Arménsku a v iných krajinách. Svoje si vytrpelo obyvateľstvo Maďarska, Československa, Srbska, Rumunska, Albánska, Kuby, Srí Lanky... Kým v Slovinsku skončila vojna za tri dni, chorvátsky „Domovinski Rat“ trval od 17. augusta 1990 do 12. novembra 1995. Straty na životoch prinášali a prinášajú všetky vojny (ročne s minimálne 1 000 bojovými obeťami – tak medzištátne, ako aj občianske a extrasystémové – antikoloniálne, národnooslobodzovacie...), ako aj ozbrojené konflikty (ročne s minimálne 25 bojovými obeťami). Peter Brecke takých konfliktov, kde zaznamenali 32 obeť ročne, identifikoval od 15. storočia do konca 20. storočia vyše 3 500. Z toho len v Druhej svetovej vojne zomrelo asi 72,5374 mil. ľudí, z toho bez likvidácie Židov 42,3267 mil. civilistov a 24,4567 mil. vojakov. O viac než 5 % obyvateľov prišlo Poľsko (16,09 %), Litva (14,12 %), Sovietsky zväz (13,77 % so stratou až 23,2 mil. ľudí), Lotyšsko (11,35 %), Portugalský Timor (11,0 %), Nemecko (10,82 %), Singapur (7,14 %), Juhoslávia (6,67 %), Maďarsko (6,3 %) a Indonézia (5,67 %). Obete v Číne dosiahli 20 mil. obyvateľov (3,78 %) a v Japonsku 2,6 mil. (3,61 %); v Československu 365 tis. (2,39 %, obdobne ako vo Fínsku, Holandsku a Albánsku). Samotná anihilácia Židov, Východných Slovanov, cigánov, homosexuálov, jehovistov, odporcov fašizmu, slabomyseľných a podobne sa odhaduje na 16,3 až 20,946 mil. ľudí, z toho do 6 mil. Židov, v prvom rade v Poľsku (3 mil.), Sovietskom zväze, Rumunsku, Československu a Maďarsku (cca 200 tis.). Kým Raphael Lemkin uviedol v roku 1944 na hromadné vyvražďovanie – zničenie (anihiláciu) pojem **genocída** (genocidium, od roku 1958 podľa Elie Wiesela tiež **holocaust**), Rudolph J. Rummel z Havajskej univerzity rozšíril tento termín na **democidum** (democidium ako „smrť vládov/štátnou mocou“). Faktom ostáva, že tento hrôzostrašný jav pôsobil na Zemi už tisícročia a bol príčinou vyše 100 mil. obeť len na západnej pologuli. Podľa amerického historika Davida E. Stannarda

(Oxford University Press, 1993) najväčšia genocída začala na Hispaniole po príchode Krištofa Kolumba a trvala do zmasakrovania Siousov pri Wounded Knee americkou armádou v roku 1890. Za 400 rokov táto genocída stála život asi 60 mil. Indiánov (redukciu ich populácie na 2,5 %), pričom pokračuje v Latinskej Amerike dodnes (v Guatemale Mayovia 1968 – 1996, v Brazílii ľud Tikuna 1988, Yanomami 1993, Rio Pardo 2006). Japonci po invázii na Pearl Harbor (1.12.1941) do konca vojny údajne zavraždili v Ázii do 9,5 mil. ľudí, z toho cca 4 mil. Číňanov. Známe sú aj genocídy, resp. democídy austrálskych aboríginov, Maorirov na Novom Zélande, Papuáncov „na ich ostrove“, ďalej Arménov, Asýrčanov, Grékov a Kurdov Turkami, Džungarov, Tibeťanov a Taipingských rebelov (1850 – 1864) v Číne, Čečencov, Ingušov, Kalmykov, Balkarov, Karačačov a ďalších národov v cárskom Rusku a Sovietskom zväze, Tamilov na Srí Lanke, Hererov a Namov/Namaqua v Namíbii, Tutsiov v Rwande, Poliakov vo Volyňsku a Haliči (Východnej Galícii) Ukrajincami pod vedením Dmytra Kľjačivského (1943-1944), Nemcov po Druhej svetovej vojne v Československu (najmä v oblasti Sudet), Hmongských rebelov v Laose (1975). Vyskytli sa na Filipínach, Zanzibare a Východnom Timore, v Argentíne (1976 – 1983), Mexiku, Dominikánskej republike, Kambodži počas vlády Červených Khmérovo (2 mil. obeť), v Severnej Kórei, Vietname, Indonézii, Bangladéši, Etiópii za vlády Mengistu Haile Mariama, Rovníkovej Guinei, Burundi, Somálsku, Sudáne, ale aj v Juhoslávii a Írsku. V Sovietskom zväze štát pripravil o život v rokoch 1917 – 1987 cca 41 mil. ľudí a v Číne v rokoch 1944 – 1987 cca 35 mil. ľudí. Asi najdlhšie trvali genocídy a perzekúcie Židov, v podstate už od čias Rímskej ríše až do 20. storočia (spočiatku vrátane kresťanov, ktorí neskôr likvidovali iných kresťanov, nielen z radov ariancov, katarov, albigenov, protestantov,...). Predtým Židia po príchode do Kanaánu sa snažili vyhľadiť alebo úplne pobili Amalékov, Midjáncov, Anákovcov, Amorejcov, Chetejcov, Perizejcov, Chivijcov, Gírgásejcov, Ammóncov, Efrajimovcov, Filištíncov a ďalšie národy, pričom zničili jedno z najstarších miest Jericho („Mesto i všetko, čo v ňom bolo, spálili ohňom.“ Kniha Józuova, Pád Jericha, 6/24), ako aj ďalšie mestá (Aj, Síchem...) s vyvraždením ich obyvateľov (vrátane 31 kráľov len na západnej strane Jordánu). Rímania takto likvidovali Púnov na konci 3. púnskej vojny (149 – 146 pred n. l.) po destrukcii a prekliatí Kartága. Možno podobne ničili Akkadci Sumer (asi 2340-2198 pred n. l.), Guteovia Akkad (asi 2198 – 2110 pred n. l.), Amoriti asi v roku 1894 pred n. l. celú poslednú Sumersko-akkadskú ríšu, Chetiti a Kasiti asi v roku 1594 pred n. l. Starobabylonskú ríšu. Nakoniec Asýrcania v roku 689 pred n.l. Babylon zrovnali so zemou. Vojská stále slúžili a slúžia na obranu vlastného alebo na dobývanie cudzieho environmentu; odjakživa spôsobili environmentálne škody a stáli štátnu kasu obrovské peniaze a zdroje. Zmenilo sa na tom niečo a zmení sa na tom niečo pri iluzórnom presadzovaní trvalo udržateľného rozvoja? Pri súčasnom zaužívanom spôsobe myslenia asi nie. Pri ataku meniaceho sa (degradujúceho) životného prostredia asi tiež nie, lebo vojenský potenciál zrejme bude využitý v boji za

životodarenejší a využitelnejší, bezpečnejší a vhodnejší environment. Dokedy? Vystávajú triviálne otázky: Prečo žijú Čína, USA a EÚ 5,42 mil. vojakov (z toho Čína 2,3 mil. zrejme nie na ovládanie Tibetu, Mandžuska alebo časti Mongolska), vynakladajú ročne na armády priznaných 871 miliardy eur (z toho USA 565 mld. eur) a vlastnia 8 890 atómových bômb (z toho USA vyše 8 000 asi na vyrovnanie „šachovej partie“ nedohratej z čias Studenej vojny)? Obdobná otázka sa môže týkať Ruskej federácie a niektorých ďalších štátov, pričom väčšina týchto vojsk a ich techniky je odkázaná na rýchle sa mihajúce a zakrátko „trvalo neudržateľné“ (úplne vyčerpané) ropné zdroje, obdobne ako aj automobilová, letecká a lodná doprava a na ňu nadväzujúce potravinové a surovinové (tovarové) zabezpečenie.

Únosnosť environmentu ako systému

Aj keď si to neuvedomujeme a neriadime sa zatiaľ podľa toho, ale všetci vieme, že každý systém môže obsahovať (znieť) len určitý počet prvkov. Na tom je založená aj zásada environmentálnej únosnosti. Každý environment (ako systém) uživí len určitý počet ľudí (jeho prvkov). Naše poznanie pritom stagnuje a správanie ostáva utilitaristické a hedonistické. „Poznáme“ síce počty armád, no nepoznáme limity environmentálnej únosnosti Zeme pre stále sa zvyšujúce množstvo jej obyvateľov ako prvkov tohto globálneho systému, ktorému hrozí z viacerých príčin kolaps alebo výrazná redukcia tých nenasytných prvkov, ku ktorej zrejme budú slúžiť tie armády, možno aj samovoľne, lebo sa tiež budú chcieť uživiť. V podstate dnes už v podstate nevieme, či by zachovaniu environmentu na Zemi viac prospelo ich nebytie alebo bytie (?), aj keď s veľikánskou obavou. Celková otázka bytia alebo nebytia (nielen armád enormne odčerpávajúcich zdroje, ktoré by sa mohli oveľa racionálnejšie využiť, prípadne tvoriť zásobu na prekonanie prvého úderu na počiatku kolapsu spoločnosti a snád' aj vyhnutie sa tejto jeho tragédii) sa už postupne dostáva do popredia. Bude záležať na tom, či už konečne človek/lúďstvo podporí dobro a prestane vyvolávať ďalšie zlo vo forme prehlbovania konfliktov a ich rozširovania až na globálnu úroveň mocenského ozbrojeného boja ako dôsledku rozdielnosti a až násilného presadzovania „tých najsprávnejších“ svetonázorov (filozofii), kultúr a náboženstiev, „tých najsilnejších“ ekonomik a túžbach po bohatstve v systéme dnešnej plutokracie alebo „demokratickej“ timokracie so snahou ovládnuť všetky zvyšné zdroje, ľudí a ich životné prostredie.

Vízia zániku (J. L. Klissenbauer)

„Je lepšie byť zdokonalenou opicou než zdegenerovaným Adamom.“

Edouard Claparède (1873 – 1940), spoluzakladateľ ženevského inštitútu J. J. Rousseaua

RNDr. Jozef Klinda

Nie je papier ako papier

Má zmysel zbierať papier?

Každý deň prichádzame do kontaktu s mnohými papierovými výrobkami. Či už sú to hygienické vreckovky, servítky, kozmetické, kuchynské utierky, toaletný papier a mnohé ďalšie. Bez toho, aby sme si to uvedomili, sa tak sami pripravujeme o čistý vzduch.

V priemere jeden Slováč spotrebuje za svoj život až 100 stromov, pričom viac ako 70 ľudí príde o kyslík vyrúbaním jedného dospelého stromu. A viete si predstaviť koľko stromov takto končí denne v odpade? Ide približne až o 270-tisíc stromov. Sú to všetko neuveriteľné čísla, za ktoré sme sami zodpovední a môžeme ich ovplyvňovať. Keď si pri každom nákupe akéhokoľvek papiera predstavíme, že na výrobu 1 tony bežného papiera sa spotrebuje 17 stromov, určite si vyberieme výrobky z recyklovaného papiera. Takéto výrobky sú ekologické, jemné a sú pritom rovnako kvalitné. Spracovaním zberového papiera a následnou výrobou produktov z neho dávajú spoločnosti svoj plný súhlas ochrane prírody. Kúpou takýchto výrobkov môžeme zachrániť množstvo stromov, ktoré nám „za odmenu“ poskytnú čistý vzduch.

Čo (ne)patrí do zberového papiera?

- **Patrí sem:** noviny, časopisy, zošity, knihy, listy, kancelársky papier, papierové vrecká, lepenka, škatule z tvrdého papiera, kartón, obálky, letáky, katalógy, telefónne zoznamy, plagáty, pohľadnice, zakladače, baliaci a krepový papier, papierový obal a pod.
- **Nepatrí sem:** umelohmotné obaly, vrstvené obaly, voskovaný papier, papier s hliníkovou fóliou, obaly na mrazené potraviny, škatuľky od cigariet, kopírovací papier a akýkoľvek špinavý či mastný papier.

Ak si plníme svoju úlohu v triedení odpadu tak, ako je potrebné, pomôžeme celému procesu premeny „našich odpadkov“ na nové hygienické produkty, bez ktorých si už nevieme predstaviť život.

Spracovanie zberového papiera je prioritou spoločnosti SHP Harmanec, a. s. Recykláciou sa zaoberá už niekoľko desaťročí. Je popredným výrobcom papiera na hygienické účely a jeho spracovateľom do finálnych výrobkov na Slovensku. Za posledných 10 rokov investovala významnú sumu do ekologickej modernizácie podniku, v snahe udržať a zvýšiť jeho podiel vo výrobe hygienických výrobkov. Pre SHP Harmanec je ekológia na poprednom mieste, čo dokazujú výrobky radu Natural 100 % recycled, ktoré sú vyrobené zo sto-percentného zberového papiera. Významným ekologickým krokom vpred bola aj investícia do čističky odpadových vôd, vďaka ktorej vypúšťa do miestneho potoka vodu, ktorá vyhovuje environmentálnym normám.

VEDELI STE, ŽE:

- 1 tona zberového papiera zachráni 17 stromov.
- Jeden Slováč spotrebuje za svoj život až 100 stromov.
- Viac ako 70 ľudí príde o kyslík vyrúbaním jedného dospelého stromu.
- Papier je možné recyklovať 5 až 8-krát a následne kompostovať.
- Z recyklovaného papiera sa vyrábajú najkvalitnejšie výrobky.
- Celková ročná produkcia papiera je 800 kg na obyvateľa SR.

www.shpgroup.eu

19. medzinárodný festival filmov o životnom prostredí
The 19th International Environmental Film Festival

ENVIROFILM

3. – 8. jún 2013

IMAGINE AIR

NĚpatríme na smetisko

Rozhýb sa k zelenej akcii!

HandMade z druhotných surovín

PLANĚTA: Ćas na zmenu

Vesmírna strava

20 rokov členstva SR v UNESCO

Envirofilmáĥik

ZELENÝ SVET

Bude nám horúĥo?

Svetová premiĚra Up in Smoke

S Envirofilmom pre zdravie

Premietanie filmov z celĥo sveta

Slávnostné otvorenie a ukonĥenie Envirofilmu
BANSKĀ BYSTRICA

www.envirofilm.sk

BANSKĀ ŠTIAVNICA, BRATISLAVA, KOŠICE, KREMNICA, KRUPINA, POLTĀR, SKALICA, ZVOLEN